

**T.C.
FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MEDENİYET ARAŞTIRMALARI ANABİLİM DALI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**ULUSLARARASI İLİŞKİLERDE İNSANİ
DİPLOMASİNİN ROLÜ: TÜRKİYE-SOMALİ
ÖRNEĞİ**

HALİL İBRAHİM ALEGÖZ

16.07.2013

TEZ DANIŞMANI

Prof. Dr. RECEP ŞENTÜRK

İSTANBUL 2013

T.C.
FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MEDENİYET ARAŞTIRMALARI ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ULUSLARARASI İLİŞKİLERDE İNSANİ
DİPLOMASİNİN ROLÜ: TÜRKİYE-SOMALİ
ÖRNEĞİ

HALİL İBRAHİM ALEGÖZ

10009468

Enstitü Anabilim Dalı : Medeniyet Araştırmaları
Enstitü Bilim Dalı : Medeniyet Araştırmaları

Bu tez/...../ 2013 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Oybirliği /Oyçokluğu ile kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Recep Senteurk Prof. Dr. Süleyman Kızıltoprak Yard. Doç. Dr. Vehbi Başsan

Jüri Başkanı Jüri Üyesi Jüri Üyesi

(Signature of Prof. Dr. Recep Senteurk) *(Signature of Prof. Dr. Süleyman Kızıltoprak)* *(Signature of Yard. Doç. Dr. Vehbi Başsan)*

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlâk kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Halil İbrahim ALEGÖZ

16 Temmuz 2013

T.C
YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
ULUSAL TEZ MERKEZİ

TEZ VERİ GİRİŞİ VE YAYIMLAMA İZİN FORMU

Referans No	10009468
Yazar Adı / Soyadı	İBRAHİM ALEGÖZ
Uyruğu / T.C.Kimlik No	TÜRKİYE / 31864311018
Telefon	551907693
E-Posta	ibrahim_alegoz@hotmail.com
Tezin Dili	Türkçe
Tezin Özgün Adı	Uluslararası İlişkilerde İnsani Diplomasinin Rolü: Türkiye-Somali Örneği
Tezin Tercümesi	The Role of Humanitarian Diplomacy in International Relations: The Case of Turkey-Somali
Konu	Uluslararası İlişkiler
Üniversite	Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi
Enstitü / Hastane	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Bölüm	
Anabilim Dalı	
Bilim Dalı	
Tez Türü	Yüksek Lisans
Yılı	2013
Sayfa	126
Tez Danışmanları	PROF. DR. RECEP ŞENTÜRK 48880257596 PROF. DR. SÜLEYMAN KIZILTOPRAK 38164380812 YRD. DOÇ. DR. İBRAHİM VEHBİ BAYSAN 22070151604
Dizin Terimleri	
Önerilen Dizin Terimleri	
Kısıtlama	Yok

Yukarıda bilgileri kayıtlı olan tezimin, bilimsel araştırma hizmetine sunulması amacı ile Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi Veri Tabanında arşivlenmesine ve internet üzerinden tam metin erişime açılmasına izin veriyorum.

06.11.2013

İmza:.....

ÖZ

Bu tez çalışması, 2011'den bu yana insani diplomasi merkezli Türkiye-Somali ilişkilerini ele almaktadır. Türkiye'nin Somali'ye yönelik insani diplomasi politikası üç boyuttan oluşmaktadır. İlk boyutu Somali'nin acil ihtiyaçlarına cevap vermek amacıyla gıda, sağlık hizmetleri ve barınak gibi kısa dönemli yardımlarda bulunmaktır. İkinci boyutu, sorunlara kalıcı çözümler bulmayı hedefleyen sağlık, eğitim, balıkçılık, ziraat ve altyapı alanlarında Somalileri eğitmektir. Üçüncü boyutu ise, ikinci boyutu kalıcı kılmak adına ulusal ve bölgesel konferanslar düzenleyerek Somali'yi dış Dünya'ya açmak ve küresel çapta Somali için farkındalık uyandırmaktır.

Anahtar Kelimeler: İnsani Diplomasi Politikası, Türkiye, Somali, Dış Politika, Afrika, STK

ABSTRACT

This thesis work covers Turkey-Somali relations since 2011, within the framework of humanitarian diplomacy policy. Turkey's humanitarian diplomacy policy towards Somali has three dimensions. The first dimension consists of short-term aid in order to meet Somali's urgent needs such as food, health care and shelter. The second dimension is to educate Somali people in the areas of health care, education, fishing, agriculture and infrastructure in order to find permanent solutions for Somali's problems. The third dimension, with the aim of making the second one permanent, is to network Somali to the outside world by organizing and hosting international and regional conferences and to raise awareness on the case of Somali.

Key Words: Humanitarian Diplomacy, Turkey, Somali, Foreign Policy, Africa, NGO's

ÖNSÖZ

Türk kamuoyunda bir zamanlar Afrika kıtasına yönelik olarak balta girmemiş ormanlar ve devlet adamları nezdinde ise “bizim orada ne işimiz var” algısı, Türk dış politikasında son on yılda Afrika açılımı ile birlikte yaşanan gelişmeler ışığında değişmeye başlamıştır. Bunun en güzel örneğini son iki yıldan bu yana Türkiye’nin Somali’ye yönelik insani diplomasi faaliyetlerinde görmekteyiz.

Geniş bir perspektifte problematik bir alan olarak Afrika kıtasına akademik bağlamda ilgim, lisans dönemim boyunca Güney Afrika’da geçirdiğim beş ay ve ardından bir müddet bulunduğum Kamerun’da oluşmaya başladı. Bununla birlikte bu süre zarfında okuduğum kitaplar ve bu alanda çalışan akademisyenler ile görüşmelerim bu ilgimin daha da artmasına ve sonuç olarak bende yüksek lisansta yapacağım tez çalışmasının Afrika üzerine olacağı kanaatini beraberinde getirdi. Lisansüstü dönemimde Türkiye’nin Somali’ye yönelik insani faaliyetleri bende merak uyandırdı. Böylesi bir çalışmada bulunarak sadece insani diplomasi merkezinde Türkiye-Somali ilişkilerini ele almakla kalmayacak, gerek Türk dış politikasında bir ilk teşkil etmesi gerekse de dünya siyasetinde az rastlanır bir örnek olan insani diplomasi kavramını ele alıyor olacaktım. Bu motivasyonlar tez çalışmama başlamak için başlıca etkenler olmuştur.

Şüphesiz bu tez çalışması boyunca maddi ve manevi olarak birçok kişi benden yardımlarını esirgemedi. Öncelikle tez danışmanım Prof. Dr. Recep Şentürk hocama en kalbi duygularımla şükranlarımı sunuyorum. Ardından Türkiye’ye coğrafi uzaklığı bakımından Avrupa kıtası ile hemen hemen aynı uzaklıkta olan Afrika kıtasını, insanların ve kültürleri hakkında bana geniş bir bakış açısı sağlayan ve bu anlamda kendisine çok şey borçlu olduğum hocam Prof. Dr. Muhammed Bakari’ye teşekkürlerimi sunuyorum. Türkiye-Somali ilişkileri noktasında bilgisi, tecrübesi ve bana sunduğu imkânlar doğrultusunda beni ileri taşıyan ve her daim benden desteklerini esirgemeyen Somali fahri konsolosu Sermet Çetin’e teşekkürü bir borç bilirim. Saha çalışmalarına erişim noktasında ise beni destekleyen THY Genel

Müdürü Temel Kotil ve Yeryüzü Doktorları Derneği Türkiye yönetim kurulu başkanı Kerem Kınık'a teşekkürlerimi sunuyorum. Somali'de arazi çalışmalarım boyunca benden yardımlarını esirgemeyen Yeryüzü Doktorları, Kızılay, Yardım Eli, İHH ve Kimse Yok mu dernekleri Somali temsilcilerine de ayrıca teşekkür ediyorum.

Halil İbrahim ALEGÖZ

İSTANBUL, 2013

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	i
İÇİNDEKİLER.....	ii
KISALTMALAR.....	vi
GİRİŞ.....	1

1. BÖLÜM

İNSANİ DİPLOMASİ: KAVRAM, AKTÖRLER VE UYGULAMALAR

1.1. Kavram.....	7
1.2. İnsani Diplomasi ve İnsani Yardım.....	9
1.3. İnsani Diplomasi Aktörleri	11
1.4. Klasik Diplomasi ve İnsani Diplomasi	11
1.5. İnsani Diplomasi Anlayışları.....	12
1.6. İnsani Diplomasiye Türkiye Tarzı Yaklaşım.....	14
Sonuç.....	17

2. BÖLÜM

SOMALİ: SİYASİ VE SOSYAL TARİH

2.1. Tarihi, Sosyal ve Siyasal Arka Plan	18
2.1.1. İlk Dağılma Dönemi (1540-1800).....	20
2.1.2. İkinci Dağılma Dönemi (1884-1935).....	20
2.1.3. Birleşmeler Dönemi (1935 – 1960).....	22
2.1.4. Siad Barre Dönemi (1970-1991)	23
2.1.5. Birleşmiş Milletler Somali Operasyonu	26
2.1.6. Türkiye Etkisi	28
2.1.7. I. Somali Londra Konferansı	28
2.1.8. Somali - İstanbul Konferansı.....	30
2.1.9. Somali'ye Uygulanan Çifte Standart	31
Sonuç.....	37

3. BÖLÜM

SOMALİ: DIŞ MÜDAHALELER VE BARIŞ TEMİNİ

3.1. Somali'nin Stratejik Önemi	34
3.2. Etiyopya: Sınır Komşusu ve Tarihin Getirdiği Düşmanlık.....	36
3.3. Dış Müdahalelere Bir Tepki: Eş-Şebâb Örgütü.....	42
3.4. Somali'de Barış İnşası ve ABD'nin Rolü	43
Sonuç	53

4. BÖLÜM

TÜRKİYE’NİN AFRIKA AÇILIM POLİTİKASI VE SOMALİ

4.1. Türkiye’nin Afrika Açılımı	56
4.2. Türkiye - Somali İlişkileri	62
4.2.1. Tarihi Arka Plan.....	62
4.2.2. Günümüz İlişkileri.....	63
4.3. Yeni Bir Yardım Tedariki Paradigmasına Doğru	67
4.4. Türkiye Usulü Yardım Anlayışı	71
4.5. Türkiye Somali’ye Yardım Yaklaşımını Neden Değiştirdi?	72
4.6. Türkiye Somali’ye Yardım Yaklaşımını Nasıl Değiştirdi?.....	74
Sonuç.....	75

5. BÖLÜM

SOMALİ’DE FAALİYET GÖSTEREN DEVLET KURUMLARI VE SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI

5.1. Devlet ve Özerk Kurumlar.....	78
5.1.2. Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA)	78
5.1.3. KIZILAY.....	79
5.1.4. Diyanet İşleri Başkanlığı	82
5.1.5. Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD).....	83
5.1.6. Türk Hava Yolları (THY).....	83
5.2. Sivil Toplum Kuruluşları	84
5.2.1. Kimse Yok Mu Derneği (KYM)	84
5.2.2. İnsan Hak ve Hürriyetleri İnsani Yardım Vakfı (İHH)	87
5.2.3. Yardım Eli Derneği	88
5.2.4. Yeryüzü Doktorları (YYD)	89
Sonuç	90

6. BÖLÜM

SOMALİLERİN TÜRK YARDIMLARINA YÖNELİK ALGILARI

6.1. Türk Yardımlarına Yönelik Pozitif Yaklaşımlar	94
6.2. Türk Yardımlarına Yönelik Negatif Yaklaşımlar	101
6.3. Türk Yardımlarına Yönelik Eleştiriler	103
Sonuç.....	104
SONUÇ.....	106
KAYNAKÇA.....	110

KISALTMALAR

a.e.	: Aynı eser
AFAD	: Afet ve Acil Durum Yönetim Başkanlığı
AfB	: Afrika Birliği
a.g.e.	: Adı geçen eser
a.g.m.	: Adı geçen makale
AMISOM	: Afrika Birliği Somali Misyonu
bkz.	: Bakınız
BM	: Birleşmiş Milletler
DSİ	: Devlet Su İşleri
IFRC	: Uluslararası Kızılay ve Kızılhaç Federasyonu
İHH	: İnsan Hak ve Hürriyetler İnsani Yardım Vakfı
İİT	: İslam İşbirliği Teşkilatı
İMB	: İslam Mahkemeler Birliği
KYM	: Kimse Yok Mu
SNM	: Somali Ulusal Hareketi
STK	: Sivil Toplum Kuruluşu
TFG	: Geçici Federal Hükümet
THY	: Türk Hava Yolları
TİKA	: Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı
TSK	: Türk Silahlı Kuvvetleri
UNITAF	: Birleşmiş Milletler Görev Gücü
UNOSOM	: Birleşmiş Milletler Somali Operasyonu
USC	: Birleşik Somali Kongresi

YDK : Yüce Devrim Komisyonu

YYD : Yeryüzü Doktorları

GİRİŞ

Soğuk Savaş öncesi uluslararası sistemde bir devletin, insan haklarının soykırım tehlikesine ulaşacak şekilde ihlal edildiği başka bir devlete askeri müdahalede bulunması beraberinde getirdiği tartışmalarla birlikte öngörülmekteydi. Bu anlamda bir devletin başka bir devletin egemenlik haklarını ihlal ederek müdahalede bulunması yoğun tartışmalara yol açmıştır. Ancak Soğuk Savaşın akabinde askeri müdahaleler yerini insani müdahalelere bırakmıştır. Tartışmalar bu sefer insani müdahalenin gerekliliği ve askeri müdahaleden farkları noktasında cereyan etmiştir. Çünkü her iki müdahale de devletlerin iç işlerine karışmak anlamına gelmekteydi. Buna örnek olarak 1993 yılında ABD'nin Somali'ye yönelik insani müdahalesi gösterilebilir. Müdahale sürecinin iyi idare edilememesi sonucu Mogadişu'da bulunan ABD birlikleri ve öncülüğünü General Aidid'in yaptığı Somaliler arasında çıkan çatışmada 20'ye yakın ABD askeri ve binlerce Somalili yaşamını yitirmiştir. Bu olay aslında adına ister askeri ister insani müdahale konulsun, süreçlerin iyi idare edilemediği takdirde dünya kamuoyuna hemen hemen aynı afet senaryoları ile biteceği mesajını vermişti. İnsani diplomasi bu tür müdahalelere alternatif teşkil etmemekle birlikte müzakereler yolu ile sorunların çözüme kavuşturulabileceği ve aynı zamanda yine müzakere süreçleri devam ederken etkilenen insanların yaralarını sarmaya yönelik girişimlerde bulunmayı ön görmektedir.

İnsani diplomasi, uluslararası arenada devlet aktörlerinin yegâne aktörler olarak kabul edildiği klasik diplomasiden farklı olarak, afetlerin yaşandığı bölgelerdeki dramları ortadan kaldırmak amacı gütmektedir. Bunu yerine getirmek amacıyla karar verme sürecine yerel, ulusal ve uluslararası kuruluşların yanı sıra, sivil inisiyatifi de dâhil etmektedir.

Dünya siyasi tarihinde bireylerin ve halkların, klasik aktörlerin yanında etkin bir şekilde politikaya katılması ve karar verme süreçlerinde önemli bir unsur olması yeni bir olgudur. Uluslararası ilişkilerde meydana gelen olaylar yine sistem tarafından belirlenip meşruluğu onaylanan aktörler aracılığıyla müzakere edilmekte, olumlu ya

da olumsuz bir sonuca bağlanmaktaydı. İşleyen bu süreç zarfında resmi aktörlerin dışında sivil inisiyatifin de sürece dâhil olması pek mümkün değildi. Öte yandan halklarda diğer ülkelerde ne olup bittiğine dair ya da o ülkelerin akıbetinin nasıl olacağına yönelik geniş bir farkındalık meydana gelmemekteydi. Küreselleşme ile birlikte kitle iletişim araçları yaygınlaşmıştır. Bunun neticesinde devletlerin ve ülke halklarının bireyleriyle ilişki kurmaları kolaylaşmıştır.

Bu tez çalışması; derin bir tarihi birikimi, üç kıtada izlerine rastlanabileceği zengin kültürel dokusu ve küresel bir barış vizyonuna sahip olma iddiasıyla sahneye çıkan Türkiye'nin, 2011 yılından bu yana Somali'de izlediği insani diplomasi politikasını ele almaktadır. Çalışma kapsamında teorik çerçeve olarak insani diplomasi kavramı ele alınmakta, Türkiye'nin Afrika açılım politikasına değinilmekte ve bu açılım noktasında önemli bir yere sahip olan Türkiye'nin insani diplomasi merkezli Somali politikasına yer verilmektedir.

Ülkemizde Somali hakkındaki mevcut çalışmalar son derece sınırlıdır. Bu konu hakkında yapılan çalışmalar ise yüksek lisans tezleri ve çeviri kitaplardan müteşekkildir. Konu ile ilgili ilk yüksek lisans çalışması, Mustafa İslimye tarafından hazırlanan barış-destek operasyonları hakkında durum değerlendirmesinin yapıldığı Somali ve Eski Yugoslavya iç karışıklıklarına askeri müdahaleler çalışmasıdır. Ardından 2009 yılında Eylem Apak tarafından uluslararası hukuk çerçevesinde yazılmış Somali ve Afganistan'a düzenlenen uluslararası müdahaleleri değerlendiren tez çalışmasıdır. Yine 2009 yılında hazırlanmış bir diğer çalışma ise Konya'da yaşayan bir grup Somalilerin sosyo-kültürel ve dini hayatları üzerine sosyolojik bir araştırmadır. 2011 yılında Hümeysra Coşar tarafından ise Etiyopya-Somali arasındaki Ogadin sorununu ele alınan bir çalışma yapılmıştır. Son olarak 2012 yılında Somali'de son dönemlerde meydana gelen deniz haydutluğu meselesini uluslararası hukuk ve Somali iç siyaseti bağlamında ele alan Tülay Bozkurt tarafından hazırlanmış, Somali örneğinde deniz haydutluğu yüksek lisans tezi bulunmaktadır. Çeviri kitabı olarak ise Afyare Abdi Elmi'nin **Somali: Kimlik, İslami Hareketler ve Barış** adlı kitabı bulunmaktadır.¹ Elmi bu kitabında Somali'nin toplumsal yapısını

¹ Afyare Abdi Elmi, *Somali: Kimlik, İslami Hareketler ve Barış*, çev., Zekiye Baykul (İstanbul: Açılım Kitap, 2012)

ve kabileciliği, Somali toplumunda önemli bir yere sahip olan İslam'ı ve dış müdahaleler bağlamında Somali'nin geldiği son noktayı ele almaktadır. İngiltere ve ABD'de Somali hakkında çok sayıda araştırma bulunmaktadır. Bu kitaplar ağırlıklı olarak Somali'nin toplumsal yapısı, Somali'de İslam, korsanlık, terörizm ve açlık ve kuraklığın sebep olduğu insani dram üzerinde durmaktadır. Bu eserler arasında Somali tarihi ve toplum yapısını anlama konusunda hiç şüphesiz I. M. Lewis'in kitapları ön plana çıkmaktadır. Lewis'in bizzat çalışmalarında kullandığım, **Understanding Somalia and Somaliland**² ve **A Modern History of the Somali**³ kitapları mevcuttur. BBC'nin Somali sorumlusu Mary Harper'in yazmış olduğu **Getting Somalia Wrong**⁴ adlı kitabı Lewis'in kitapları kadar Somali toplumunu derin bir şekilde analiz etmemesine rağmen, genel olarak Somali toplumunu anlamaya yönelik bir çalışmadır. Bu kitabın en önemli yanı, uzun yılları bulan saha tecrübesinin açık ve yalın bir anlatımla okuyucular için güzel bir kaynak oluşturmasıdır. Bu kitapta özellikle Türk yardımlarına kadar Somali'de meydana gelen gelişmeler ele alınmıştır. Somali'de meydana gelen kuraklık ve iç savaş hakkında ise editörlüğünü Hoenne ve Luling'in yaptığı **Milk and Peace Drought and War**⁵ adlı kitap mevcuttur.

Sonuç kısmı ile birlikte yedi bölümden oluşan bu tez çalışmasının ilk bölümünde teorik arka planın yer aldığı insani diplomasinin tanımı, aktörleri, klasik diplomasiden farkları ve benzeştiği hususlar ele alınmakta; insani diplomasi anlayışlarına yönelik olarak insani diplomasiye Türkiye tarzı yaklaşım ortaya konulmaktadır. Bu ilk bölüm hem tezimizin teorik arka planını oluşturması hem de Türkiye'nin Somali'ye yönelik faaliyetlerinin Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu tarafından insani diplomasi adıyla anılmasından dolayı önem arz etmektedir. Bunun sebebi ise, Türkiye'nin Somali'deki faaliyetleri bizlere insani diplomasi örnekleri

² Ioan Lewis, **Understanding Somalia and Somaliland** (London: Hurst & Company, 2011)

³ I. M. Lewis, **A Modern History of the Somalia: Nation & State in the Horn of Africa** (USA: Ohio University Press, 2002)

⁴ Mary Harper, **Getting Somalia Wrong? Faith and War in a Shattered State** (US & UK: Zed Books Ltd., 2012)

⁵ Hussein M. Adam, "Political Islam in Somali History," in **Milk and Peace, Drought and War: Somali Culture, Society and Politics**, ed. Markus V. Hoehne and Virginia Luling (London: Hurst & Company, 2010)

vermekle birlikte, bunun aynı zamanda Davutoğlu tarafından da resmi bir dil ile ifade edilmesidir.

İnsani diplomasinin konusu ele alındıktan sonra, ikinci bölümde Somali'nin siyasi ve sosyal tarihine yer verilmektedir. Bu bölüm Türkiye'nin insani diplomasi siyasetinin merkezinde yer alan Somali'nin bu günlere nasıl geldiğine dair bir arka plan sunması ve ayrıca Türkiye'nin nasıl bir coğrafyada politika yürütmeye çalıştığını göstermesi açısından önemlidir. Bu süreç XVI. Yüzyıldan başlatılmakta olup, 23 Şubat 2012'de İngiltere tarafından organize edilen I. Londra Konferansına kadar gelmektedir.

Üçüncü bölüm ise genel olarak Somali'ye yönelik dış müdahaleler ve barış temini konusunu ele almaktadır. Hiç şüphesiz dış müdahaleler ve barış temini noktasında birçok aktör yer almaktadır. Bunlar Somali'nin sınır komşuları olan Etiyopya, Kenya ve Cibuti ile bölgesel organizasyonlar olarak da Afrika Birliği (AfB) ve Hükümetler Arası Kalkınma Otoritesi'dir. İngiltere ve ABD ise küresel aktörler olarak ağırlıklarını hissettirmektedirler. Ancak bu bölümü sınırlamak amacıyla Etiyopya ve ABD'nin Somali barış sürecine katkıları ve müdahalelerine yer verilmiştir. Bunun sebebi ise Somali'nin diğer komşuları ile olan ilişkilerinin aksine Etiyopya ile olan ilişkileri XVI. Yüzyıla kadar gitmesidir. Hristiyan Habeş krallığına karşılık Müslüman Harar Emirliği arasındaki siyasi rekabete XXI. Yüzyılda da rastlanılması mümkündür. Bununla birlikte ikili ilişkilerin dinamiğini oluşturan etkenin Samuel Huntington'ın öne sürdüğü gibi Medeniyetler Çatışmasına yol açan din ve kültür farklılığı mı yoksa jeopolitik çıkar elde etme arayışını olduğu irdelenmektedir. Yine bu bölümde ABD'nin insani müdahale ve barış temini noktasında 1992 yılında Somali harekâtı ve ardından 11 Eylül sonrası izlediği Somali politikasına yer verilmiştir. Öne sürdüğümüz üzere Etiyopya ve ABD'nin müdahalelerine bir tepki olarak ortaya çıkan eş-Şebâb örgütü ve ayrıca Somali'nin stratejik önemi de bu kısımda yer almaktadır.

Dördüncü bölümde Türkiye'nin Afrika'ya açılım politikası ve bu politika doğrultusunda Somali ile olan ilişkileriyle birlikte, Türkiye'nin Somali'ye yönelik insani diplomasi politikasının metodları ve yardım anlayışında Türk usulünün ortaya

ıkmasına olanak sağlayan mekanizmalar ele alınmaktadır. Burada dikkat edilmesi gereken husus, Türkiye'nin Somali siyasetinin son yıllarda Türk dış politikasında gerçekleştirilen adımlarla paralellik arz etmesidir. Buna paralel olarak bu hususta Türkiye'nin Afrika politikasında bir dönüm noktası olarak gördüğümüz Türkiye'nin Somali siyasetinin, konjonktürel ve gelişi güzel ortaya çıkmış bir gelişme olmayıp aksine Afrika açılımlarına uygun ve bu açılımı takip eden bir sürecin devamı niteliğinde olduğudur. Türkiye'nin Soğuk Savaş dönemi ve sonrası Afrika politikası yine bu bölümde ele alınacak hususlardan biridir.

Beşinci bölümde ise Türkiye'nin devlet ve sivil toplum organları ile birlikte son iki yıldan bu yana Somali'de yürüttüğü insani yardımlar ele alınmaktadır. Bu bölüm iki sebepten dolayı önemlidir. Öncelikle Türk medyasında ve akademi camiasında bu faaliyetlerden bahsedilmesine rağmen meselenin ayrıntısına inilememiş ayrıca okuyuculara bu anlamda derli toplu bilgiler sunulamamıştır. İkinci sebep ise dördüncü bölümü destekleyecek argümanları ortaya sunmasıdır. Bu açıdan bu bölüm adı geçen eksikliği kapatmak ve Türkiye son iki yıldan bu yana Somali'de ne tür faaliyetlerde bulunuyor sorusuna cevap vermek için hazırlanmıştır. Bu bölümün meydana getirilmesinde başta saha çalışmasında bulunduğum Somali'de yerel halk ve STK temsilcileri ile yaptığım mülakatlardan elde edindiğimiz bilgiler kullanılmıştır. Ayrıca bu yardımların halihazırda yürütülmesinden dolayı online kaynaklardan da istifade edilmiştir.

Altıncı bölümde ise Türk yardımlarına yönelik Somalilerin algılarına yer verilmiştir. Bu bölümü ortaya çıkaran temel husus, dördüncü ve beşinci bölümlerde sırasıyla ele alınan, Türkiye'nin Somali'ye yönelik insani diplomasisinin oluşumunda izlediği metotlar ve Somali'de yürüttüğü insani faaliyetlerin genel anlamda Türkiye açısından değerlendirilmesiydi. Bu bölümün ise söz konusu faaliyetlerin Somalilerce nasıl algılandığına dair bir bakış açısı ve ayrıca dördüncü ve beşinci bölümleri tamamlayıcı bir görüntü oluşturmasından dolayı önem arz ettiği düşüncesindeyim. Kanaatimizce bu yardımlara yönelik Somalilerde pozitif, negatif ve eleştirel olmak üzere üç tutum meydana gelmiştir. Bu algıların tespiti hususunda Somali yerel halkı ile yapılan diyaloglar, STK temsilcileri ile gerçekleştirilen mülakatlar ve son olarak yerli ve Somali online kaynaklardan istifade edilmiştir.

Çalışmanın son bölümünde ise ortaya konulan veriler ışığında Türkiye'nin Afrika'ya açılım politikası dâhilinde Somali'de yürüttüğü insani diplomasi politikası değerlendirilmektedir. Bu tezin öncelikli vurgusu dış politika odaklı Türkiye'nin Somali'ye yönelik insani diplomasi politikasıdır.

Bu çalışmada yöntem olarak literatür taraması ve saha çalışması yöntemi benimsenmiştir. Bu vesile ile kitaplar, yayınlanmış makaleler, tez çalışmaları ve yardımların süreklilik arz eden bir yapısı olduğundan dolayı web sitelerinde yer alan bilgilerden istifade edilmiştir. Saha çalışmasında ise Somali'de bulunduğum süre zarfındaki gözlemlerim ile yerel halk ve Türk yetkilileriyle yapmış olduğum mülakatlardan istifade edilmiştir.

Bu tez çalışması, literatürde henüz yeni bir kavram olan insani diplomasi kavramını ele almakla birlikte, Türkiye'nin insani diplomasiye olan katkıları değerlendirilerek, bundan sonra yapılacak olan çalışmalar için bir katkı olması amacını taşımaktadır. Buna ek olarak, bu çalışmanın Türk akademi camiasında Somali hakkında şu ana kadar yapılmış olan sınırlı sayıdaki çalışmalara bir katkı sağlayacağı kanaatindeyim.

1. BÖLÜM

İNSANİ DİPLOMASİ: KAVRAM, AKTÖRLER VE UYGULAMALAR

İnsani diplomasi kavramı son yıllarda özellikle insani organizasyonların, sivil savaşların yaşandığı ya da savaş sonrası yaraları sarmaya yönelik faaliyetlerini açıklamada kullandığı bir diplomasi türüdür. Ancak uluslararası camiada insani diplomasi kavramının içeriğine yönelik tam bir uzlaşma sağlanamadığından muğlak bir kavram olduğu da söylenebilir. Öte yandan Türk medyasında henüz daha yeni kullanılmaya başlanılan bu kavram ya sadece müzakere ağırlıklı geçen bir olaylar zinciri ya da kavramın içerdiği teori ve pratiklerinden uzak bir şekilde anlatı tarzında ele alınmaktadır.

İnsani diplomasinin tanımı ve amaçları hakkında uluslararası camiada görüş birliği yoktur. Ancak üzerinde net bir görüş birliği olmamasına rağmen Uluslararası Kızılay ve Kızılhaç Federasyonu'nun (IFRC) bu konudaki tanımı birçok sivil toplum kuruluşu tarafından merkez tanım olarak kabul edilmektedir. Bu tez boyunca IFRC'nin insani diplomasiye yönelik tanımı, amaçları ve yardım esnasında izlenecek metodları esas alınacak olunmasına rağmen sadece bunlarla sınırlı kalınmayarak insani diplomasi araştırmalarına katkı sağlanılmaya çalışılacaktır. Bu bölümde sırasıyla; insani diplomasi kavramı, aktörleri, klasik diplomasi ile insani diplomasinin bir birine benzeştiği ve farklılaştığı hususlar, insani diplomasi anlayışları ve son olarak insani diplomasiye Türkiye tarzı yaklaşım konuları ele alınmaktadır.

1.1. Kavram

IFRC'ye göre insani diplomasi, her durumda temel insani prensipleri gözeterek kanaat önderlerini ve karar alıcı mekanizmaları zarar görmüş insanların yararına harekete geçirmektir.⁶ Bu tanımda “her durum” ifadesinden kastedilen insani

⁶ “Humanitarian Diplomacy Policy,” International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies, son erişim 26 Mart 2013, ayrıntılı bilgi için bkz. http://www.irc.org/Global/Governance/Policies/Humanitarian_Diplomacy_Policy.pdf

diplomasi faaliyetlerinde bulunan kişi ve kurumların olası bir krizi önleme ve krizle mücadele durumlarında aktif olarak yer almasıdır. Müzakere süreci kurumlar ya da kişiler aracılığıyla halkları da ihtiva etmektedir

İnsani diplomasi hakkındaki yazılmış ilk kitap 2007’de yayımlanan ve editörlüğünü Larry Minear ve Hazel Smith’in yaptığı **Humanitarian Diplomacy: Practitioners and Their Craft** adlı kitaptır.⁷ Larry Minear ve Hazel Smith insani diplomasiyi şu şekilde tanımlamaktadır:

“İnsani diplomasi kavramı temel olarak insani organizasyonlar tarafından yürütülen faaliyetleri kapsamaktadır. Burada önemli olan husus bu organizasyonların faaliyetlerini bir bütünlük içerisinde yürütebilmeleri için askeri ve siyasi otoritelerden bağımsız bir alan elde etmeleri gerekir. Bu tür aktiviteler insani organizasyonların konuk ülkedeki varlığını tesis etme, yardım ve koruma gibi ihtiyaçlara muhtaç olan sivil halka müzakere yolu ile ulaşma ve yardım programlarını yönetmeyi kapsamaktadır. Bununla birlikte uluslararası hukuk ve normlara saygı gösterme, yerel halkı ve merkezleri destekleme ve insani amaçları desteklemek için farkı seviyelerde faaliyetlerde bulunan kurumların sözcülüğünü yapmayı da kendilerine amaç edinmiştir.”⁸

İnsani diplomasinin bazı durumlarda “afet diplomasisi” (disaster diplomacy) ve “müdahale diplomasisi” (intervention diplomacy) şeklinde iki farklı türde kullanıldığı da görülmektedir. Ancak bu üç kavram temelde aynı endişelerden dolayı ortaya çıksa da, müzakere sürecine müdahil olan aktörler ve ortaya çıkan sonuçlar itibariyle farklılık göstermektedir.⁹ Christa Maciver’in hazırladığı afet diplomasisi raporuna göre insani diplomasi ve afet diplomasisi arasındaki fark, insani diplomasinin afet bölgesinde bulunan iki zıt grubun olası bir tehlikeyle karşılaştıkları

⁷ L. Minear & Hazel Smith, “Introduction,” in **Humanitarian Diplomacy: Practitioner and Their Craft**, ed. L. Minear & Hazel Smith (United Nations Press, 2007)

⁸ a.g.e., 1.

⁹ Christa Machiver, “Disaster Diplomacy: A Brief Review,” *Strategic Applications International* (2012), 3. Ayrıntılı bilgi için bkz. <http://servantforge.org/sites/default/files/Disaster%20Diplomacy%20FINAL%20Lit%20Review.pdf>

zaman bu iki grubu uzlaştırma olasılığına hitap etmemesidir.¹⁰ Buna göre insani diplomasi zarar görmüş halkın adına hareket ederken afet diplomasi ise zarar görmüş insanları da bu sürece dâhil etmektedir.¹¹ Doğal olarak afet bölgesindeki zarar görmüş insanların hepsinden sürece dâhil olması istenemez. Ancak onların bilgisi ve uzmanlığı olmadan ve toplumu temsil eden farklı grupların katılımı olmaksızın sürecin başarılı olması da pek muhtemel değildir.

Bu durumda afetten etkilenen insanları temsil edecek olan kurumlar ya da kişileri tespit edip onları müzakere sürecine dâhil etmek gerekmektedir. Somali durumu bu vakaya güzel bir örnek teşkil etmektedir. Somali devletinin 1991'deki çöküşünden 2012 yılında federal bir hükümetin kurulmasına kadar geçen süreç içerisinde işleyen bir yapının kurulması için 14 tane konferans düzenlenmiştir. Ancak konferanslarda Somali toplumunu temsil eden kişi ve grupların tamamının müzakere sürecine dâhil olmayışı sebebiyle istenilen sonuçlar elde edilememiştir.

1.2. İnsani Diplomasi ve İnsani Yardım

İnsani diplomasi, tanımı itibariyle belli bir noktaya kadar insani yardımlar ile aynı hedefi amaçlamaktadır. Bundan dolayı gerek insani diplomasinin uluslararası literatüre gerektiği kadar yerleşemediği gerçeği gerekse de bu konu hakkında yapılan çalışmaların yetersiz oluşu ilk bakışta her iki kavramın okuyucularda aynı anlamlara gelebileceği kanısı uyandırmaktadır. Ancak bu iki kavramın kesin bir şekilde birbirinden ayırt edilmesi gerekmektedir. Tezimiz boyunca insani diplomasiyi üç aşamalı olarak ele aldığımız göz önüne alınırsa insani yardımlar bunun ilk aşamasını oluşturmaktadır. *Global Humanitarian Assistance* insani yardımın ne olduğunu üç madde halinde sıralamaktadır. Buna göre insani yardım;

1-Gıda, sağlık hizmetleri ve konaklama gibi maddi rahatlama hizmetlerinde bulunmak,

¹⁰ a.g.m., 3.

¹¹ a.g.m., 3.

2-Kısa dönemli acil gıda yardımları sağlamak,

3-Temel insani yardımların arka planını oluşturan haberleşme, lojistik ve iletişim gibi hizmetlerin sağlanmasıdır.¹²

Yukarıda da ifade edildiği gibi insani diplomasi ile insani yardımın birbiri ile karıştırılmaması gerekmektedir. Üç aşamalı ve boyutlu bir süreç izleyen insani diplomasinin ilk boyutunu yukarıda üç madde halinde belirttiğimiz insani yardımlar oluşturmaktadır. İnsani diplomasinin insani yardım ile benzeştiği nokta budur. İnsani diplomasinin ikinci aşaması ise literatürde *insani destek* (humanitarian assistance) adıyla kavramsallaştırılan ve uluslararası, yerel, sivil ve devlet eliyle sağlanan yardım faaliyetlerinden oluşmaktadır. Ancak insani yardım ve insani desteğin kendi aralarında benzeştikleri ve bir birinden ayrıldıkları noktalar muğlaktır. Tezimiz boyunca insani desteği, insani diplomasinin ikinci aşaması şeklinde kullanacağız. Kendi ifademizle yardımlar noktasında insani desteğin insani yardımdan farkı insani desteğin dönemsel değil kalıcı olması ve ülkenin bir daha açlık krizine düşmesine sebebiyet verecek koşulların yaşanmaması için faaliyetler göstermesidir. Bu anlamda insani destek; eğitimden sağlığa, altyapıdan tarım ve balıkçılık alanlarına kadar ülkenin doğal kaynakları ölçüsünde ihtiyaç duyduğu alanlarda o ülkeyi desteklemektir.

İnsani diplomasinin üçüncü adımı ise bizce kendi içerisinde ikiye ayrılmaktadır. İlki bölgesel ve uluslararası toplantılar düzenleyerek yardıma muhtaç ülke hakkında uluslararası cami tarafından farkındalık uyandırılmasını sağlamaktır. İkinci adımı ise insani diplomasi girişimini başlatan ve buna ön ayak olan ülkenin uluslararası ve bölgesel toplantılar dışında yardıma muhtaç ülkenin sesini kendi araçları ile dünyaya duyurmasıdır. Bu ise gerektiği takdirde küresel çapta tanınmışlığı olan bir birey olmakla birlikte, uluslararası bir marka da olabilmektedir. Kanaatimizce Türkiye'nin insani diplomasi örneğinde bu marka, Somali'ye küresel çapta bir farkındalık

¹² "Global Humanitarian Assistance," son erişim 20 Haziran 2013, <http://www.globalhumanitarianassistance.org/data-guides/defining-humanitarian-aid>.

kazandırılması açısından Avrupa'nın iki kere üst üste en iyi havayolu (2013 itibariyle bu sayı üç olmuştur) seçilen Türk Hava Yolları (THY) olmuştur.¹³

1.3. İnsani Diplomasi Aktörleri

IFRC'nin yayınladığı insani diplomasi politikası raporuna¹⁴ göre insani diplomasi aktörleri karar alıcı organlar ve kanaat önderleridir. Karar alıcı organlar; uluslararası, ulusal ve yerel mekanizmalardır. Uluslararası düzeyde faaliyet gösteren organlar başta Birleşmiş Milletler (BM) olmak üzere Avrupa Birliği (AB), Kızılay, Kızılhaç ve Oxfam gibi bir takım büyük insani yardım kuruluşlarıdır. Ulusal olarak devlet mekanizmaları ve özerk kurumlar ile iş birliği içinde faaliyet yürüten kurumlar yer almaktadır. Sivil toplum kuruluşları (STK) ve kanaat önderleri ise yerel mekanizmalar arasında yer almaktadır. Somali gibi toplumsal yapının klanlar üzerinden oluştuğu ülkelerde ise yerel mekanizmalar klan liderleri, iş adamları, dini liderler ve yerel STK'lar şeklinde çeşitlilik göstermektedir.

1.4. Klasik Diplomasi ve İnsani Diplomasi

Bilgi toplama ve analizi, müzakere esnasında izlenilen yollardaki göreceli benzerlikler ve dokunulmazlık statüsü elde etme, insani diplomasi ile klasik diplomasinin benzer yönleridir. Ancak insani diplomasi yalnızca uluslararası ilişkiler ile sınırlı değildir. Geleneksel yol olan klasik diplomaside devlet merkezli yürütülen müzakere faaliyetleri “track one” adı ile bilinmektedir. İnsani faaliyetlerde bulunan kurumlar geleneksel diplomasinin aksine “track two” olarak da bilinen sivil diplomasi yolunu izlerler. John McDonald'a göre sivil diplomasi nefret, korku ve

¹³ “Türk Hava Yolları, üçüncü kez Avrupa'nın En İyisi,” son erişim 12 Ağustos 2013, <http://www.turkishairlines.com/tr-tr/kurumsal/haberler/haber/turk-hava-yollari-ucuncu-kez-avrupa%E2%80%99nin-en-iyisi>

¹⁴ “Humanitarian Diplomacy Policy,” International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies, son erişim 26 Mart 2013, site erişimi için bkz. http://www.irc.org/Global/Governance/Policies/Humanitarian_Diplomacy_Policy.pdf

gerilim seviyesini düşürme ve iletişim ile karşılıklı anlaşmayı geliştirmeye çalışarak çatışmayı azaltmayı hedeflemektedir. Yapı olarak ise karşılıklı gruplar arasında çatışma çözümlerinin sivil ve hükümet merkezli olmayan bir türüdür.¹⁵ İnsani diplomasinin klasik diplomasi ile çatışması muhtemel gözükse de yardımların daha etkili olabilmesi için her iki diplomasi türünün de koordineli çalışması zorunludur. Nihayetinde devlet ve STK'ların amacı doğal afetlerin yaşandığı ülkeye insani yardımlarda bulunmak ise yardım eden devletin ulusal çıkarları da müzakere sürecine dâhil edilebilir.

İnsani diplomasi karşı taraftan gelen yardım çağrısı üzerine doğrudan harekete geçmese bile özel durumlarda kazazedeler seslerini ulusal ve uluslararası alanda duyurabilirler. Böyle bir durumda ilk müdahale STK'lar ya da uluslararası organizasyonlar tarafından yapılmaktadır. Müzakere süreçlerine zamanla devlet de müdahil olmaktadır. Daha etkili bir çözüm için devlet ve STK'lar arasında koordinasyonun bulunması gerekmektedir. Türkiye'nin Somali'ye yönelik insani diplomasi örneğinde; 2011 yılında Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın Somali'yi ziyaret edip ardından BM'de Somali'deki insanlık dramını anlatan bir konuşma yapması, Dünya kamuoyunun dikkatini Somali'ye çekmiştir.¹⁶ Ancak Başbakanın ziyaretinden yaklaşık 15 yıl önce İHH Somali'de faaliyet göstermekteydi. Somali için küresel bir farkındalık uyandırmada ilk aşama olarak Başbakan Erdoğan'ın Somali ziyareti büyük önem taşımıştır.

1.5. İnsani Diplomasi Anlayışları

İnsani diplomasi denildiği zaman kavram ya da model olarak üzerinde ittifak edilmiş bir şey olmamasına rağmen analitik olarak ideal üç çeşit insani diplomasi anlayışından söz edilebilir. Burada altının çizilmesi gereken husus, bu tutumların

¹⁵ Nadia Boyadjieva and Kostadin Grozev, "Diplomacy, International Intervention and Post-War Reconstruction: Interactions between States, International Organizations and Local Authorities in the Implementation of the Dayton Accords for Bosnia and Herzegovina," in *Intercultural Communication and Diplomacy*, ed. Hannah Slavik (Diplo Foundation, 2004), 333.

¹⁶ Başbakan Erdoğan'ın BM konuşmasının tam metni için bkz. son erişim 27 Mayıs 2013, <http://www.usasabah.com/Guncel/2011/09/23/erdoganin-bm-konusmasinin-tam-metni>

içinde bulunulan şartlar göz önüne alınarak pratikte uygulayıcılar tarafından aynı zamanda da yapılabilmesidir. Hazel Smith'e göre bunlar oksimoron (oxymoron), sağduyu (common-sense) ve ehven-i şerreyn (necessary evil)'dir.¹⁷

A. Oksimoron

İnsani kuruluşlar gıda, sağlık ve barınak sağlama gibi sınırlı ölçüdeki hedefleriyle afet bölgesinde yardım faaliyetlerinde bulunurlar. Yürüttükleri bu faaliyetlerle çatışmaları sona erdirmeye imkânları oldukça zayıftır. Bu durumda yardım faaliyetlerinin daha kalıcı olabilmesi için devlet düzeyinde de katılımların olması gerekir. Devletin katılımıyla birlikte istenilen hedefe daha çabuk ulaşılabileceği gibi devlet çıkarlarının da müzakere süreçlerine dâhil edilmesi, hatta bazı durumlarda insani kurumların devlet tarafından yanlış yönlendirilmesi imkân dâhilindedir.

Bu durumda insani yardımların siyasileştirilmesi meselesi ve insani kurumların işlerini yapabilmeleri için yeterli alanı bulup bulamaması, insani diplomasi adlandırılmasına yönelik eleştirilerden biridir.

B. Sağduyu

İnsani kurumlar afet bölgelerinde faaliyetlerde bulundukları için bölgeyi siyasi elçilerden ve devlet adamlarından daha iyi bilmektedirler. Bölgede bulunmaları ve faaliyetlerini yürütmeleri dolayısıyla zaman zaman afetzede ülkenin siyasi kurumları ve yerel mekanizmalar ile diyaloga girerler. Ben de Somali'de bulunduğum süre zarfında bölgede faaliyet gösteren insani kurumların üçüncü partiler ile müzakere süreçlerine dâhil olduklarını gözlemledim.¹⁸ Sağduyu yaklaşımına göre asıl sorun insani organizasyonların insani diplomasinin bir parçası olup olmaması değil, bu durumda müzakere süreçlerinin daha iyi hangi şekilde yürütüleceğidir.

¹⁷ L. Minear and Hazel Smith, **Humanitarian Diplomacy: Practitioner and Their Craft**, ed. L. Minear and Hazel Smith (United Nations Press, 2007), 38.

¹⁸ Mogadişu'da bulunduğum süre zarfında Somali Kızılay sorumlusu ile görüşme yapmak için beklemekteydim. Benimle birlikte Mogadişu'da etkinliği olan bir kabile lideri Kızılay yardımlarının kendi bölgesinde de aktif olması talebinde bulunmak için Kızılay sorumlusunu beklemekteydi.

C. Ehven-i Şerreyn

İnsani diplomasi faaliyetleri bu durumda bilinen haliyle sadece gıda, ilaç ve korunak sağlama gibi acil yardım faaliyetlerinde bulunmak değil, ulusal ve yerel düzeyde yardımın verimliliğini arttırmak için ülke kaynaklarının da kullanılmasını sağlamaktadır. Başka bir tanımda ulusal ve uluslararası örgütlerin insani yardım faaliyetlerindeki politikaları ve pratikleridir.

Bu tezin ileri bölümlerinde ayrıntılı bir şekilde bahsedileceği gibi Türkiye'nin Somali'ye yönelik yürüttüğü insani diplomasisi birçok yönüyle insani diplomasinin tanımın getirdiği beklentileri karşılamakta ve hatta tanıma yeni boyutlar eklemektedir.

1.6. İnsani Diplomasiye Türkiye Tarzı Yaklaşım

Türkiye son yıllarda yeni dış politika söylemlerinin de etkisiyle birlikte bölgesel meselelerin yanı sıra bölge ötesi sorunlarda da aktif ve öncü roller üstlenmeye başlamıştır. Türkiye'nin, Filistin ve Suriye meselelerinde ortaya koymuş olduğu arabuluculuk çabaları ve mülteci politikalarının yanı sıra bölge ötesi çatışma alanlarından biri olan Somali ve Myanmar gibi bölgelerde son iki yıldır izlemiş olduğu politikalar, Türk dış politikasında insani diplomasi söyleminin ilk nüvelerini meydana getirmiştir.

Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu, İzmir'de düzenlenen V. Büyükelçiler Konferansında¹⁹ bu yeni diplomasi anlayışını “insani diplomasi” olarak tanımlamıştır. İnsani diplomasi, salt devlet çıkarları yerine insanı merkeze almaktadır. Buna göre Davutoğlu'nun öne sürdüğü şekilde insani diplomasinin Türkiye açısından üç aşaması bulunmaktadır.²⁰ İlk aşaması kendi vatandaşlarının

¹⁹ “Dışişleri Bakanı Sayın Ahmet Davutoğlu'nun V. Büyükelçiler Konferansında Yaptığı Konuşma,” 2 Ocak 2013, son erişim 22 Nisan 2013, http://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-sayin-ahmet-davutoglu-nun-v_-buyukelciler-konferansinda-yaptigi-konusma_-2-ocak-2013_-ankara.tr.mfa

²⁰ “Türkiye ‘insani diplomasi’ politikasını açıklıyor,” son erişim 21 Nisan 2013, <http://turkey.setimes.com/tr/articles/ses/articles/features/departments/society/2013/01/10/feature-02>

yaşamlarını kolaylaştıran diplomatik hamleleri kapsamaktadır. İkinci aşaması ise Türkiye'nin kriz bölgelerine yönelik olarak aldığı tavidir. Üçüncü aşaması ise BM sistemi içerisinde kriz bölgelerindeki vatandaşları sahiplenme, haklarını uluslararası arenada duyurmak için yoğun diplomasi trafiği gerçekleştirmektir.

İnsani diplomasinin ilk aşamasına yönelik olarak son yıllarda Türkiye ile birçok ülke arasında karşılıklı vize uygulamaları kaldırılmıştır. Bir sebebi de ekonomik canlılığının arttırılmasına yönelik olarak başlatılan bu uygulama aynı zamanda ülkeler arası eğitim, kültür, spor ve sanat gibi faaliyetlerle de Türkiye'nin yumuşak gücünü bu ülkelerde etkin olarak kullanmasına katkı sağlamaktadır.²¹ İnsani diplomasinin ikinci aşaması Türkiye'nin kriz bölgelerine yönelik yardım politikalarıdır. 2011 yılında Somali'de meydana gelen kuraklık ve yine aynı yılda Myanmar'da meydana gelen Budist ve Müslümanlar arasındaki iç çatışma, sonuç olarak binlerce insanın hayatını kaybetmesine yol açmıştı. Bunun üzerine Türk Hükümeti gerek devlet kurumları gerekse sivil kuruluşlar aracılığıyla ilk hamle olarak bölgede yaraları sarmaya yönelik faaliyetlerde bulunmuştur. Başbakan Erdoğan Somali'ye 20 yıl sonra giden ilk lider olarak, Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu ise Myanmar'a çatışmalar başladıktan sonra giden ilk Dışişleri Bakanı olarak her iki ülkedeki insani durumun dünya kamuoyundaki farkındalığın geniş ölçüde uyandırılmasını sağlamıştır. Temel insani ihtiyaçların karşılanması noktasında ise Türkiye, Myanmar ve Somali'ye Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı (TİKA), Kızılay, Afet ve Acil Durum Yönetim Başkanlığı (AFAD) gibi devlet kurumları ve STK'lar aracılığıyla yardımlar göndermiştir. Bu yardımları öne çıkaran husus bölge halkını o ülkenin coğrafi özellikleri ve doğal kaynaklarına uygun bir şekilde iş eğitimini vermek ve bu zenginliği ekonomik bir güç olarak kendi toplumlarına kazandırmaktır. İnsani diplomasinin üçüncü aşaması BM sistemi içerisinde kriz bölgelerindeki insanları sahiplenmektir. 20 yıldır "başarısız devlet" (failed state) durumundaki Somali için BM nezdinde küresel ve İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT) nezdinde ise bölgesel toplantılar yapılmıştır. Ayrıca insani diplomasinin tanımı gereği kriz bölgesindeki grupları uzlaştırmak adına arabulucu görevi üstlenen

²¹ Abdullah Özkan, "Vizelerin Kaldırılması Kamu Diplomasisi İçin Önemli Fırsatlar Sunuyor," son erişim 21 Nisan 2013, <http://www.kamudiplomasisi.org/index.php/makaleler/makaleler/103-vizelerin-kaldirlmas-kamu-diplomasisi-cin-oenemli-frsatlar-sunuyor>

Türkiye, Somali toplumunda saygı duyulan ve sözü geçen yaşlılar heyeti, din ve iş adamları gibi toplumun farklı kesimlerini temsil eden grupları İstanbul’da bir hafta süreyle ağırlamıştır. Geçici hükümetten federal hükümete geçiş yolundaki Somali’nin içinde bulunduğu sıkıntılar ve muhtemel çözüm imkânları bir hafta süren bu toplantıda tartışılmıştır. Ayrıca Kuzey Somali’de 1991 yılında bağımsızlığını ilan eden Somaliland Cumhurbaşkanı Ahmed Mohamed Silanyo ile Mogadişu merkezli Güney Somali Cumhurbaşkanı Sheikh Mahmud Ankara’nın arabuluculuğu ile ilk defa bir araya getirilmiş, görüşmede terörizm ve Aden körfezindeki korsanlığa karşı birçok konuda ortak mücadele konuları ele alınmıştır.²² Bu görüşme aynı zamanda iki Afrika ülkesi arasında var olan bir problemi çözme noktasındaki ilk adım olarak görülmektedir.²³ Genelde ikili ilişkilerin çok yüzeysel olduğu bu iki devlet, Ankara’nın bu girişimiyle aynı zamanda Ankara Deklarasyonu’nu imzalamış ve birbirlerine yönelik provokatif bir dil kullanmamaya söz vermiştir. Mehmet Özkan’ın²⁴ ortaya koyduğu şekilde “Türkiye’nin Somali politikasının sadece bir insani yardım politikası olmaktan çıktığı ve siyasi boyutlarıyla beraber bölgeyi yeniden yapılandırma yolunda geliştiği söylenebilir.”²⁵ Çatışma çözümlerine yönelik yapılan diplomasi trafiğine ek olarak, Myanmar’da Budistler tarafından Müslüman azınlığa yönelik şiddet olaylarını çözüme kavuşturmak amacıyla Türk hükümeti, İİT ile birlikte harekete geçerek Medeniyetler İttifakı Projesi dâhilinde sorunların çözüme kavuşturulabilmesi için yoğun diplomasi trafiği gerçekleştirilmektedir.²⁶

Yukarıda da belirtildiği üzere Türkiye’nin kriz bölgelerine yönelik ortaya koyduğu diplomasi türüne, insanı merkeze alan anlayıştan dolayı insani diplomasi adı verilmektedir. Klasik diplomasi anlayışında tek aktör devlet olduğu halde insani diplomasi anlayışında merkezde insan yer aldığından ötürü devlet ve STK’lar

²² “Somalili liderleri buluşturan Ankara’dan arabuluculuk atağı,” son erişim 5 Mayıs 2013, http://www.zaman.com.tr/dunya_somalili_liderleri-bulusturan-ankaradan-arabuluculuk-atagi_2077923.html

²³ “Turkey’s Contribution to Efforts to Overcome Problems between Somalia and Somaliland,” son erişim 27 Mayıs 2013, <http://somalilandpress.com/turkey%E2%80%99s-contribution-to-efforts-to-overcome-problems-between-somalia-and-somaliland-41063>

²⁴ Mehmet Özkan, Siyaset, Ekonomi, Toplum Araştırmaları Vakfı (SETA), Araştırmacı.

²⁵ Mehmet Özkan, “Somali Politikasında Yeni Dönem,” son erişim 27 Mayıs 2013, <http://setav.org.tr/somali-politikasinda-yeni-donem/yorum/5664>

²⁶ “Myanmar için 7 maddelik öneri paketi,” son erişim 22 Nisan 2013, <http://www.akparti.org.tr/site/haberler/myanmar-icin-7-maddelik-oneri-paketi/43084>

arasında iş birliği görülmektedir. Uluslararası ve bölgesel aktörler ile iş birliği içine girerek konferanslar düzenlenmesi ve bu sayede kriz durumundaki ülkenin uluslararası alanda büyük çapta fark edilmesini sağlamak, insani diplomasinin önemli bir boyutunu oluşturmaktadır.

Sonuç

İnsani diplomasi son yıllarda ortaya çıkan bir kavram olduğu gibi, uluslararası camiada üzerinde ittifak edilmiş bir tanımı da yoktur. Kriz bölgelerindeki insanların durumlarını iyileştirme adına ortaya çıkan bu diplomasi türünde, klasik diplomasi aktörleri ile beraber bu sefer uluslararası sahnede sivil aktörler de yer almaktadır. Uluslararası ve ulusal bazdaki kurumların, STK'ların ve kanaat önderlerinin yer aldığı bu diplomasi türündeki amaç, sadece kriz bölgelerinde gıda ve sağlık alanlarında yardım yapmak suretiyle krizin engellenmesi değil, aynı zamanda bölgesel ve uluslararası konferanslar düzenleyerek o ülke için geniş bir farkındalık oluşturma girişimlerinde bulunmaktadır.

İnsani diplomasi, Türkiye'nin uluslararası ortama sunduğu bir kavram değildir. Bununla birlikte Türkiye'nin sadece Somali gibi Müslüman kimliği ile ön plana çıkan ülkelerde faaliyetlerde bulunduğunu söylemek eksik bir ifadedir. Çok kültürlülüğün hâkim olduğu Myanmar'da da uyguladığı bu yeni yaklaşım, klasik yardım yöntemlerine oranla daha fazla olumlu sonuçlar meydana getirmektedir. Somali'ye Türk yardımlarının başlamasının ardından geçen son iki yılda meydana gelen olumlu gelişmeler ileriki bölümlerde ele alacağımız gibi bu tezimizi destekler niteliktedir.

Bu bölümde ana hatlarıyla insani diplomasi kavramı, aktörleri ve uygulamaları, insani diplomasiyi insani yardımdan ayıran hususlar ve Türkiye'nin insani diplomasiye katkıları ele alınmıştır. Bir sonraki bölümde ise Somali'nin sosyal ve siyasi tarihine yer verilmektedir.

2. BÖLÜM

SOMALİ: SİYASİ VE SOSYAL TARİH

Bu tezin ilk bölümünde teorik kısmın yer aldığı insani diplomasi kavramına yer verildi. İkinci bölümde ise Somali'nin içinde bulunduğu şartlara ışık tutmak amacıyla Somali'nin sosyal ve siyasal tarihi arka planına yer verilmektedir. XVI. Yüzyıldan başlayarak genel hatlarıyla son dönemdeki gelişmeler ele alınmaktadır.

Bu bölümdeki anlatım özellikle 1960'lı yıllarda iktidara gelen Siad Barre dönemi ile başlamaktadır. Ardından Barre'nin 1991'de ülkeden sürülmesi ile Somali devletinin çöküş süreci, iç karışıklıklar, kabileler arası savaşlar ve bunların sona erdirilmesi amacıyla BM ve ABD'nin Somali müdahalesi üzerinde durulacaktır. Son olarak, Türkiye'nin Somali'de yaşanan bu dram karşısında aldığı tavır ve olaya müdahil olması ve Somali için Londra ve İstanbul'da olmak üzere düzenlenen iki tane uluslararası konferanstan bahsedilecektir.

2.1. Tarihi, Sosyal ve Siyasal Arka Plan

Somali, “Afrika Boynuzu” olarak da bilenen Doğu Afrika'da yer almakla birlikte, 640 bin km² kıta sahanlığına sahip yaklaşık 10 milyon nüfuslu bir ülkedir. Kuzeyinde Aden körfezi, Kuzey Doğusunda Arap yarımadası ve Hint alt kıtası, Doğusunda ise Hint okyanusuna kıyısı bulunmakla beraber; Etiyopya, Kenya ve Cibuti ile sınır komşusudur. Avrupa ve Ortadoğu'yu, Uzak Doğu ile birleştiren alanda ve deniz ticaretinin ana güzergâhında bulunan Somali, bu coğrafyanın kendisine sağladığı stratejik önemin farkında olmuştur.²⁷

²⁷ Eylem Miray Apak, “Uluslararası Hukukta Müdahale Kavramı ve Türkiye'nin Somali ve Afganistan'a Düzenlenen Uluslararası Müdahalelerdeki Yeri” (yüksek lisans tezi, Ege Üniversitesi, 2009), 148.

Somali toplumunun % 60-70’lik kısmı ya göçebe pastoral bir hayat tarzına sahip ya da bu tarza benzer bir hayat sürmektedir. Arap kültüründen miras aldıkları deve yetiştiriciliği ve bunun yanında koyun ve keçi gibi küçükbaş hayvanlar zenginlik ve ferah göstergesi olduğundan dolayı Somali toplumunda büyük bir öneme sahiptir. Toplumun geri kalan kısım ise tarımsal faaliyetlerle ilgilenirken, küçük bir kısmı da şehirlerde yaşamaktadır. Tarımsal faaliyetler yoğun bir şekilde Juba ve Shabel nehirleri arasında kalan verimli topraklarda yapılmaktadır. Şehirlerde yaşayanlar ise daha çok ticaret ve balıkçılık yaparak geçimlerini temin etmektedir.²⁸

Somali toplumu klanlar ve onların altındaki kabilelerden oluşur. Antropologlar tarafından üzerinde bunların sayıları ve ana kabilelerin neler olduklarına dair net bir görüş birliği olmamasına rağmen genel görüş ana kabilelerin Darod, Dir, Digil, Mirifle, Hawiye ve Isaaq olduklarıdır.²⁹ Bunların yanında birçok sayıda küçük klanlar mevcuttur.

Somali, sadece Afrika’nın değil aynı zamanda dünyanın en homojenik ülkelerinden biridir. Somaliler farkı kabile dilleri ya da sömürge dilleri yerine Somali dilini ve din olarak ise İslam’ı benimsemektedirler. Mezhep olarak ise Şafi öğretisini takip etmektedirler. Ne var ki tüm bu ortak özelliklere rağmen Afrika’da en şiddetli ve uzun sivil savaşların, iç karışıklıkların ve sınır çatışmalarının yaşandığı ülkelerden birisi de Somali’dir.

Tarihi kaynakların gösterdiği üzere 1540 yılından günümüze kadar Somali tarihi dağılma ve yeniden birleşme açısından altı döneme ayrılmaktadır. Bunlarda dört tanesi dağılma dönemi, bir tanesi bütünsel yeniden birleşme ve kısmi yeniden birleşme dönemidir.³⁰ Bununla birlikte bize göre Somali’de son yıllarda yaşanan gelişmeler yeni bir dönemin başladığına işaret etmektedir. 2004 yılından bu yana BM’nin yetkisi altında kurulan ve Somali’yi yöneten geçici hükümetin, 2011 yılında Somali’de yapılan seçimlerin ardından ülke yönetimini Hassan Sheik Mohamud başkanlığındaki federal hükümete bırakması, bu yeni dönemin habercisi olmuştur.

²⁸ Ioan Lewis, **Understanding Somalia and Somaliland** (London: Hurst & Company, 2011), 3.

²⁹ Afyare Abdi Elmi, **Understanding The Somalia Conflagration: Identity, Political Islam and Peacebuilding** (London: Pambazuka Press, 2010), 29.

³⁰ Othman O. Mahmood, **The Root Causes of the United Nations’ Failure in Somalia: The Role of Neighboring Countries in the Somali Crisis** (USA: iUniverse, Inc., 2011), 1.

Yeni hükümetin kurulmasında BM, ABD ve Somali üçgeni arasında arabuluculuk görevi ve Somali'nin yeniden inşası noktasında aktif bir siyaset izleyen Türk hükümetinin çok yönlü ve ritmik diplomasi anlayışı etkili olmuştur. Ayrıca son yıllarda yaşanan bu gelişmelerin ışığı altında, ABD hükümeti 20 yılın ardından ilk defa Somali hükümetini tanımıştır.³¹

2.1.1. İlk Dağılma Dönemi (1540-1800)

XVI. Yy'de Etiyopya ve Somali arasında Ogadin toprakları üzerine çatışmalar yaşanmıştır. Her iki ülke bu savaşta askeri destek almıştır. Etiyopya, döneminin sömürgeci imparatorluğu ve Kızıldeniz'de bir güç olmaya başlayan Portekiz'in desteğini alırken, Somali ise Osmanlı Devleti tarafından desteklenmiştir.³² XVI. Yy'de Müslüman bir general olan Ahmed ibn İbrahim el-Gâzi (1506-43) Osmanlı Devletinin desteğiyle bugün Etiyopya diye isimlendirilen Habeş İmparatorluğu üzerine yürümüş ve Ogadin'i almıştır. Bu sayede Ogadin bölgesi bir kez daha Müslümanların eline geçmiş, göçebe ve hayvancılıkla uğraşan Somaliler sayesinde İslam hızla tekrar yayılmaya başlamıştır. Fakat arkasına Portekiz desteğini alan Habeş İmparatorluğu 1542 yılında 1300 askerle karşı atağa geçmiştir. Savaş sonucu Ahmed ibn İbrahim el-Gâzi öldürülmüş ve Habeş İmparatorluğu kaybettiği toprakları geri almıştır. Göçebe yaşam tarzına sahip olan Somaliler bu yenilginin ardından yaşlılar heyeti tarafından yönetilen pastoral demokrasi tarzına geçmişlerdir.³³

2.1.2. İkinci Dağılma Dönemi (1884-1935)

³¹ Karen De Young, "U.S. recognizes Somalia, citing success of a campaign against militants," son erişim 3 Nisan 2013, http://articles.washingtonpost.com/2013-01-17/world/36410076_1_somalia-somali-clan-leader-mohamud

³² I. M. Lewis, **A Modern History of the Somalia: Nation & State in the Horn of Africa** (USA: Ohio University Press, 2002), 26.

³³ Othman O. Mahmood, **The Root Causes of the United Nations' Failure in Somalia: The Role of Neighboring Countries in the Somali Crisis** (USA: iUniverse, Inc., 2011), 1.

1884-1885 yılları arasında Berlin’de düzenlenen konferans sonucu (Berlin Konferansı) neredeyse Afrika kıtasının tamamında olduğu gibi, Somali halkının yaşadığı bölgeler etnik nüfus dikkate alınmadan Etiyopya, Fransa, İngiltere ve İtalya tarafından beş ana bölgeye ayrılmıştır. Bu bölgeler Kenya ve Etiyopya sınırları içinde bulunan Ogadin Bölgesi, İtalya Somaliland, İngiliz Somaliland, Kuzey Sınır Bölgeleri ve Fransız Cibuti bölgesidir.

Somali’de meydana gelen sınır çatışmaları büyük ölçüde Berlin konferansının bir sonucudur. Konferansta bölgedeki topraklar sömürgeci devletler arasında etnik birlik gözetilmeden paylaştırılmış ve yapay sınırlar oluşturulmuştur. Bu da bölgedeki dengelerin aslında sadece Somali değil; Etiyopya, Eritre ve Kenya adına da bozulmasına yol açmıştır. Ayrıca sömürge imparatorlukları tarafından bölgedeki kabileler birbirlerine düşman edilmiş ve kendilerine verilen modern silahlarla bu şiddet tırmandırılmıştır.

Ogadin bölgesini uluslararası arenaya tanıtan ilk kişi 1855 yılında İngiliz kâşif Richard Burton olmuştur. Burton’a göre Ogadin’in yerlisi barbar insanlardı ve itaat altına alınmadıkları sürece sorun çıkarabilirlerdi. Burton çok geçmeden bölgenin stratejik önemi kavramıştır. Ona göre bölge iki sebepten dolayı önemliydi: Hindistan’a yakın olması dolayısıyla İngiliz birliklerine gıda yardımı yapılabilmesi ve Süveyş kanalına giden yolda kritik bir yerde bulunması. Burton’un raporu doğrultusunda İngiltere, Afrika ve Ortadoğu’daki pozisyonunu sağlamlaştırmak için Hergeysa’ya askeri üs kurmuştur.

Ogadin bölgesinin bir kısmı bugünkü Kenya sınırları içinde yer almaktadır. Bölgede 1963 yılında referandum yapılmıştır. Referanduma göre bölgedeki halkın %86’sı Somali’ye bağlanmak istemiştir. Fakat İngiltere duruma müdahale etmiş ve bölgenin Kenya’da kalmasını sağlamıştır. Somali eski Mineral ve Su Kaynakları Bakanı Abdulkadir Abiikar Hussein’e göre, bu bölgenin Kenya’ya bağlanması tamamen sömürgeci devletlerin işidir. Bundan dolayı Kenya’yı bu durumdan suçlu

tutmamıştır. Etiyopya'ya karşı düşmanlık ise bu devletin sömürgeci yapısından kaynaklanmaktadır.³⁴

İngilizlerin bölgedeki varlığı XIX. Yy'e rastlamaktadır. 1840 yılında Doğu Hindistan İngiliz Şirketi bölgede hüküm süren Tajura sultanlığı ile ticaretlerde bulunmuştur. Fakat İngilizlerin özellikle Kuzey Somali'deki hâkimiyeti ise 1886 yılında bölgedeki liderlerin İngiliz egemenliğini benimsemesiyle olmuştur. İngiltere'nin bölgedeki hâkimiyeti 1900-1920 yılları arasında İngilizlerin isimlendirdiği şekliyle "Deli Molla" lakaplı Mohamed Abdullah tarafından 20 yıl boyunca tehdit edilmiştir. Sömürgeci güçlere karşı yapılan bu ilk savaş literatürde "Derviş Savaşı" olarak da bilinmektedir.³⁵ Aralıklarla süren çatışmalar Abdullah'ın Taleex'deki karargâhının İngiliz savaş uçakları tarafından bombalanmasıyla sona ermiştir.

İtalya ise 1885 yılında Zanzibar krallığından önemli ticari avantajlar elde etmiş, Obbia ve Aluua Sultanlığını egemenliği altına almıştır. İtalya, 1897 ve 1908 yılları arasında Etiyopya ile anlaşmalar yapmış, İngiltere ise İtalya Somaliland bölgesinin sınırını çizmiştir. Anlaşmayla birlikte İtalya hükümeti bölgeye koloni statüsü vermiş ve yönetimi devralmıştır. İngiltere, 1897'deki Londra antlaşmasıyla bölgenin etnik yoğunluğunu göz ardı ederek 25.000 millik alanı- Ogadin bölgesi- Etiyopya'ya vermiştir. İngilizler ayrıca bölgede hâkimiyet kurarak, kaynakların Hindistan'a kendi askerleri için teminini sağlamıştır.

2.1.3. Birleşmeler Dönemi (1935 – 1960)

1935-36 yılları arasında İtalyan lider Mussolini Kenya, Somali ve Etiyopya'nın bir kısmını egemenliği altına almıştır. İtalya'nın amacı Etiyopya merkezli Doğu Afrika İtalya İmparatorluğunu kurmaktır. I. M. Lewis'e göre faşist siyasi ideoloji benimseyen İtalyanların bölgedeki niyetleri ne olursa olsun, Somali'nin kalkınması açısından Somali'de kurulan İngiliz ve Fransız yönetimlerine nazaran olumlu etkileri

³⁴ Henry Kissinger & Husseyin Abdelkadir Kassim, "Memorandum of Conversation," Participants: USA & Somalia, (1976).

³⁵ Ioan Lewis, **Understanding Somalia and Somaliland** (London: Hurst & Company, 2011), 17.

olmuştur. İtalyanların hâkimiyeti altında kamu binaları ve yollar yapılmış, endüstri sahaları kurulmuştur.³⁶

Somali, İngilizlerin ve İtalyanların hâkim oldukları Somali'nin Kuzey bölgelerinden Haziran 1960'da çekilmesi sonucu 1 Haziran 1960'da bağımsızlığını ilan etmiştir. Haziran 1961'de ülke genelinde yapılan referandum sonucu ilk Somali anayasası yürürlüğe sokulmuştur. Bu anayasa Avrupa modeline uygun bir şekilde parlamenter ve demokratik bir ülkeyi amaçlamaktaydı.

2.1.4. Siad Barre Dönemi (1970-1991)

Somali'nin bağımsızlığını kazanmasıyla birlikte politikası Fransız Somaliland (Cibuti), Kenya ve Etiyopya'nın da bir kısmını içine alacak şekilde Somali nüfusunun yoğun olduğu yerleri Somali ile birleştiren, "Büyük Somali" ideolojisi ile şekillenmişti. Ancak Somali Cumhurbaşkanı Mohamed İbrahim Egal (1967-1969) Büyük Somali ideolojisini bir kenara bırakarak, Etiyopya ve Kenya ile ilişkilerini düzeltme yoluna gitmiştir. Etiyopya ile XVI. Yy'den bu yana süren anlaşmazlık bir kenara, Egal'in Büyük Somali düşüncesini terk etmesi ya da ertelemesi, ordu dâhil olmak üzere birçok Somalilinin öfkesine yol açmıştır. 1969 yılında General Mohamed Siad Barre'nin beklenmedik bir şekilde parti tabanlı anayasal demokrasiye son verip yönetimi devralmasıyla Egal devrilmiş ve siyasal düzen değişmiştir. Yapılan darbe ile birlikte yürütme ve yasama gücü Barre'nin liderliğini yaptığı ve 20 üyeden oluşan Yüce Devrim Komisyonu'na (YDK) devredildi. YDK ilk yıllarında yeni binalar ve eğitim merkezleri inşa etmiştir. Ayrıca o yıllarda yeni neslin tanık olacağı en büyük olay olan 1971 yılında YDK tarafından göreve atanan 21 kişiden oluşan dil komisyonunun, Somali dilini yazılı hale getirme ve 10 bin kelimeden oluşan Somali sözlüğünü oluşturma başarısıydı.³⁷ Ardından ülkede ekonomik ve ideolojik olarak Sovyetler Birliği'ne bağımlı bilimsel sosyalizm³⁸ benimsenmiştir.

³⁶ I. M. Lewis, **A Modern History of the Somalia: Nation & State in the Horn of Africa** (USA: Ohio University Press, 2002), 112.

³⁷ Mohammed Ibrahim Shire, **Somali President Mohamed Siad Barre His Life & Legacy** (UK: Cirfe Publications, 2011), 70-71.

³⁸ a.g.e., 27-32.

Ancak aşırı İslamcı grupların ve İslam ülkelerinin desteğini almak adına da İslam ve bilimsel sosyalizm ilkelerine bağlı kalınacağını açıklanmıştır. Barre'ye göre İslam ve bilimsel sosyalizm çatışmamaktaydı.³⁹ Barre ayrıca haber alma esasına dayalı ulusal güvenlik servisi kurup, politik özgürlükleri kısıtlamıştır.

1974 yılında YDK ile Sovyet Birliği arasında dostluk esasına dayalı antlaşmalar yapılmıştır. 1972 yılında Etiyopya-Somali sınır tansiyonu yükselmiş, Etiyopya'da Mengistu Haile Mariam rejiminin başa geçmesiyle tansiyon daha da artmıştır. 1970'lerin ortalarında Kuzey Somali Özgürlük Cephesi Ogadin bölgesine yönelik gerilla faaliyetlerine başlamıştır. 1975'te Etiyopya İmparatorunun devrilmesi sonucu Rusya'nın da desteğini alan Somali, Etiyopya'yı işgal edip Ogadin bölgesini yeniden topraklarına katmak istemiştir. Ancak birkaç ay sonra Etiyopya devrimi ile birlikte Haile Selassie yönetimden indirilmiştir. Etiyopya'da kurulan yeni hükümet Batı'dan uzaklaşıp Sosyalist yapıyı benimsemiştir. Bunun üzerine Sovyetler Birliği, Somali ile olan ilişkilerini kesip Etiyopya'yı desteklemeye başlamıştır. Sovyet Rusya, Etiyopya'ya 10.000-15.000 civarında Küba birliği yollayıp, 1977-1978 Ogadin savaşını Etiyopya'nın kazanmasında önemli bir rol oynamıştır. Ancak iki komşu ülkenin kısa sürede siyasal ve ekonomik kriz içine sürüklenmesi aslında bu savaşın bir galibi olmadığını göstermektedir.⁴⁰ Savaş esnasında Barre muhalifi askeri kanattan birçok kişi Barre'yi devirmek için girişimlerde bulunmuş, ancak başarısız olmuşlardır. Somali, Etiyopya ile yapılan savaştan mağlup çıktıktan sonra Barre'ye yönelik eleştiriler artmaya başlamıştır. Savaşın ardından Siad Barre, başında bulunduğu hükümeti devirme teşebbüsünde bulunan çoğu kişinin kabilesi olan Majerteen klanına yönelik saldırılarda bulunmuştur. Orduya, kendi halkına yönelik bombalamalarda bulunma ve tüm binaların yerle bir edilmesi emrini vermiştir.⁴¹ Bu

³⁹ Eylem Miray Apak, “*Uluslararası Hukukta Müdahale Kavramı ve Türkiye'nin Somali ve Afganistan'a Düzenlenen Uluslararası Müdahalelerdeki Yeri*” (yüksek lisans tezi, Ege Üniversitesi, 2009), 159.

⁴⁰ Hümeysra Coşar, “*Etiyopya-Somali Arasındaki Ogaden Sorunu*” (yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, 2011), 42.

⁴¹ Heather Marie Akou, **The Politics of Dress in Somali Culture** (USA: Indiana University Press, 2011), 87.

olay uzun yıllar boyunca devam edecek olan sivil savaşın başlangıcı olarak kabul edilmektedir.⁴²

Savaş sonucu Ogadin bölgesinde yerleşimleri bulunan Somali ve Oromalı vatandaşlar mülteci konumunda Kenya ve Somali sınırlarına yerleşmişlerdir. Bu yıllarda meydana gelen şiddetli kuraklık hâlihazırdaki durumu daha da kötüleştirmiş, binlerce insanın ölümüne yol açmıştır. Ülkedeki bu durum Barre rejimine karşı muhalif cephelerin artmasına yol açmıştır.

Barre Rejimine Karşı Oluşturulan Muhalif Cepheler:

1-Somali Demokratik Kurtuluş Cephesi: Siyasi gidişattan hoşnut olmayan askerler tarafından 1980 yılında kurulmuştur.

2-Somali Ulusal Hareketi (SNM): Hergeysa'da 1981 yılında kurulmuş olup çoğunluğu Isaaq kabilesinden oluşmaktadır.

3-Birleşik Somali Kongresi (USC): Hawiye kabilesi tarafından oluşturulan siyasi bir hareket olup 1989 yılında Roma'da kurulmuştur. USC'nin askeri kanadı ise 1969-75 tarihleri arasında Barre tarafından hapse atılan Mohamed Farah Aidid tarafından Etiyopya'da kurulmuştur. Aidid daha sonra SNM ve Somali Vatansever Hareketi ile ittifak oluşturmuştur.

1988 yılında Barre'nin emriyle eski İngiliz Somaliland'ın başkenti Hargeysa savaş uçakları tarafından bombalanmış, binlerce sivil ve asi öldürülmüştür. Bu olay ülkedeki hâlihazırdaki bozulmaları hızlandırmıştır. 1980'lerin sonuna doğru Kuzey bölgelerde etkin olan muhalif gruplar, Somali'nin orta ve güney kesimlerine doğru yayıldılar. Bu yayılış sonucu binlerce Somalili evlerini terk edip Etiyopya, Kenya ve Cibuti'de mülteci grupları oluşturmuşlardır. Dağılan Somali ordusu mensupları kendi kabile birliklerine katılmışlardır. Siyad Barre, Temmuz 1991'de merkezi hükümetin yıkılmasının ardından muhalifler tarafından görevden alınıp Nijerya'ya sürülmüş ve 1995 yılında ise Logos'ta vefat etmiştir.

⁴² Afyare Abdi Elmi & Abdullahi Barise, "The Somali Conflict: Root causes, obstacles and peace-building strategies," *African Security Review* 15, 1 (2006): 32-54.

1991 yılında Barre rejiminin yıkılması ile birlikte ülke içindeki klan tabanlı gruplar sınır mücadelesi için kendi aralarında savaşımıştır. Rejimin yıkılmasının ardından Somali'yi kurtarmak amacıyla 14 tane ulusal uzlaşma konferansı düzenlenmiştir. Bunlardan ilki Cibuti Hükümetinin 15-21 Temmuz 1991 yılları arasında düzenlediği konferanstır. Ardından yine Cibuti tarafından 2000 yılında 13. konferans düzenlenmiş olup, bunun sonucunda üç yıl sürecek olan Geçici Ulusal Hükümet kurulmuştur. Başkent Mogadişu'nun bir kısmı ve bazı küçük yerleşim birimlerine hâkimiyet sağlayan geçici hükümet, Aralık 2000'de AfB ve Kasım 2001'de BM tarafından tanınmıştır. Ancak AB ve ABD hükümeti tarafından tanınmamıştır. 2002 yılında ise Kenya'da Somali Ulusal Uzlaşma Konferansı adında konferans düzenlenmiş olup, 2004 yılında Geçici Federal Hükümet'in (TFG) kurulması ile birlikte sona ermiştir. Bu yeni kurulan geçici hükümetin bir sonucu olarak geçici parlamento, Başbakanlık ve kabine oluşturulmuştur.

Cibuti'de düzenlenen ilk barış konferansı sonucunda çatışmayı sonra erdirmesi şartıyla Ali Mahdi Mohamed geçici hükümetin başına getirilmiştir. General Mohamed Frah Aidid ise Mahdi'nin böyle bir pozisyona getirilmesine itiraz etmiştir.⁴³ Bunun üzerine 1991'in Eylül ayında iki fraksiyon arasında şiddetli çatışmalar yaşanmıştır. Sonuç olarak siviller başta olmak üzere binlerce insan yaşamını yitirmiştir. BM bunun üzerine Somali'deki durumu kontrol altına almak amacıyla Somali'ye insani müdahale kararı almıştır.

2.1.5 Birleşmiş Milletler Somali Operasyonu

UNOSOM I (Birleşmiş Milletler Somali Operasyonu) 3 Mart 1992'de Somali'de çatışan gruplar arasında barışın sağlanmasının ardından ateşkesi gözlemlemek, BM personeli ve malzemeleri için güvenliği sağlamak ve insani yardım malzemelerinin dağıtım bölgelerine ulaştırılmasını güvence altına almak amacıyla kurulmuştur. BM Güvenlik Konseyi'nin 24 Nisan 1992'de kabul ettiği 751 sayılı kararla da faaliyete

⁴³ Othman O. Mahmood, **The Root Causes of the United Nations' Failure in Somalia: The Role of Neighboring Countries in the Somali Crisis** (USA: iUniverse, Inc., 2011), 13.

geçirmiştir. 27 Temmuz 1992’de 767 sayılı kararla UNOSOM I takviye edilmiştir.⁴⁴ Buna göre 3.500 güvenlik ve geri hizmet personeli bulunan UNOSOM I’in yeni çıkan kararla personel sayısı 4.219’a yükseltilmiştir.⁴⁵ Ardından 100 gün planı devreye sokulmuştur. Ancak General Aidid ve Ali Mahdi grupları arasındaki çatışmaların tekrar yaşanması, 100 gün planının başarısızlığa uğraması ve BM gücüne bağlı 34 Pakistan askerinin öldürülmesi, BM’nin ABD’den askeri yardım istemesiyle sonuçlanmıştır. ABD’nin Somali’deki varlığı kısa bir süre için ülkeye barış getirse de 1993’de 18 ABD askerinin Aidid güçlerince şehir merkezinde çıkan çatışmada öldürülmesi sonucu, ABD Somali’den çekilmiştir.

Somali’de merkezi bir hükümetin yokluğu ülkeyi yabancı güçlere karşı savunmasız bırakmış olup özellikle Cibuti, Eritre, Etiyopya, Mısır, Yemen ve Libya ülke içindeki geçici hükümetleri, birçok grupları ve kişileri desteklemiştir. Haziran 2006’da Etiyopya güçleri Somaliler tarafından sınırlarına yapılan ihlal ve yükselen aşırı İslamcılarla bahane göstererek Somali’yi istila etmiş ve hüküm sürdüğü altı ay boyunca hâkimiyeti altındaki şehirlere barış ve huzur getiren İslam Mahkemeler Birliği’ni (İMB) yenilgiye uğratmıştır. 2009 yılında Etiyopya birlikleri Somali’den tamamen çekilmiştir. İMB’nin dağılması sonucu eş-Şebâb örgütü ortaya çıkmıştır. ABD terör faaliyetlerinde bulunan eş-Şebâb’ı, dağılan İMB’nin önemsiz bir kanadı olarak göstermektedir. 2010’a kadar Somali’nin Orta ve Güney kesimlerini kontrol eden örgüt AfB’nin, TFG’ye sağladığı yardımlar neticesinde büyük ölçüde Mogadişu’dan çekilmiştir.

BM, Haziran 2011’de Somali’nin iki bölgesi Bakool ve Lower Shabelle’i kuraklık bölgesi olarak ilan etmiştir. Böylece aradan geçen on yılın ardından ülkede yeniden kuraklık ilan edilmiştir. Somali nüfusunun yaklaşık yarısına tekabül eden 3.7 milyon insan açlık krizine maruz kalmıştır. Bunların 2.8 milyonu Güney Somali’de yaşamaktadır.⁴⁶ BM Somali İnsani Koordinatörü Mark Bowden yaptığı açıklamada

⁴⁴ Ramesh Thakur, From Peacekeeping to Peace Enforcement: The UN Operation in Somalia. The Journal of Modern African Studies, 32, 3 (1994), 387-410.

⁴⁵ United Nations Operation in Somalia I, 21 March 1997, <http://www.un.org/Depts/DPKO/Missions/unosomi.htm>

⁴⁶ UN News Centre, “UN declares famine in two regions of southern Somalia,” son erişim 20 Haziran 2011, <http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=39086#.UVwqa1ccNms>

2.51 milyon insanın acil olarak yardıma ihtiyaç duyduğunu ve 1.29 milyon insanın ise krizle yüz yüze olduğunu vurgulamıştır.⁴⁷

2.1.6 Türkiye Etkisi

BM'nin Somali'yi kriz bölgesi ilan etmesinin ardından Başbakan Erdoğan 19 Ağustos 2011'de bakanlar, sanatçılar ve gazetecilerden oluşan kalabalık bir grupla Somali'ye ziyaret gerçekleştirmiştir. Bu ziyaret ve ardından gelişen süreçler Somali'de federal bir hükümet oluşmasına katkı sağlamıştır. Başbakan'ın ziyaretinin hemen ardından Türkiye, Somali'nin kısa dönem ihtiyaçlarına cevap vermek amacıyla gıda, sağlık ve barınak gibi acil insani yardımlarda bulunmuştur.

Türkiye, gıda ve sağlık yardımları devam ederken Somali için iki tane uluslararası ve bir tane bölgesel düzeyde konferanslar düzenlemiştir. İlki 21-23 Mayıs 2010 tarihleri arasında BM şemsiyesi altında düzenlenen İstanbul-Somali konferansıdır. Ardından İİT, 17 Ağustos 2011 tarihleri arasında Türkiye'nin davetiyle Somali için İstanbul'da bir araya gelmiştir. Tertip edilen üçüncü konferans ise 31 Mayıs - 1 Haziran 2012 tarihleri arasında düzenlenen ikinci (ilki Londra'da) Somali konferansı olmuştur. Türkiye, Somali'nin acil ihtiyaçlarına cevap vermekle birlikte eğitim, sağlık, yol ve kamu binalarının inşası, tarım ve balıkçılık gibi orta ve uzun vadeli bazı ihtiyaçlarına da çözümler üretmektedir. Ayrıca düzenlediği uluslararası konferanslar aracılığıyla Somali'yi dış dünyaya açmaya çalışmıştır.

2.1.7. I. Somali Londra Konferansı

İngiltere, 23 Şubat 2012'de Somali'nin geleceğine yönelik uluslararası Somali-Londra konferansını düzenleyip, Londra'da ev sahipliği yapmıştır. Konferansın düzenlenmesinde başlıca aşağıdaki hususlar etkili olmuştur:

⁴⁷ UN News Centre, "Marking one year since Somalia famine declared," UN flags plight of needy millions, son erişim 20 Haziran 2012, <http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=42525#.UVwqaVccNms>

- Eş-Şebâb örgütünün giderek radikal bir gruba dönüşmesi ve ülke içinde intihar eylemlerini arttırması;
- Aden körfezi ve Hint okyanusunda Somali korsanlığının ortaya çıkması;
- Ülke içinde siyasi durum ve yaşanan şiddetli kuraklık ve ölümler;
- Somali ve İngiltere’de yaşan genç Somalilerin radikalleşme riski gibi İngiltere çıkarlarına doğrudan tehdit oluşturabilecek durumlar.

Konferansa ABD Genel Sekreteri Hillary Clinton, İngiltere Başbakanı David Cameron, Fransız Dışişleri Bakanı Alain Juppe, Türkiye Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu ve BM Genel Sekreteri Ban Ki-Moon ve daha birçok lider, 40 ülkenin üst düzey temsilcileri ve Dünya Bankası katılmıştır. Konferans sonunda liderler ana hedeflerinin Somali’de güvenliğin sağlanması olduğu konusunda mutabakata varmışlardır. Fakat bu görüşmenin amacının petrol ve doğal kaynak zengini Somali’nin Batılı güçler tarafınca istila edilmesi olduğunu söyleyenlerde bulunmaktadır.⁴⁸ İngiltere’nin Somali’yi 14 parçaya ayırma teklifine Türk heyeti karşı çıkmış ve Somali toprak bütünlüğünü savunmuştur. Bununla birlikte konferansta üstü kapalı şekilde vurgulanan hususlardan biri de Somali’deki çatışmanın sebebinin eş-Şebâb örgütü ve aşırı İslamcılarının olduğuydu. Hâlbuki Somali’deki terör sivil savaşın patlak verdiği 1980’in başlarına kadar gitmektedir. Eş-Şebâb örgütü ise 2006 yılında Etiyopya’nın istilası ile dağılan İMB’nin devamı niteliğinde ortaya çıkmıştır.

Konferansta ayrıca politika, güvenlik ve adalet, korsanlık, istikrar ve yeniden yapılanma ile insani yardımların daha iyi dağıtılması ve uluslararası koordinasyonun sağlanmasına yönelik konular da ele alınmıştır.⁴⁹ Konferansın sonucunda konferansa katılan 55 ülke ve organizasyon aşağıdaki ortak kararlara imza atmışlardır:

- Ağustos ayına doğru Somali’deki siyasi otoritenin geçici hükümetten kapsamlı hükümete devredilmesi;
- Afrika Birliği Barış Gücü’ne daha fazla destek olunması;

⁴⁸ Ahmet Yılmaz, “Londra Konferansı Somali milletini parçalamayı hedeflemektedir,” son erişim 18 Haziran 2013. <http://www.timeturk.com/tr/2012/02/24/londra-konferansi-somali-milletini-parcalamayi-hedeflemektedir.html>

⁴⁹ London Conference on Somalia: Communique, UK Government son erişim 23 Aralık 2012. <https://www.gov.uk/government/news/london-conference-on-somalia-communique--2>

- İnsani yardımların daha iyi koordine edilmesi ve uzun dönemli ihtiyaçlara cevap verilmesi;
- Korsanlığa önlemeye yönelik olarak ülkeler arası yapılan anlaşmaların genişletilmesi ve Somali'den uzaktaki ülkelerdeki şüphelileri mahkemeye çıkartarak sert önlemler alınması.⁵⁰

2.1.8. Somali - İstanbul Konferansı

31 Mayıs - 1 Haziran 2012 tarihlerinde İstanbul'da ikincisi düzenlenen Somali Konferansı dikkate değer sonuçlar ortaya çıkarmıştır. İkili görüşmelerle de sürecin çıktılarının elde edilmeye çalışıldığı bu toplantılarda çıkan sonuçları şu şekilde değerlendirebiliriz. Ortaya çıkan bildiride uluslararası toplumun rolü, güvenlik, hukukun üstünlüğü, insan hakları çerçevesinde temel sosyal hizmetler sunabilecek ve ekonomik fırsatlar temelinde yeniden bir devlet inşası için Somalilere destek sağlanmasının gerekliliğine vurgu yapılmıştır. Bu nedenle yapılması gerekenler; geçiş döneminin sona erdirilmesi hususunda geçiş sürecinin iç ve dış güçler tarafından zarar görmemesi, sivillerin korunması ve Afrika Birliği Somali Misyonu'na⁵¹ (AMISOM) destek verilmesi, korsanlık sorununu çözülmesi, toplumsal uzlaşma temelinde istikrar sağlanması ve enerjinin çeşitlendirilmesi gibi temel sorunlara çözüm getirici yaklaşımların benimsenmesi olarak ortaya konulmuştur.⁵²

Bu toplantı ve ortaya çıkan bildiri doğrultusunda ortaya şu sorun çıkmaktadır: Somali'yi bugünkü çatışmalara sürükleyerek istikrarsız yapan ve ABD'nin 11 Eylül sonrası en önemli söylemlerinden birisi olan başarısız devlet olmaktan da öte çökmüş devlet olarak nitelenmesine neden olan gelişmelerin neler olduğunu ortaya koymak son derece önemlidir.

Ancak sorunları ortaya koymak kadar istikrar sağlanması önündeki engellerin neden bu zamana kadar ortadan kaldırılamadığı da önemlidir. Küresel güçlerin

⁵⁰ Marry Harper, "London conference backs Somalia terror fight," son erişim 3 Aralık 2012. <http://www.bbc.co.uk/news/uk-politics-17131208>

⁵¹ Ayrıntı bilgi için ziyaret ediniz: amisom-au.org

⁵² Bu konuda hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. <http://somalikonferansi.mfa.gov.tr/declaration.en.mfa>

Ortadoğu ve Afrika’da izlediği politikalar ülkeden ülkeye değişikliği gösterdiği gibi, kendi çıkarlarının çevrelediği yapay sınırlar içerisine ekilen çatışma tohumları basit bir anlatım olduğu kadar geçmişten bu güne gelen çatışma gerçeklerini yansıtmaktadır.

2.1.9. Somali’ye Uygulanan Çifte Standart

Arap Baharı sürecinde eski dostlarına karşı harekete geçen Batı devletleri örneğin Suriye’de yaşanan gelişmelere bağlı olarak her gün yeni söylemler geliştirirken Somali söz konusu olunca derin bir sessizliğe gömülme konusunda eleştirilmektedir. 2011’de sık sık gündeme getirilen Somali’deki açlık karşısında incelemede bulunan UHİM heyeti sebep olarak sorumsuz müdahaleler olduğunu ortaya koymuştur.⁵³ En büyük güvenlik zaaflarından birisi olan devlet içerisindeki güvenlik zaaflarını düşündüğümüzde başkent Mogadişu’da bulunan yaklaşık 6-8 bin kişiden oluşan Afrika Birliği kuvvetleri dışında az sayıdaki güvenlik gücünün var olduğunu düşündüğümüzde sorunun ne denli önemli olduğunu gözler önüne sermektedir. Ayrıca 2011 yılında başkent ve bazı küçük yerleşim yeri dışındaki bölgede geçici hükümetin etkisinden söz edilememekle birlikte bu bölge eş-Şebâb güçlerinin elindedir. Tüm bu çizdiğimiz tabloda BM’nin bölgedeki varlığı da sorgulanması gereken konulardan birisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Oysa BM güçlerinin bulunduğu başlıca sorumluluk alanlarının Somali’de söz konusu olmadığı ilk bakışta görülmektedir.

Açlıkla mücadele konusunda BM Gıda ve Tarım Örgütü (FAO) tarımsal kalkınmayı, daha iyi beslenmeyi, gıda güvenliğini, tüm insanların hakkı olan yiyeceğe sahip olmasını sağlayacak politikalar geliştirerek açlığı azaltmaya çalışmaktadır. Dünya Gıda Güvenliği Komitesi; uluslararası gıda güvenliğinin durumunu izlemek, değerlendirmek ve sonuç doğrultusunda tavsiyelerde bulunmakla

⁵³ Konu için ayrıntı olarak bkz. 2011 Uluslararası Dünya Hak İhlalleri Raporu: <http://www.uhim.org/images/rapor/1328193184.pdf>

sorumludur. Ayrıca bu örgüt 1996’da Roma’da düzenlenen Dünya Gıda Zirvesinde 186 ülke 2015 yılına kadar açlığı yarıya indirmeyi ve evrensel gıda güvenliğini sağlayacak yolların ana hatlarını belirlemeyi amaçlayan *Dünya Gıda Güvenliği Bildirgesini ve Eylem Planını* onayladılar.⁵⁴

BM bünyesinde bu birçok kurum mevcuttur. Bunlardan en önemlilerinden birisi olan Dünya Gıda Programı (WFP) açlıkla savaşmak, acil yardımlar, kurtarma ve iyileştirme, kalkınma yardımları ve özel harekâtlar gibi konularıyla ilgilenmektedir. “İş için Gıda”, “Büyüme için Gıda” gibi projelerle dünyada birçok bölgede etkinliğe sahip ve bu tür projeleri gönüllü bağışlarla yürüten fonksiyonel bu kurumun Somali’deki etkinliğinin söz konusu olup olmadığı bilinmemektedir.⁵⁵

Uluslararası hukukta gıda hakkı kesin olarak kurulmuştur. Ancak bu hak sürekli olarak ihlal edilmiştir. Söz konusu gıda güvenliği ya da hazır gıdaya erişim temelde bir insan hakları meselesidir. Gıda erişimi yağmalama sebebiyle yer değiştiğinde 1991-1993 Somali sivil savaşında olduğu gibi kıtlığa sebebiyet vermektedir.

1992 yılındaki şiddetli kıtlıkta, küresel yetersiz beslenme oranları %80’e ulaşmıştır ve bu Somaliler tarafından yamyamlık zamanı olarak adlandırılmıştır. Uluslararası toplum, acil müdahalenin yanı sıra gıda yardımı ve sağlık yardımı ile buna cevap vermiştir. 1993 yılından itibaren meydana gelen istikrarlı bir karmaşıklık şunu göstermektedir ki bu ölçekte bir kıtlık olmamıştır fakat gıda güvenliği değişen pazar, çevre ve güvenlik koşulları sebebiyle dalgalanmalar göstermiştir. Gıda oranlarında ki dalgalanmalar ve değişen pazar Somali’de geçtiğimiz yıllara kadar merkezi bir hükümetin olmayışının ana sonuçlarından biridir.

Sonuç

Bu bölümde ilk olarak XVI. Yy’dan başlayarak günümüze kadar Somali’nin siyasi ve sosyal tarihi ele alınmıştır. Çoğu Afrika ülkesine nazaran tek dil, tek millet ve tek din olgusuna sahip olan Somali uzun yıllar boyunca iç meselelerde kabileler arası

⁵⁴ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. FKO Resmi sitesi <http://www.fao.org/> ve <http://www.fao.org/docrep/003/w3613e/w3613e00.htm>

⁵⁵ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. <http://www.wfp.org/about>

anlaşmazlık, dış problemlerde ise Etiyopya ile uzun uğraşlar vermiştir. Somali'nin Etiyopya ile XVI. Yüzyıldan bu yana gelen düşmanlığı halen devam etmektedir.

Somali XVI. Yy'den bu yana dağılma ve birleşme arasında birçok dönem geçirmiştir. 1884-1885 yılında Berlin'de imzalanan anlaşmayla birlikte Somali beş parçaya ayrılmıştır. Bunlar Kenya ve Etiyopya topraklarında bulunan Ogadin bölgesi, Fransız Cibuti'si, İngiliz Somaliland, İtalyan Somaliland ve İngiliz Kuzey Sınır bölgeleridir.⁵⁶ Somali 1960 yılında bağımsızlığını ilan etmişse de ülkedeki kötü gidişat sonucu 1970'lerde General Siad Barre tarafından yapılan bir darbe sonucu hükümet devrilmiştir. Başa geçen Siad Barre, Sovyet Rusya'nın desteğini alarak bilimsel sosyalizmi benimsemiş, Somali'yi tek çatı altında toplamaya çalışmıştır. Ancak baskı rejimi uygulamasından ve sonucunda binlerce insanın ölümüne neden olan olaylar sonucu 1991 yılında ülkeden sürülmüştür. Ekonomik istikrarsızlık, kabileler arası çıkan çatışmalar ve politik bir iradenin olmayışı 1991 yılında Somali devletinin çöküşüne yol açmıştır. Uzun yıllar Somali'de hükümet kurma amacıyla komşu ülkelerde birçok konferans düzenlenmiştir. Ancak konferans sonucu oluşturulan hükümetler halkın onayına sunulmadığı için kısa ömürlü olmuştur. 2004'te ise BM şemsiyesi altında TFG kurulmuştur. Bu hükümet ise 2011 seçimlerin ardından yerini federal hükümete bırakmıştır. Türkiye'nin Somali Federal Hükümetinin kurulması noktasındaki çabaları oldukça önemlidir.

Somali tarihinde iş savaşlar olduğu kadar yapılan dış müdahaleler de ülkeyi ekonomik ve siyasi açıdan çalkantılı duruma sokmuştur. Gelecek bölüm söz konusu dış müdahaleleri ele almaktadır.

⁵⁶ Ezekiel Rediker, "The Ogaden: A microcosm of global conflict," *The Concord Review*, s. 207 available at http://www.tcr.org/tcr/essays/EPrize_Ogaden.pdf

3. BÖLÜM

SOMALİ: DIŞ MÜDAHALELER VE BARIŞ TEMİNİ

Somali devletinin 1991’de çökmesinin ardından ülke içinde oluşan anarşi ortamını sona erdirmek ve işleyen bir hükümet kurmak amacıyla son yıllara kadar birçok bölgesel ve uluslararası konferans düzenlenmiştir. Yapılan konferansların arından alınan kararlar ya da yurt dışında kurulan hükümetler Somali’ye barış ve güvenlik getireceği beklentilerinin aksine, yeni konferanslar ve kalıcı olmayan hükümetlerin oluşumuna zemin hazırlamıştır.

Oluşturulmaya çalışılan barış süreçlerinde kabilecilik, başka bir deyişle kabileciliğin siyasallaştırılması yahut militarize olmuş kabilecilik, dini liderler ve iş adamları gibi iç faktörlerin yanı sıra dış faktörler de önemli rol oynamıştır. Bu bölümde iki büyük dış etken olan Etiyopya ve ABD’nin Somali’ye barış inşası yolundaki katkılarını ele alacağız. Bunun yanı sıra 2006 yılında ABD destekli Etiyopya’nın Somali’yi işgali sonrasında Somali halkı nezdinde güç ve sempati kazanan eş-Şebâb örgütü ve son yıllarda Aden körfezi ve civarında meydana gelen korsanlık vakaları bu bölümde ele alınacak hususlardan biridir.

3.1. Somali’nin Stratejik Önemi

Afrika boynuzu olarak da bilinen Doğu Afrika bölgesinde bulunan Somali, Dünya’nın en kritik ve önemli dar su yolu geçitlerinden birisi olan Bab el-Mendeb boğazına uzun bir kıyısı bulunmaktadır. Bab el-Mendeb boğazının dört ülkeye kıyısı

bulunmaktadır: Arap yarımadasında Yemen, Afrika kıtasında ise Cibuti, Etiyopya ve Somali. Somali'nin stratejik olarak sayılan diğer ülkelere göre önemi ise Kızıldeniz'e Bab el-Mendeb boğazı aracılığıyla doğal bir girişe sahip olmasıdır. Jeopolitik önemini de bu boğaza borçludur.

Stratejik bir geçiş yolu olarak Bab el-Mendeb'in önemi 22 mil olan uzunluğu ile sınırlı değildir. Politik gücün yanı sıra ekonomik, askeri ve stratejik unsurlarda bir şekilde bu boğaz ile süregelenmektedir. Ekonomik ve stratejik bir güç olarak; AB, Çin, Japonya, Hindistan ve Asya'nın geri kalan ülkelerinin yaklaşık olarak tamamı arasındaki ticaret Somali'nin uzunca kıyısının bulunduğu Bab el-Mendeb aracılığıyla sağlanmaktadır. Burada üzerinde durulması gereken bir hususta petroldür. Petrol, Ortadoğu'dan geçip uluslararası markete yayılması için birçok önemli kontrol noktasından geçmek zorundadır. İlk olarak Hürmüz boğazından geçen petrolün okyanus üzerinden Avrupa'ya kısa sürede gidebilmesi için Bab el-Mendeb boğazı üzerinden Süveyş kanalını geçmesi gerekir. Bab el-Mendeb boğazından ise günde 3.5 milyon varil petrol akışı sağlanmaktadır. Bu akış Ortadoğu petrolünün yaklaşık olarak % 30'u demektir.⁵⁷ Aynı şekilde stratejik öneme sahip bu bölgede Rusya'da etkin olmak istemektedir. Çünkü Kızıldeniz ve Bab el-Mendeb boğazı Karadeniz ve Hint okyanusu arasında bir geçit görevi görmektedir. ABD'nin ise Batı ülkeleri kadar körfez petrollerine ihtiyacı olmamasına rağmen, petrol üretimi ve dağıtım yapan şirketleri aracılığıyla bölgede ağırlığını hissettirmektedir. Ayrıca civardaki birkaç adada ise ticaretin güvenli bir şekilde yapılması için askeri üsleri bulunmaktadır.

Bab el-Mendeb boğazı yıllar boyunca Hindistan ve Avrupa arasında bir geçiş merkezi olagelmıştır. Fakat Kızıldeniz ile Akdeniz'i birleştiren Süveyş Kanalı'nın 1869 yılında açılmasıyla birlikte Bab el-Mendeb boğazı tüm uluslararası ülkeler için önemli hale gelmiştir. Süveyş kanalının yapılması en hızlı ve kısa bir şekilde Hint okyanusu ile Akdeniz'i, yani Dünyanın Doğu ve Batı kısımlarını bir su yolu olarak bir birine bağlamıştır. Süveyş kanalı, Doğu ve Batı arasında en hızlı ve en kısa deniz yolu olduktan sonra her iki bölge arasındaki mesafeyi yerine göre yarı yarıya ve yaklaşık 3/2 oranında kısaltmıştır. Örneğin Kuveyt ve Liverpool arası Ümit Burnu

⁵⁷ Richard H. Jones, "Seeking of a Common Resolusion for Energy Security: The IEA Perspective," 2009.

güzergâhından 13.500 mil tutarken, bu oran Kızıldeniz yoluyla 7.000 mile düşmektedir. Singapur ve Liverpool arası ise 15.000 milden 9.100 mile düşmüştür.⁵⁸

Küresel güçler tarafından Kızıldeniz’e ve doğrudan Süveyş kanalına verilen ilgi, doğal olarak bu yerler için doğu kapısı olarak da görülen Bab el-Mendeb boğazına da gösterilmektedir. Böylesine stratejik bir konumda olan Somali küresel güçlerin dikkatini çekmekte ve çatışmaların merkezinde yer almaktadır. Küresel Politika Forumu (BM Watchdog organizasyonu menşeli) Somali’ye gösterilen ilginin, değeri yaklaşık olarak beş yüz milyar doları bulan, tahmini 5-10 milyar varil tutarında ham petrol ile demir, uranyum ve bakır madenlerinden oluşan maden yatakları sebebiyle olduğunu gösteren on dört sayfa tutarındaki online raporunda yayınlamıştır. Jeopolitik özelliğinden dolayı geride bırakılan son 20 yılda çatışma merkezlerinden biri haline gelen Somali, özellikle Puntland bölgesinde bulunan zengin Uranyum rezervleri sayesinde bir müddet daha dikkatleri üzerine çekeceği kanaatindeyim.

3.2. Etiyopya: Sınır Komşusu ve Tarihin Getirdiği Düşmanlık

Samuel P. Huntington 1993’de sonradan kitaplaştırdığı “Medeniyetler Çatışması” başlıklı ünlü makalesini yayınladı. Huntington bu makalesinde Soğuk Savaş sonrası oluşan “Yeni Dünya” da ki çatışmaların ideolojik ya da ekonomik merkezli olmaktan ziyade küresel çapta kültürel bölünmelerin meydana getireceği medeniyetler arası savaşlardan ileri geleceğini sürmüştü.⁵⁹ Hâlbuki bu tezin yazımından geçen süre zarfında adı geçen çatışmalar, büyük medeniyetlerin kendi aralarında olduğundan daha fazla medeniyetler içinde yaşanmıştır.⁶⁰ Fakat bunu söylemek bir devletin doğal afetler yaşama noktasındaki kırılganlığında ya da başarısız devlet oluşunda komşu ülkelerin ve uluslararası organizasyonlarının bir şekilde rol oynamadığı anlamına gelmemektedir. Diyebiliriz ki Soğuk Savaş sonrası

⁵⁸ Hussain al-Yadoomi, “The Strategic Importance of Bab-al Mandab Strait,” U.S Army War College, 1991.

⁵⁹ Samuel P. Huntington, **The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order** (Simon & Schuster, 2011)

⁶⁰ Joseph S. Nye & David A. Welch, **Küresel Çatışma ve İş Birliğini Anlamak**, çev., Renan Akman (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2010), 428.

çıkan çatışmalar büyük ölçüde devletlerarası olmamakla birlikte, komşu devletlerin ve hatta uluslararası-bölgesel organizasyonların çatışmanın başlamasında ya da sürdürülmesinde önemli rolleri vardır. Bölgesellik ise çatışmayı alevlendiren faktörlerden sadece bir tanesidir.⁶¹ Komşu ülkelerin iç savaş halindeki ülkelere karşı tutumunu ikiye ayırabiliriz. İç savaş sonucu ortaya çıkan afetler sonucu komşu devletler insancıl sebeplerden ötürü olaya müdahale etmektedirler. Son dönemlerde ortaya çıkan Suriye krizi ve bu kriz karşısında Türkiye'nin tavrı bu gruba örnek olarak gösterilebilir. Bir diğer tutum ise çıkar elde etme arayışıdır.

Somali-Etiyopya ilişkileri tarihi seyir içerisinde üç döneme ayrılabilir. İlk dönem başlangıcından 1960'a kadar olan ve 'devlet öncesi Somali' diye adlandırılan dönemdir. İkinci dönem ise Somali'nin bir devlet olduğu, başka bir deyişle başarısız bir devlet olmadan önceki 1960-1991 dönemlerini kapsamaktadır. Bu tarihi ilişkideki üçüncü dönem ise Somali'nin 1991'deki çöküşünden itibaren başlayarak özelde 1996'da Somali'ye yönelik Etiyopya müdahalelerini kapsamaktadır.

Afyare Abdi Elmi'ye göre yüzlerce yıl boyunca Somali-Etiyopya ilişkilerinin karakterini belirleyen faktörler dinsel ve etnik çatışmalar olmuştur.⁶² Çatışmaların bir bakıma dinsel ve etnik kökenlerinin olduğunu kabul etmekle birlikte, asıl ağırlığın jeopolitik ve ekonomik etkenlerden kaynaklandığı kanaatindeyim. Çünkü Afrika boynuzu ilki XV. ve XVI. Yy.'de ikincisi ise Soğuk Savaş döneminde olmak üzere benzer iki büyük çatışmaya ev sahipliği yapmıştır. Bu olayda coğrafya ve ulaşılacak istenen amaç sabit veriler iken, Etiyopya ve Somali'yi destekleyen taraflarda değişiklik olmuştur. XVI. Yy'deki bu ilk dönemde zamanın en büyük sömürge gücü olan Portekiz'in desteğini alan Habeşistan krallığına karşılık Osmanlı Devleti Afrika boynuzunun büyük bölüme yayılmış olan Somalileri desteklemiştir. Ayrıca denize ulaşımı olmayan bir kara ülkesi konumundaki Habeşistan ve bir kıyı ülkesi konumundaki Somali tarihinde önemli bir yer tutan Zeyla/Harar Emirliği, Osmanlı Devletinin XVI. Yy'de Yemen'i hâkimiyeti altına almasıyla oradan temin ettiği ateşli

⁶¹ Alexander Attilio, "Geo-Political Explanations of Conflict in the Horn of Africa," son erişim 7 Mart 2013, http://www.ossrea.net/index.php?option=com_content&view=article&id=266

⁶² Afyare Abdi Elmi, **Understanding The Somalia Conflagration: Identity, Political Islam and Peacebuilding** (London: Pambazuka Press, 2010), 91.

silahlar sayesinde bölgede önemli bir güç merkezi haline gelmiştir. Bu durum kısa fetret dönemleri dışında XIX. Yy'nin sonlarına kadar varlığını sürdürmüştür.⁶³

XIX. Yy'de denize ulaşım ve sınır bölgelerinde çıkan anlaşmazlıklar Habeşistan ve Somaliler arasındaki gerilimi tırmandıran esas olaylar olmuştur. Afyare Abdi Elmi'nin ele aldığı üzere, Etiyopya'nın varlığını uzun sürede devam ettirebilmesi için denize ulaşım sağlaması gerekmektedir. Dolayısıyla Etiyopya kralı Haile Selassie Eritre ve Somaliland'in, Büyük Etiyopya fikrinin bir parçası olduğunu belirtmiş ve buna yönelik kampanyalarda bulunmuştur.⁶⁴ Bu kampanyaların karşı tarafında yer alan Somali bölgesinde ise Somali ulusal kahramanı Sayid Mohamed Abdulle Hasan, Somali'nin bağımsızlığı için İngilizlere karşı derviş hareketini başlatmıştır. Özelde İngilizlere karşı başlatılan bu isyan ayrıca o dönemde Somali üzerinde hak iddiasında bulunan İtalya ve Etiyopya'ya karşı da yapılmıştır. 1890'larda başlayan isyan hareketi 1921 yılında İngilizlerin hava üstünlüğü sayesinde Sayid Mohamed'in yenilmesiyle sona ermiştir.⁶⁵

Büyük çatışmadaki ikinci dönem ise XX. Yy'de cereyan etmiştir. Bu dönemde Etiyopya ve Somali 1964 ve 1977-78 olmak üzere iki büyük savaş yaşamıştır.⁶⁶ XVI. Yüzyılda her iki tarafı destekleyen Portekiz ve Osmanlı kuvvetlerine karşılık XX. Yüzyılda bu sefer Soğuk Savaş döneminin iki süper gücü ABD ve Sovyet Rusya Afrika Boynuzunda sahneye çıkmıştır. Her iki savaşta da çatışmaya yol açan etken Etiyopya'nın Somali yoğunluklu Ogadin bölgesi üzerindeki hâkimiyetini sağlamlaştırma çabası olmuştur. Günümüz Somali sınırlarının doğal bir hinterlandı olan Ogadin bölgesi İngiltere tarafından XX. asrın başlarında Somali'den kopartılmış ve büyük çoğunluğu Etiyopya'ya verilmiştir. 1964 yılında Etiyopya ve yeni kurulan Somali Cumhuriyeti arasındaki süregelen anlaşmazlık yerel Etiyopya güçleri ve

⁶³ Ahmet Kavas, **Osmanlı-Afrika İlişkileri** (İstanbul: Kitabevi, 2011), 373.

⁶⁴ Afyare Abdi Elmi, **Understanding The Somalia Conflagration: Identity, Political Islam and Peacebuilding** (London: Pambazuka Press, 2010), 91.

⁶⁵ I. M. Lewis, **A Modern History of the Somalia: Nation & State in the Horn of Africa** (USA: Ohio University Press, 2002), 80-91.

⁶⁶ Said S. Samatar, "The Islamic Courts and Ethiopia's Intervention in Somali: Redemption or Adventurism?" (Paper presented at Chatham House London, April 25, 2007). A record of the discussion can be found on the Chatham House website.
<http://www.chathamhouse.org.uk/research/africa/papers/>

Ogadin kabileleri arasındaki silahlı çatışma sonucu daha da kötüye gitmiş ve bunun neticesinde iki ülke arasında savaş meydana gelmiştir.⁶⁷ Savaş kısa sürdüğü gibi kazanan taraf da olmamıştır. Etiyopya ve Somali rejimleri 1975-78 yıllarında doğu blokunda yer almalarına ve 1977 yılı Mart ayında Fidel Castro'nun General Siad Barre ve Albay Mengistu'yu Yemen'de uzlaştırma çabaları, Ogadin çıkmazından ötürü başarısızlığa uğramıştır.⁶⁸ Bunun ardından 1977-78 Ogadin savaşında Sovyet Rusya, Etiyopya'ya bir milyon dolar değerinde savaş malzemeleri yardımıyla bulunmuş, Fidel Castro ise 11.600 Küba askeri ve altı binden fazla danışman ve teknik eleman yollamıştır. Tüm bunların yanı sıra yaklaşık bin kadar Sovyet Rusya askeri personeli karşı saldırıyı organize etmek için Etiyopya'ya gitmiştir.⁶⁹ Sovyet Rusya ve Küba'dan gelen desteğin Somali'nin Ogadin savaşında yenilmesinde büyük rol oynamıştır. Ogadin savaşının sonuçları gerek asker sayısı ve verilen zayıat, gerekse siyasi, gerekse de açlık, kuraklık ve göç gibi ortaya çıkardığı insani afetlerden ötürü 1964 savaşından daha ağır olmuştur. Etiyopya ve Somali arasındaki uzun döneme yayılan savaşlar ve bitmek bilmeyen düşmanlık Ocak 1991'de Somali devletin çökmesine, Mayıs 1990'da ise Etiyopya'daki rejimin devrilmesine yol açmıştır.

Etiyopya ve Somali'deki askeri rejimlerin art arda düşmesi ve bu düşüşlerin Soğuk Savaşın bitişi ile paralellik arz etmesi birçok kişi tarafından başlayacak olan yeni bir dönemin ilk habercileri olarak yorumlandı. Bu ilk yıllarda Etiyopya'nın yeni lideri Meles Zenawi ülkesindeki siyasi durumunu sağlamlaştırmaya çalışırken, başarısız devlet konumundaki Somali ise yerel derebeyleri General Aidid ve Muhammed Mehdi fraksiyonları arasındaki mücadelelere şahit olmaktaydı. Somali'de hâkimiyet mücadelelerinin yaşandığı bu dönemde silahlar, yiyecek ve tıbbi malzemelere nispeten daha fazlaydı. Çünkü Soğuk Savaş döneminde Rusya ve ABD iki düşman ülke olan Somali ve Etiyopya'ya silah satışı yapmaktaydı. Gıdalar silahlardan az olduğu gibi kabileler arası süren iç savaş neticesi oluşan kıtlık sebebiyle BM tarafından yapılan gıda yardımları özellikle Aidid tarafından suiistimal

⁶⁷ I. M. Lewis, **A Modern History of the Somalia: Nation & State in the Horn of Africa** (USA: Ohio University Press, 2002), 231.

⁶⁸ a.g.e., 276.

⁶⁹ Odd Arne Westad, **The Global Cold War: Third World Interventions and the Making of Our Times** (Cambridge University Press, 2007), 276.

ediliyordu. Somali’de merkezi bir devletin olmayışı kabileler ve yerel derebeyleri arasındaki çatışmaları alevlendirmiş ve bu durum daha çok silah temini ihtiyacı doğurmuştu. Soğuk Savaş’ın ardından Afrika boynuzunda oluşan güç boşluğu dolayısıyla, Somali’ye silah temini Etiyopya’ya tarafından sağlanmıştı. Abdi Elmi’nin öne sürdüğü üzere Etiyopya tarafından sağlanan silah satışının ardında iki faktör bulunmaktadır. Birincisi, Zenawi ülkedeki konumunu sağlamlaştırması için paraya ihtiyaç duymaktaydı ve Somali’ye satılan silahlar bir miktar bu ihtiyacı karşılıyordu. İkinci durum ise Somali’ye sağlanan silahlar ülke içinde kolay tedarik edilebilen bir ürün olmakta ve hali hazırdaki kabilecilik anlayışından dolayı iç savaşı alevlendirmede önemli bir rol oynamaktaydı.⁷⁰

Somali’deki şartların, iç savaş ve dolayısıyla yol açtığı insani afetlerden ötürü her geçen gün daha da kötüye gitmesi bu durumu sonlandırmak adına düzenlenen birçok konferansı da beraberinde getirmiştir. Etiyopya bu konferansların tertip edilmesinde ve barış sürecinde etkin bir rol oynamada oldukça çaba sarf etmiştir. Etiyopya buna yönelik olarak 1993 yılında Addis Ababa barış konferansını, ardından 1996-97 yılında 15 Somalili grubunun katılımıyla Bosaso konferansını ve 2000 yılında Geçici Milli Hükümet’in oluşturulmasıyla sonuçlanan Cibuti konferansını tertip etmiştir. Etiyopya’ya göre Cibuti konferansında birçok Somali yerel diktatörünün, özellikle tam destek verdikleri Abdullahi Yusuf’un yer almayışı sebebiyle istenilen sonuçlara ulaşmakta başarısız kalınmıştı. Son olarak görüşmelere 2002 yılında başlanılan ve 2004 yılında sonuçlanan bir konferans daha gerçekleşmiştir. Konferans, Etiyopya’nın çağrısı ile Kenya’da yapılmıştır. Etiyopya Dışişleri Bakanlığı, Abdullahi Yusuf’un başbakan olması şartıyla Somali’de oluşturulan yeni hükümeti destekleyeceklerini ifade etmiştir.⁷¹ Konferans sonucu Etiyopya ile yakınlığı bilenen birçok kişi milletvekili olmuş ve seçilen milletvekilleri Somali’nin yeni başbakanı olarak yerel diktatör Abdullahi Yusuf’u görev başına getirmiştir. Abdullahi Yusuf’un Başbakan olduktan sonra Etiyopyalı müttefikleriyle birlikte Mogadişu halkını kontrol altına almak amacıyla sivillere karşı savaş suçu işlediği bilinmektedir. Çünkü Somali

⁷⁰ Afyare Abdi Elmi, **Understanding The Somalia Conflagration: Identity, Political Islam and Peacebuilding** (London: Pambazuka Press, 2010), 93-94.

⁷¹ Abdi Ismail Samatar, “Warlordism, Ethiopian Invasion, Dictatorship, & America’s Role,” son erişim 3 Mart 2013, <http://www.sudantribune.com/spip.php?article20261>.

halkına göre Abdullahi Yusuf kendi başkanları değil, Etiyopya tarafından göreve getirilen bir devlet adamıydı. Lewis'e göre Avrupalı politikacılar ve bürokratlar Somali kamuoyunu ve halkın Albay Abdullahi Yusuf'a karşı olan direnişlerini hiçe saymış ve göz ardı etmişlerdir.⁷²

İMB, Batılı devletlerin ve Etiyopya'nın desteklediği geçici hükümetten ayrı olarak Somali'de güvenlik ve istikrarı oluşturmaya çalışan bir gruptu. Geçici hükümetin aksine Somali toplumun geniş bir kitlesi tarafından desteklenen bu hareket, Etiyopya'nın işgalinden var olduğu altı ay boyunca kadar hükmettiği yerlerde barış ve güvenliği tesis etmiştir. Lewis'e göre İMB, ABD'nin Irak'ta dört yılda yapamadığı düzen kurma ve sosyal ilerleme projelerinden daha fazlasını altı ay içerisinde gerçekleştirmiştir.⁷³

2006 yılında bu sefer güçlü ve organize olmuş bir şekilde ortaya çıkan ve 15 yıldır ülke içinde etkin birçok yerel diktatöre karşı üstünlük kuran İMB, uluslararası havalimanını ve sahil limanlarını tekrar işlevsel hale getirmiştir. İslami mahkemelerin halk tabanında destek görmesi ve ülke içinde etkin bir oluşum haline gelmesi Etiyopya hükümetini endişelendirmiş, Somali'de olup bitenlerin kendi ulusal güvenliğine bir tehdit oluşturduğunu iddia etmiştir.⁷⁴ Etiyopya'nın, yeni Somali rejiminin kendi ulusal güvenliğini tehdit ettiği iddiası kabul edilse bile, Berdal Aral'a göre böylesi bir sebep Etiyopya'nın Somali'yi işgalini yasallaştırmak için bir sebep değildi. Çünkü Uluslararası Adalet Mahkemesine göre böylesi bir müdafaa ancak bir devletin silahlı saldırıya maruz kaldığı zaman geçerli olabilirdi. Hâlbuki 2006 yılında Etiyopya'nın ileri sürdüğü anlamda bir önleyici nefsi müdafaa hakkı uluslararası hukuk tarafından henüz tanınmamıştı.⁷⁵ Etiyopya bunun üzerine, ABD'nin desteğini alarak ve BM Güvenlik Konseyi'nin onayıyla 2006 yılında Somali'yi işgal etmiştir. İşgaldeki amaç İMB'yi dağıtmak ve Somali'nin çözüm ona aşırı İslamcılar için bir yuva halini gelmesini önlemektir. Hâlbuki Etiyopya'nın Somali'yi istilas ve

⁷² I. M. Lewis, "Ethiopia's Invasion of Somalia," son erişim 3 Mart 2013, http://www.hiiraan.com/op2/2007/apr/ethiopia_s_invasion_of_somalia.aspx

⁷³ A.e.

⁷⁴ Afyare Abdi Elmi, **Understanding The Somalia Conflagration: Identity, Political Islam and Peacebuilding** (London: Pambazuka Press, 2010), 95.

⁷⁵ Berdal Aral, "Reading International Law through the Invasion of Somalia," *Journal of International Studies Text*, Vol. 5, No. 1, Nov. (2009), 108.

İMB'yi dağıtması radikal bir grup olan eş-Şebâb örgütünün ortaya çıkıp zamanla ülke içinde daha fazla etkinlik kazanmasına yol açmıştır.⁷⁶

3.3. Dış Müdahalelere Bir Tepki: Eş-Şebâb Örgütü

Eş-Şebâb “gençler” anlamına gelen Arapça bir kelime olup, grup liderliğini Mukhtar Abu Zubair olarak da bilinen Ahmed Abdi Godone'nin yaptığı Somali isyancı grubudur. Etiyopya güçlerince dağıtılan İMB'nin radikal genç kanadını oluşturmaktadır. Birlik sadece Somalilerden oluşmayıp, bünyesinde diğer cihatçı gruplardan bireyleri de barındırmaktadır. Grup, ülkede sivil savaş yıllarını bitirmekte olan en son barış girişimlerini ortadan kaldırmış olup, BM'nin desteklediği geçiş hükümetine karşı savaşıyordu.⁷⁷ Şuan ise saldırılarını federal hükümete yöneltmiş durumdadır.

Kenya 2011 Ekim ayında, ülkesinde İspanyali turistlerin kaçırılmasından dolayı eş-Şebâb'ı suçlamış ve geri püskürtmek için Somali'ye asker çıkarması yapmıştır.⁷⁸ Aralık ayında ise Etiyopya, Somali'ye ordu yollayıp bir zamanlar eş-Şebâb'ın elinde olduğu Beledweyne şehrini ele geçirmiştir. Mart 2012'de ise örgütün eski karargâhı Baidoa'yı ele geçirmiştir.

20 yıldan bu yana etkili ulusal bir hükümetten yoksun ve uluslararası camia tarafından savaş bölgesi olarak tanımlanan Somali, başarısız bir devlet görünümü sergilemekteydi. Ayrıca uzun yıllar boyunca geçici hükümetin Etiyopya politikalarına karşı pasif bir siyaset izlemesi, 2006 yılında Etiyopya ordularının Somali'ye girip İMB'yi dağıtması ile sonuçlanmıştır. İMB'nin ardından ortaya çıkan eş-Şebâb örgütünün, insanlara başta güvenlik teminatı vermiş olmaları ve Somali'ye yönelik dış tehditlere karşı bir mücadelecî bir tavır ortaya koymaları örgütünün halk arasında destekçi bulmasını kolaylaştırmış ve kısa zamanda popüleritesinin artmasına

⁷⁶ Mary Harper, “Getting Somalia Wrong,” son erişim 3 Mart 2013, <http://www.e-ir.info/2012/05/09/getting-somalia-wrong/>

⁷⁷ Ayrıntılı bilgi için bkz. <http://www.criticalthreats.org/somalia/al-shabaab-leadership>

⁷⁸ Reuters Haber Ajansı, “Gunmen kidnap two Spanish aid workers from Kenyan camp,” son erişim 13 Eylül 2011, <http://www.reuters.com/article/2011/10/13/us-kenya-kidnap/idUSTRE79C2T420111013>

zemin hazırlamıştır. Fakat süre gelen savaşlar ve örgüt ideolojisinin Vehhabi temelli oluşu, ayrıca bölgedeki Sünni halka yapılan baskılar ve zarar verilen Sünni kabir ve mabetler örgütün halk nezdindeki güvenilirliğini sarsmıştır.

AfB, 2011’de yaklaşık 7.000 civarındaki askerini eş-Şebâb’ın yoğun olarak bulunduğu Mogadişu’ya yollamış ve büyük ölçüde örgütün varlığını yok etmiştir. Fakat 2012’de başkanlık binasının önünde patlatılan bomba 70 kişinin ölümüne sebebiyet vermiş ve eş-Şebâb’ın gerilla faaliyetlerine başladığı bildirilmiştir.

Terörle mücadele adına 11 Eylül saldırılarının ardından Ortadoğu ve Afrika’da birçok bölgeye müdahale eden ve üsler kuran ABD, Somali’de de üs kurmuş ve AfB’nin oluşturduğu 12 bin kişilik barış gücüne destek vermiştir. Fakat ülke içinde son yıllarda bulunan petrol ve doğal gaz rezervleri bu güçlerin Somali’de hangi amaçla durdukları konusunda zihinlerde soru işaretleri bırakmaktadır.

1992 yılında Uluslararası Af Örgütü Somali’de yaşanan açlık ve sivil savaşı “insan hakları afeti” olarak görmüştür. (Human Rights Report: Somalia 2001, 163) Buna göre bu bölgedeki kuraklığın temel sebebi iklim faktörleri ve gıda üretimindeki azlık olmamakla birlikte, ülke içinde yaşanan sivil savaş ve uzun dönem hükümetinin izlediği politikalarının bir sonucudur. Aslında 1991’den geçtiğimiz yıllara kadar ülkede merkezi bir hükümetin bulunmayışı, eş-Şebâb ve Somalili deniz korsanlarının ortaya çıkmasında en büyük faktör olagelmıştır.

İnsan hakları ihlallerini getiren iç çatışmanın nedenlerinden en önemlisi ülkedeki eş-Şebâb örgütünün hali hazırdaki hükümeti benimsememesi ve hükümeti küresel güçlerin bir oyunu olarak görmesidir. Ayrıca dini ideoloji olarak Vehhabi geleneğini benimseyen bu örgüt; Sünni olan halka eziyetlerde bulunmakta, kutsal mabetler ve türbeleri bombalamakta, Batı menşeli yardımların gerekli yerlere dağıtımının yapılmasını zorlaştırmaktadır.

3.4. Somali’de Barış İnşası ve ABD’nin Rolü

Somali, Soğuk Savaş döneminin çift kutuplu düzeninde adeta satranç tahtasındaki bir piyon vazifesi görmekteydi. ABD, Soğuk Savaş döneminde Kuzey Etiyopya'da askeri üsler kurmuş ve İmparator Haile Selassie'yi desteklemiştir. Sovyet Rusya ise Somali'deki İtalyan etkisinin azalması üzerine hükümeti bir askeri darbe sonucu indiren Siad Barre ile yakın ilişkiler geliştirmeye başlamıştır.⁷⁹ 1977-78 Ogadin savaşına kadar Rusya'dan mali ve askeri destek alan Somali, savaştan sonra yüzünü Batı ülkelerine özelde ise ABD'ye dönmek zorunda kalmıştır. Bu stratejik saf değişikliğinde özellikle Etiyopya'da hâkimiyeti İmparator Haile Selassie'den alan Mengistu'nun Sovyet yanlısı bir politika izlemesi etkili olmuştur. ABD, 1983 ve 1990 yılları arası Somali hükümetine yarım milyar dolarlık askeri yardımda bulunmuştur. Ancak Birleşik Devletler Somali'nin 1991'de çökmesinin ardından güvenlik endişelerinden ötürü Somali'yi kaderine terk etmiştir.⁸⁰

ABD'nin Somali'deki varlığı Soğuk Savaş döneminde kadar gitmektedir. Rusya 1962 yılında Somali'ye yaklaşık 57 milyon, ABD ise 11 milyon dolar para yardımında bulunmuştur. Domino Oyununa göre Birleşik Devletler, Doğu Afrika bölgesinde komünizmin yayılmasını önlemek amacıyla Somali'ye yüklü miktarlarda para yardımında bulunmuştur. Somali, Etiyopya'da gerçekleşen devrim sonucu yeni hükümetin sosyalist bir sistemi benimsemesiyle birlikte, ekonomik yardım elde etmek amacıyla Birleşik Devletler ile yakınlaşmıştır. Bunun sonucu Somali'ye Suudi Arabistan ve Birleşik Devletler tarafından 400 milyon dolar teklif edilmiştir.⁸¹

1980'lere kadar ABD'nin Afrika'ya yardım sağladığı ülkeler arasında Somali üçüncü sırada yer almaktaydı. Somali, ABD'nin 100 milyon dolar değerindeki kalkınma, askeri ve mülteci sorunlarına yönelik desteklerine karşılık, ABD'ye Kuzey Somali'de bulunan Berbera limanında üs bulundurma hakkı vermiştir. ABD şirketleri ayrıca petrol ve uranyum çıkarma işlemleri için yatırımlarda bulunmuşlardır.⁸²

⁷⁹ John S. Brown, "The United States Army in Somalia 1992-1994," son erişim 13 Mart 2013, <http://www.history.army.mil/brochures/Somalia/Somalia.htm>

⁸⁰ Afyare Abdi Elmi, **Understanding The Somalia Conflagration: Identity, Political Islam and Peacebuilding** (London: Pambazuka Press, 2010), 74.

⁸¹ Ezekiel Rediker, "The Ogaden: a microcosm of global conflict," *The Concord Review*, son erişim 20 Haziran 2013, makale erişimi için bkz. http://www.tcr.org/tcr/essays/EPrize_Ogaden.pdf

⁸² Mark Bradbury, **Becoming Somaliland** (USA & Canada: Indiana University Press, 2008), 42.

Soğuk Savaşın akabinde yaşanan olaylar ikili ilişkiler açısından dönüm noktasını teşkil etmiştir. ABD önderliğindeki BM askeri gücünün 1991 yılının ardından Somali’de çıkan iç savaşı önlemek için Somali’ye yönelik insani müdahalesi bunda etkili olmuştur. 1991 yılında Siad Barre yönetimindeki Somali devletinin çöküşü hâlihazırda var olan kabilecilik fikrini alevlendirmiş, devletin yıkılması ile birlikte oluşan güç boşluğunu doldurmak amacıyla birçok kabile ve alt kabileler arasında çatışmalar yaşanmıştır. Bu çatışmalar büyük ölçüde bir dönem General Siad Barre’nin Hindistan büyükelçiliği görevini yapan General Aidid ve güçlü bir iş adamı olan Ali Mahdi fraksiyonları arasında meydana gelmiştir. İç savaşın dünya gündemine taşınması ise ancak Kasım 1991-Şubat 1992 yılları arasında meydana gelen Mogadişu Savaşı neticesinde olmuştur.⁸³ İç savaş sonucu yaklaşık olarak 4.5 milyon insan açlıkla yüz yüze gelmiş, çocuklar da dâhil olmak üzere 300.000’in üzerinde insan yaşamını yitirmiştir. Bir milyon civarında Somalili ise ya komşu ülkelere sığınmış ya da Somali içinde başka bölgelere göç etmek zorunda kalmıştır. Bunun üzerine BM, Mart 1992 yılında Somali’ye yönelik insani yardımların başlamasını ön gören 746 sayılı kanunu yürürlüğe geçirmiştir.⁸⁴ Dönemin BM genel sekreteri Boutros Boutros-Ghali’nin sunduğu rapora göre BM’nin önündeki asıl zorluk, insani yardım malzemelerinin limanlara ya da havaalanına ulaştırılması değil, gelen yardım malzemelerinin depolara ve dağıtım merkezlerine güvenli bir şekilde ulaştırılmasıydı.⁸⁵ BM tarafından sağlanan gıda yardımlarının önemli bir kısmının General Aidid’in eline geçmesi ve sonuç olarak bu yardımların halka karşı bir silah olarak kullanılması, gerek BM’nin yardım dağıtımı konusundaki yetersizliğini, gerekse de Somali’de insanlık adına verilen bu savaşın yerel derebeyleri tarafından ne kadar suiistimal edildiğini ortaya koymaktaydı. Güvenlik Konseyi, Nisan 1992’de Somali’deki olayları gözlemleyip rapor etmesi için başında Cezayirli bürokrat Muhammad Sahnoun’un olduğu 50 kişilik bir ekip görevlendirmiştir. Bunun yanı sıra 3.500 askeri personel ve uluslararası ekipten oluşan 200 kişilik sivil personel BM Somali Harekâtı (UNUSOM I) çatısı altında görev almıştır. Harekâtın amacı BM

⁸³ Somalia: Civil War, Intervention and Withdrawal 1990 - 1995, 1 July 1995, available at: <http://www.unhcr.org/refworld/docid/3ae6a6c98.html> son erişim 18 Mart 2013.

⁸⁴ Department of Public Information, United Nations, “UNITED NATIONS OPERATION IN SOMALIA I” ayrıntılı bilgi için bkz. <http://www.un.org/Depts/DPKO/Missions/unosomi.htm>

⁸⁵ Ramesh Thakur, “From Peacekeeping to Peace Enforcement: The UN Operation in Somalia,” *The Journal of Modern African Studies*, 32, 387-410.

çalışanlarını korumak ve Somali'ye gelen yardımların iç bölgelere güvenli bir şekilde dağıtımını sağlamaktı.

BM bürokrasisindeki sabırsızlıklar ve görev için atanan Muhammad Sahnoun'a genel sekreter tarafından gereken desteğin verilmemesi sonucu Sahnoun görevinden istifa etmiştir.⁸⁶ BM, Somali harekâtının istenilen sonuçları verememesi üzerine bu sefer ABD destekli yeni bir birlik oluşturulmak için harekete geçmiştir. ABD hükümeti tarafından sağlanılacak bu destek başkan George Bush'un Yeni Dünya Düzenine işaret ettiği günlere rast gelmekteydi. Somali'de bitmek bilmeyen iç savaş ve açlığın beraberinde getirdiği ölümler göz önüne alındığında, insani müdahale gerekli gözükmekteydi. 1993 Şubat ayında 28 bini ABD destekli toplam 33 bin personel, ABD'nin önderliğini yaptığı Birleşmiş Milletler Görev Gücü (UNITAF) Somali'de göreve başlamıştır.⁸⁷ ABD önderliğindeki UNITAF iç savaşı sona erdiremese de, yaşanan kuraklık sonucunda meydana gelen ölümleri büyük ölçüde engellemiştir. Ancak UNITAF'ın Somali halkının çoğunluğu tarafından destek görememesi, General Aidid güçleri ile ABD güçleri arasında Mogadişu savaşı⁸⁸ olarak da bilinen çatışmanın yaşanmasına yol açmıştır. 3 Ekim 1993'te düzenlenen operasyon sonucu iki adet kara şahin helikopterin düşürülmesi ile başlayan çatışma 18 ABD askerinin hayatını kaybetmesi, 87 askerinin ise yaralanması ile sona ermiştir.⁸⁹ Aidid tarafında ise içinde sivillerinde olduğu 1000'den fazla kayıp verilmiştir. İnsani müdahale amacıyla başlatılan bu girişim, toplamda 34 ABD askerinin ve binlerce Somalilinin ölümüne yol açarak insani müdahalenin çok ötesinde sonuçlar doğurmuştur. Bunun üzerine 1994 yılında ABD, 1995 yılında ise BM gücü ivedi bir şekilde Somali'den çekilerek ülkeyi kendi kaderine terk etmiştir.

Somali operasyonunun başarısızlığa uğramasının temelinde birkaç sebep bulunmaktadır. Bunlardan biri, operasyon boyunca emir komuta zincirinde yaşanan aksaklıklar ve yanlış istihbarat nedeniyle sivillerin yaşadığı köylerin bombalanması sonucu binlerce sivilin yaşamını kaybetmesidir. Bu durum Somali halkının

⁸⁶ I. M. Lewis, **A Modern History of the Somalia: Nation & State in the Horn of Africa** (USA: Ohio University Press, 2002), 268.

⁸⁷ Ayrıntılı bilgi için bkz. <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unosom2backgr1.html>

⁸⁸ Çatışma ve analizleri hakkında detaylı bilgi edinmek için bkz. son erişim 20 Aralık 2012, <http://www.dtic.mil/cgi-bin/GetTRDoc?AD=ADA366316>

⁸⁹ Çevik Bir, **Somali'ye Bir Umut** (İstanbul: Sabah Kitapları, 1999), 186.

operasyona şüpheyle bakmasına yol açmıştır. Bir diğer sebebi ise Somali klan sisteminin tam anlamıyla anlaşılamamasıdır.⁹⁰ Klanizmi reddetme ya da görmemezlikten gelmek bir anlamda Somali toplumunu göz ardı etmek demektir. Çünkü Somali toplumunda bir klana aidiyetlik sosyal güvence ve güvenliği de büyük ölçüde beraberinde getirmektedir.

11 Eylül’de ikiz kulelere yapılan saldırı, aradan geçen on yıl süre sonra Somali’yi ABD’nin gündemine tekrar taşımıştır. 1974’te Etiyopya’ya karşı verilen Ogadin savaşı, 1991-93 tarihleri arasında BM ile ortaklaşa düzenlenen Umut İnşası Operasyonu adı altında Somali’ye yönelik yapılan insani müdahale, Somali’deki iç çatışmaların neden olduğu ve sonucunda insani müdahalenin ve karışmaların yaşandığı olaylardı.⁹¹ Ancak ikiz kulelere yapılan saldırı ve küresel çapta terörle mücadele kavramı Afganistan menşeli el-Kaide’yi küresel bir terör örgütü ilan etmekle birlikte, başarısız bir devlet konumundaki Somali’yi ise ABD nezdinde teröristlere yataklık yapacak bir ülke konumuna getirmiştir. ABD hükümetine göre merkezi hükümet ve güvenlikten yoksun bir devlet, teröristlerin rahatlıkla barınabileceği bir ülke konumundaydı.

11 Eylül’ün hemen ardından teröristlere mali kaynak sağladığı düşüncesiyle Dubai merkezli Somali havale bankası el-Barakât’ın hesapları 25 Kasım 2001’de Yeşil Soruşturma Operasyonu (Operation Green Quest) adı altında öncülüğünü ABD’nin yaptığı ve uluslararası ekonomik forumlar tarafından desteklenen bir çabayla donduruldu. Buna ek olarak 2001 yılında Bush yönetimi Somali’de büyük bir İslami organizasyon olan el-ittihat el-İslami’yi terörist listesine eklemiştir. 40 ülkede faaliyet gösteren el-Barakât *hawwalat* (havale) ağı diaspora konumundaki yurt dışında yaşayan Somalililer tarafından yasal bir şekilde Somali’ye para aktarımı sağlamakla birlikte, ABD hükümetine göre aynı zamanda başta Üsame bin Ladin’in liderliğini yaptığı el-Kaide örgütü olmak üzere diğer terörist örgütlere de para akışı

⁹⁰ Eylem Miray Apak, “*Uluslararası Hukukta Müdahale Kavramı ve Türkiye’nin Somali ve Afganistan’a Düzenlenen Uluslararası Müdahalelerdeki Yeri*” (yüksek lisans tezi, Ege Üniversitesi, 2009), 173-174.

⁹¹ I. M. Lewis, **A Modern History of the Somalia: Nation & State in the Horn of Africa** (USA: Ohio University Press, 2002), 304-305.

sağlamaktaydı.⁹² El-Barakât bankası Somali'ye giren 500 milyon doların yarısı kadar bir meblağı sağlamaktaydı. Ayrıca Somali'ye yıllık gelen bu meblağ, diğer özel ekonomik sektörlerden gelen gelirden daha çok ve Somali'ye gelen dış yardımlardan ise on kat daha fazlaydı.⁹³ Bankanın hesaplarının dondurulup kapatılmasıyla birlikte yaşanan süreç uluslararası arenada terörle mücadelede bir başarı gibi görünse de bu durum Somali ekonomisini olumsuz yönde etkilemiştir. 1991 yılında Somali'de devlet mekanizmalarının işlevselliğini yitirip, yasal bürokratik ağların yok olduğu bir ortamda havale gibi mekanizmalar ülke içindeki milyonlarca insanın girişim becerilerini temsil etmekteydi.⁹⁴ Hayatını bu servisleri kullanarak idame ettirmeye çalışan geniş halk kitlesinin bu sistem aracılığıyla teröristlere finansal bir kaynak sağladığını söylemek oldukça zordur. Havale sisteminin kapatılması Khalid Medani'ye göre Somaliler için psikolojik ve sosyal-ekonomik olmak üzere iki önemli sonuç doğurmuştur. İlki, yukarıda da bahsedildiği üzere, Somalilerin büyük çoğunluğu hayatlarını ülke dışından havale yolu ile gelen paralarla idame ettirmekteydi. Bununla birlikte bu sistem aracılığıyla Somaliler dış dünya ile irtibat sağlamaktaydı. Sistem ile irtibatın kesilmesi Somali'yi bir anlamda en ihtiyaç duyduğu zamanlarda dış dünya ile olan bağlantısını kesmiştir. İkinci sonuç ise havale sistemi Somali devletinin çöküşünden bu yana en önemli kapital sermaye birikimini temsil etmekteydi. Bu yüzden havale sistemi Somali'de hâlihazırdaki devlet inşasına yönelik önemli bir vazifeyi de görmekteydi.⁹⁵ Sistemin kapatılması ile birlikte dış dünya ile bağlantılarının kesilmesi, Somali halkında devlet inşasına yönelik psikolojik bir özgüvensizlik oluşturmuştur.

Somali'de Siad Barre hükümetinin düşmesinden bu yana tam anlamıyla siyasal bir bütünlüğün sağlanamaması, güç ve iktidar mücadelelerine sebebiyet vermiştir. 1990'ların sonuna doğru başkent Mogadişu'da komşu devletlerin gözetleme grupları, özel sektörler, farklı kabileler ve yine kabile temelli şeriat mahkemeleri arasında güç mücadeleleri yaşanmıştır. Sonuç olarak şeriat mahkemeleri yerel iş adamlarının mali

⁹² Dean Boyd, "Operation Green Quest Targets Terrorist Finances," son erişim 19 Mart 2013, http://www.cbp.gov/xp/CustomsToday/2001/November/custoday_quest.xml

⁹³ Noam Chomsky, "The Somalia Syndrome," son erişim 20 Aralık 2012, http://www.khaleejtimes.com/DisplayArticleNew.asp?section=opinion&xfile=data/opinion/2007/december/opinion_december88.xml

⁹⁴ Khalid M. Medani, "Financing Terrorism or Survival?" *Middle East Report* 223 (2002): 9.

⁹⁵ a.g.e.

desteği, klan liderlerinin iş birliği ve Sûfî liderlerin önderliğinde⁹⁶ yaşanan güç mücadelesinde baskın taraf olmuştur. Başta başkent Mogadişu olmak üzere Güney Somali'nin birçok bölgesinde hâkimiyet kuran İMB, Ioan Lewis'in ifadesiyle Mogadişu'ya barış getirmiştir. Bunun temel sebebi Somali toplumunda oluşan kamu hukuku ve düzen arasındaki devasa boşluğun İMB tarafından doldurulmasıydı.⁹⁷ İMB çok geçmeden uluslararası havalimanı ve limanların güvenliğini sağlamış, uluslararası yardımların şehir içine rahatça girebilmesi için uygun zemini hazırlamıştır. Özetle söylenmesi gerekirse İMB, Etiyopya ve yerel diktatörlerin ağırlığını hissettirdiği TFG'de dâhil olmak üzere 1980'lerden bu yana başa geçen tüm hükümetlerden hâkimiyet kurduğu altı ay boyunca daha etkili olmuştur.⁹⁸

İMB'nin kendi güçlerini ortadan kaldırmasından endişe duyan yerel diktatörler, Amerika'nın bölgedeki hassasiyeti ile kendi çıkarlarını uygun bir zeminde buluşturmaya çalışarak barış inşası ve terörle mücadele fikrini ortaya koymuşlardır. Yerel diktatörlerin Mary Harper'a göre böyle bir davranış sergilemesindeki asıl sebep "barış" ve "terörle mücadele" kavramını kullanarak İMB'ye karşı kısa süre önce kaybettiği güçlerini geri alma düşüncesi idi.⁹⁹ Birleşik Devletler Ocak 2006'da İslamcılarının yükselen gücünü önlemek ve bu birliği devirmek amacıyla olaya müdahale etme kararı almıştır. Bunun için Somali içinde bazı yerel diktatörleri İMB'ye karşı desteklemiştir. Terörle mücadele ya da başka bir deyişle ülke çapında halk nezdinde itibar kazanan İslamcılara karşı mücadele konusunda ABD tarafından desteklenen yerel diktatörler bunda başarılı olmayınca, ABD bu sefer Etiyopya hükümeti ile iş birliğine gitmiştir.¹⁰⁰ Terörle mücadeleyi savunanlara göre ABD ve Etiyopya için büyüyen bir tehdit haline gelen İslamcılarını ortadan kaldırmanın en iyi

⁹⁶ Ken Menkhaus, "There and Back Again in Somalia," Middle East Research and Information Project, son erişim 20 Mart 2013, <http://www.merip.org/mero/mero021107>

⁹⁷ Ioan Lewis, **Understanding Somalia and Somaliland** (London: Hurst & Company, 2011), 85-86.

⁹⁸ Richard J. Reid, **Frontiers of Violence in North-East Africa: Genealogies of Conflict since c.1800 (Zones of Violence)** (London: Oup Oxford, 2011), 242.

⁹⁹ Mary Harper, **Getting Somalia Wrong? Faith and War in a Shattered State** (US&UK: Zed Books Ltd., 2012), 170.

¹⁰⁰ Afyare Abdi Elmi, **Understanding The Somalia Conflagration: Identity, Political Islam and Peacebuilding** (London: Pambazuka Press, 2010), 75.

yolu askeri müdahalede bulunmaktı.¹⁰¹ İMB'nin Somali'de giderek yükselmesinden endişe duyan Etiyopya, kendi sınırlarının Somali tarafından tehdit edildiğini¹⁰² iddia ederek 2006'nın sonlarına doğru Somali'yi işgal etmeye başlamıştır. İşgal sonucu altı aylık bir iktidar döneminin ardından İMB dağıtılmıştır. ABD destekli bu istila sadece Somali İslami hareketinin radikalleşmesine yol açmamış, aynı zamanda İMB'nin aşırı kanadını oluşturan eş-Şebâb örgütünün bir güç olarak ortaya çıkmasına sebebiyet vermiştir.

1992-94 yılları arasında ABD tarafından desteklenen Umut İnşası Operasyonu (Operation Restore Hope) 1991 yılında Somali devletinin çökmesinin ardından ülke içinde düzeni sağlamak amacıyla yapılmıştı. Aradan geçen on yılın ardından ironik bir şekilde Somali örneğinde olduğu gibi, 2001 yılında ABD terörle mücadele adı altında kavramsallaştırdığı, bölgesel çıkarlarına ters düşen grupları ve partileri terörist listesine alması Somali için olumsuz sonuçlar doğurmuştur. Ülke içinde radikal kanatların oluşmasında bu dış müdahalelerin etkisi göz ardı edilmemelidir.

Sonuç olarak, günümüzde Batı Medeniyeti tarafından uluslararası camiaya sunulan demokrasi, özgürlük ve eşitlik gibi insani değerlerin, yapılan bu müdahaleler çerçevesinde zarar görmesi muhtemeldir. Bununla birlikte uluslararası camia tarafından tam destek görmeyen bu müdahalelerin bir neticesi olarak ortaya çıkan yerel savunma mekanizmaları - ki Somali örneğinde İMB ve aşırı kanadı temsil eden eş-Şebâb örgütü olarak tezahür etmiştir- uluslararası topluma tek taraflı bir şekilde 'terörist' olarak lanse edilmektedir. Barış ve demokrasiye giden yolda yapılan bu müdahaleler sonucu ortadan kaldırılan grupların yerine daha radikal fraksiyonların ortaya çıkması, açıkça bu müdahalelerin yöntem açısından sorunlu olduğunu göstermektedir.

Korsanlık

¹⁰¹ Hussein M. Adam, "Political Islam in Somali History," in **Milk and Peace, Drought and War: Somali Culture, Society, and Politics**, ed. Markus V. Hoehne and Virginia Luling (London: Hurst & Company, 2010), 133.

¹⁰² Berdal Aral, "Reading International Law through the Invasion of Somalia," *Journal of International Studies Text*, Vol. 5, No. 1, Nov. (2009), 104.

Soğuk Savaşın bitişiyle birlikte Sovyet Rusya'nın bir zamanlar etkili olduğu ülkelerden biri olan Somali'nin stratejik öneminin, Sovyetlerin dağılmasıyla birlikte sona ereceği yorumları yapılmıştı. Fakat son yıllarda Somali kıyıları ve Aden körfezinde meydana gelen korsanlık olayları Somali'nin hala küresel pazar için önemli bir ülke olduğunu göstermiştir. Somali kıyıları ve Aden körfezinde korsanlık olaylarının artması sadece dünya basının ilgisini bu bölge üzerine çekmekle kalmamış, konuyla alakalı birçok makale ve yazı ele alınmıştır. Ancak kanaatimizce bunlardan çok azı Somali korsanlığının gerçek doğasını ortaya koyabilmiştir.

Somali korsanlığının ilk olarak ortaya çıktığı 80'lerin sonu ve dünya gündeminde yoğun bir şekilde yer almaya başladığı 2007 yılı kendiliğinden bir olgu olarak ortaya çıkmamakla birlikte hiç şüphesiz beraberinde bir takım tarihi ve sosyal arka planları da beraberinde getirmiştir. Somali korsanlığını bu sosyo-politik bağlamlarda ele alıp doğru bir zemine oturtabildiğimiz takdirde korsanlık adına genel söylemlerden uzaklaşıp, Somali korsanlığının doğası hakkında tatmin edici sonuçlara varabiliriz. Bu bağlamda Abdi İsmail Samatar'ın da öne sürdüğü gibi tarihsel olarak dört çeşit Somali korsanlığı karşımıza çıkmaktadır: Bunlar sırasıyla 1-) siyasi amaçlar güden, 2-) kaynaklara yönelik, 3-) savunma amaçlı ve son olarak 4-) fidye korsanlıklardır.¹⁰³

Somali korsanlığı ilk olarak Barre liderliğinde Somali hükümetinin yıkılmasına yakın 1989 yılında başlamıştır. Etiyopya destekli ve büyük çoğunluğunu İsaak kabilesinin oluşturduğu SNM, Siyad Barre'ye destek amaçlı yola çıkan gemilere el koymuştur. Bu korsanlık fidye ve yağmalama amacı gütmeksizin politik hedefleri olan bir girişim olarak karşımıza çıkmaktadır. Amacı ise siyasi nüfuz olarak etkinliğini kaybetmeye başlayan Barre'ye her türlü destek sağlayabilecek girişimlerin önüne geçip, Barre rejimini olabildiğince zayıflatmaktır. Barre rejimi, ülke içerisindeki destekçilerinin azalmasının yanı sıra Hint okyanusu üzerinde kurulan ambargonun da etkisiyle 1991 yılında sona ermiştir.

¹⁰³ Abdi Ismail Samatar, Mark Lindberg and Basil Mahayni, "The Dialectics of Piracy in Somalia: the rich versus the poor," *Third World Quarterly*, Vol., 31, No. 8.

İkinci tip korsanlık yine Somali kıyılarında Barre rejiminin çöküp ülkenin başarısız devlet konumuna düşmesiyle meydana gelmiştir. Devlet gücünden yoksun ve buna bağlı olarak ülke içinde düzenli bir sistemin olmayışı ülkeyi, deniz ve karayolu üzerinden savunmasız bırakmıştır. Bu durum ise dış müdahalelere karşı kırılgan bir yapı oluşturmuştur. Bu da Somali kıyılarına yönelik deniz kaynaklarının 1-) Asya, Avrupa ve Afrika menşeli şirketler tarafından yağmalanması ve 2-) toksit ve atık maddelerin Somali kıyılarına boşaltılması sonucunu doğurmuştur. Çünkü Somali dünya kıyı uzunluğu listesinde 3.898 bin km uzunluğu ile 50. sırada yer almakta ve kıyı şeridi açısından da Afrika'nın en büyük ülkesi konumundadır.¹⁰⁴ Bu kadar uzun bir kıyı şeridine sahip bir ülkenin kendi güvenliğini sağlayacak kişi ve kurumlardan yoksun oluşu, Somali kıyılarını büyük şirketler için âdeta bir cazibe merkezi haline getirmiştir. Ayrıca yıl boyunca okyanus sularının alt ve üst tabakalarının yer değiştiriyor olması balık ve kabuklu deniz ürünlerinin çeşitliliği ve bolluğu açısından Somali'ye zenginlik katmaktadır. Bu durum balıkçı milletler (Distant Water Fishing Nations) olarak anılan Tayvan, Çin, Japonya, Güney Kore ve Taylan gibi Uzakdoğu ülkeleri ile başta İspanya olmak üzere bir takım Avrupa ülkelerinin dikkatlerini çekmiştir.¹⁰⁵ İstatistikler Somali kıyılarında yasak avlanma yapan adı geçen ülkelere ait 700 geminin bu yolla yıllık kazancının 450 milyon dolar civarında olduğunu söylemektedir.¹⁰⁶

Üçüncü tip korsanlık ise Somalilerin kendi kıyılarını korumak için oluşturdukları ve balıkçılıktan gelen insanlar tarafından yapılan korsanlık türüdür. Ülkede sahil güvenliğin olmayışı, Somalili balıkçıları kendi doğal kaynaklarını korumak için böyle bir yöntem izlemeye mecbur bırakmıştır. Samatar'a göre böylesi bir müdahalenin amacı yasak avlanma yapan gemileri yağlamak değil, kendi su sahalarından uzaklaştırmaktır.¹⁰⁷

¹⁰⁴ List of countries by length of coastline, son erişim 20 Haziran 2013, http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_countries_by_length_of_coastline

¹⁰⁵ Martin N. Murphy, **Somalia: The New Barbary? Piracy and Islam in the Horn of Africa** (London: C. Hurst & Co Ltd., 2011), 18.

¹⁰⁶ Abdi Ismail Samatar, Mark Lindberg, and Basil Mahayni, "The Dialectics of Piracy in Somalia: the rich versus the poor," *Third World Quarterly*, Vol., 31, No. 8.

¹⁰⁷ a.g.m., 1385.

Dördüncü tip korsanlık ise alışlagelmiş olan fidye korsanlığıdır. Merkezi bir hükümetin eksikliğinin hala hissediliyor olması ve ülkedeki istikrarsızlık, fidye korsanlığında bulunmak için eşsiz bir fırsat meydana getirmiştir. 2008 yılından bu yana Somalili korsanların Batı Hint Okyanusu, Umman körfezi ve Somali sahiline yakın kesimlerdeki yaptığı ataklar yüzleri geçmiştir. Fidye tutarları ise milyon dolarları bulmuştur. Korsanlığın önüne geçilmesi için BM Güvenlik Konseyi bir dizi önlemler almıştır. Buna yönelik olarak Ocak 2009'de korsanlık için karşı atağa geçilmiş ve deniz saldırılarını da kapsayan Somali Sahilleri Korsanlık İrtibat Grubu kurulmuştur. 2008 yılında Ukrayna bandıralı bir gemiyi ele geçiren korsan grubunun sözcüsüne göre fidye usulü korsanlıkla elde edilen paralar, Somali kıyılarını yağmalamak ve atıklarını dökmek için gelen gemilerin verdiği zararlar kıyaslanmayacak seviyededir.¹⁰⁸

Fidye korsanlığının 2007 yılında tekrar dünya gündemine gelmesi zihinlere hangi motivasyonların bunda etkili olduğu sorusunu getirmektedir. Bu hususta yaygın olan teori 2000'li yıllardan bu yana aralıklarla ülke içinde belli noktalara egemen olan İMB'nin, Somali korsanlığını yatıştırma konusunda etkili olduğudur. İMB'nin özellikle 2006 yılında ağırlığını ülke genelinde daha da hissettirmesi, fidyeciliğin İslam'da yeri olmadığı söylemleri ve buna uymayanlara verilen ağır cezaların korsanlığın yok denecek seviyeye inmesini sağlamıştır. Yine yaygın bir düşüncede ülke içinde devlet sisteminin tekrar inşa edilmesi halinde Somali korsanlığının ortadan kalkacağıdır. Çünkü korsanlık Somali kıyılarında bir devlet mekanizmasının olduğu Siyad Barre döneminde mevcut değildi.

Sonuç

Bu bölümde dış müdahaleler ve barış temini noktasında Etiyopya ve ABD'nin Somali politikaları ele alınmıştır. 1991'de Somali devletinin çökmesiyle birlikte ortaya çıkan güç boşluğunu doldurmak amacıyla, birçok kabile arasında çatışmalar yaşanmıştır. Sivil savaş sonucu binlerce kişi yaşamını yitirmiş, bu insanlık dramının

¹⁰⁸ Martin N. Murphy, **Somalia: The New Barbary? Piracy and Islam in the Horn of Africa** (London: C. Hurst & Co Ltd., 2011), 25.

üstüne kuraklıkta eklenince insani durum daha da kötüleşmiştir. Bunun üzerine BM, ABD desteğini alarak Somali'deki insanlık dramına müdahale etmek için harekete geçmiştir. Etiyopya ise özellikle 1991'den sonra Somali iç işlerine sıkça müdahil olmuş, 2006 yılında Somali'ye girerek İMB'yi dağıtmıştır. BM destekli ABD'nin insani müdahalesi ortamın yatıştırılması ve çatışan grupları bir araya getirip kalıcı bir barış ortamı oluşturma aksine, ABD birliklerinin Bakara çarşısında General Aidid güçleri ile çarpışması sonucu Somali'yi daha fazla anarşi ortamının içine itmiştir. Bu olayların ardından Somali'yi kendi kaderine terk eden ABD, 11 Eylül'ün ardından bu sefer Terörle Mücadele konsepti içerisinde Somali'yi tekrar yakın takip altına almıştır.

Somali-Etiyopya ilişkileri tarih boyunca inişli-çıkışlı bir görüntüde seyretmiştir. Ancak 2006'da Etiyopya'nın Somali'yi işgali, kanaatimizce ikili ilişkilerin seyri noktasında önemli bir yere sahiptir. İBM, Somali'de 15 senenin ardından altı ay gibi kısa bir süre içerisinde ülke içinde kısmen istikrarı sağlamıştı. Ancak ülke içindeki çatışmaları komşu sınırlarına kadar taşıyıp, İMB'yi kendi sınırları için bir tehdit olarak kabul eden ve ayrıca Somali'de artan İslamcılarının gücünden endişe eden Etiyopya, ABD'nin desteğini alarak 2006 yılında Somali'ye girmiş ve Mogadişu'ya kadar ilerleyerek İMB'yi dağıtmıştır. Etiyopya'nın bu girişimi şimdiki adıyla eş-Şebâb olarak bilinen örgütün daha radikal bir biçimde İMB'den sıyrılıp dış güçlere yönelik bir tepki olarak ortaya çıkmasına sebebiyet vermiştir.

Bir sonraki bölümde Türkiye'nin Afrika açılım politikası ve özelinde ise Somali'de uyguladığı insani diplomasi politikasına yer verilmektedir. Bu gelen bölümde ayrıca Türkiye'nin Afrika açılımında önemli bir yere sahip olan Türkiye-Somali ilişkileri hem de Türkiye'nin ilk defa uygulamakta olduğu insani diplomasi politikasının metot ve araçlarına yer verilmektedir.

4. BÖLÜM

TÜRKİYE’NİN AFRIKA AÇILIM POLİTİKASI VE SOMALİ

Türkiye’nin Afrika kıtası ile ilişkisi; coğrafi yakınlığı, kültürel boyutu ve tarihsel derinliği sebebiyle çok eskilere dayanmaktadır. Ancak modern ulus-devlet sistemi içerisinde ikili ilişkilerin 1923 yılında başladığını söylemek ise daha yerinde bir ifade olmaktadır. Bir önceki bölümde hem Somali’yi anlamak hem de bugünlere nasıl geldiğini göstermesi açısından Somali’nin sosyal ve siyasal arka planına yer verilmişti. Bu bölümde ise ilk olarak Türkiye-Afrika ikili ilişkilerin tarihsel boyutunu göstermek amacıyla ya da tarihsel bütünlüğü bütünsel bir çizgede sunmak üzere Somali özelinde Türkiye-Afrika ilişkileri ele alınmaktadır.

Türkiye Cumhuriyeti’nin kurulmasıyla birlikte ulus sistemi içerisinde Türkiye-Afrika ilişkileri yeni bir döneme girmiştir. Bu yeni dönem dinamik ve etkileşimlerin yoğun olduğu bir sürecin aksine genel olarak Soğuk Savaşın bitişine kadar statik bir uluslararası sistem içerisinde devam eden bir süreç olmuştur. Soğuk Savaşın sona ermesi eski statik uluslararası sistemin sona ermesini sağlamış, bu ara geçiş dönemini değerlendirebilen ülkelere de bir takım fırsatlar sağlamıştır. Türkiye’nin Soğuk Savaş dönemi ve sonrası Afrika’ya yaklaşımı bu bölümde ele alınacak olan hususlardan biridir. Ayrıca yine bu bölümde Türkiye-Somali ilişkilerinin tarihi arka planına yer verilmiştir. Bu ikili ilişkiler Başbakan Erdoğan’ın Somali’yi 2011’deki ziyareti ile büyük bir ivme kazanmış, Türk dış politikasında Afrika Açılımına yeni bir boyut kazandırmanın miladını oluşturmuştur.

Türkiye’nin Somali’ye yönelik yardımları Somali’de Türk usulü yardım metodunun ortaya çıkmasına yol açmıştır. Bu bölümde ayrıca Türkiye’nin Somali’ye

yönelik insani yardımlar ile başlayan desteğinin çok boyutlu bir hal alarak Türkiye'nin insani diplomasi politikasının oluşumu ve bu diplomasinin oluşumundaki uygulanan metotlar ele alınmaktadır.

4.1. Türkiye'nin Afrika Açılımı

Yakın zamana kadar Afrika kıtası, özelde ise Sahra-altı Afrika Türk dış politikası gündeminin üst sıralarında yer almamaktaydı. Her ne kadar 1998 yılında dönemin hükümeti tarafından Afrika Açılım Eylem Planı¹⁰⁹ hazırlanmış olsa da bu planın tam anlamıyla hayata geçirilmesi ancak 2002 yılında AK Parti hükümetinin iktidara gelmesiyle sağlanabilmiştir. Bu eylem planı neticesinde 2005 yılı Türkiye tarafından Afrika Yılı olarak ilan edilmiştir.¹¹⁰

Türkiye-Afrika ilişkilerini tarihi sürekliliği yansıtması açısından üç döneme ayırabiliriz. İlk dönem 1923'e kadar Osmanlı Devleti'nin Afrika ile ilişkilerini kapsamaktadır. İkinci dönem ise 1923 yılından 1998 Afrika Açılımı projesinin başlatılmasına kadar olan süreci yansıtmaktadır. Bu dönemde Türkiye'nin özellikle Sahra-altı Afrika ülkeleriyle ilişkisi çok düşük bir profilde seyretmiştir. Üçüncü dönem ise 1998 yılında Afrika'ya Açılım Eylem Planı'nın kabulüyle başlayan süreçten günümüze kadar gelen dönemdir.

Afrika'ya yönelik son zamanlardaki açılım uygulamalarını da kendi arasında üç döneme ayırabiliriz. İlk dönem 1998'de Afrika Açılım Eylem planının hazırlanmasından 2005 yılının Türkiye tarafından Afrika Yılı ilan edilmesine kadar geçen süredir. Bu süre zarfında özellikle adı geçen açılımın konjonktürel bir görüntü vermemesi ve sağlam zeminlere dayanması amacıyla altyapı çalışmaları yapılmıştır. Bu süreçteki ikinci dönem ise Afrika Yılı ilan edilen 2005 yılı ile Türkiye'nin Afrika'daki ağırlığının hissedilmeye başlandığı ve yeni bir döneme işaret eden 2011 yılları arasındır. Bu dönemde Afrika'da büyükelçiliklerin açılması hız kazanmış,

¹⁰⁹ T.C Dışişleri Bakanlığı, Afrika Ülkeleri İle İlişkiler, <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-afrika-iliskileri.tr.mfa> Açılımı değerlendiren bir rapor için: Numan Hazar, Türkiye Afrika'da: On beş Yıl Sonra Eylem Planının Uygulanması ve Değerlendirilmesi, ORSAM rapor no: 125, Temmuz 2012. Rapor erişimi için bkz. <http://orsam.org.tr/tr/raporgoster.aspx?ID=3633>

¹¹⁰ T.C Dışişleri Bakanlığı, Afrika Ülkeleri İle İlişkiler, <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-afrika-iliskileri.tr.mfa>

Türkiye ve Afrika arasında karşılıklı üstü düzey ziyaretler gerçekleştirilmiş ve stratejik ortaklık antlaşmaları imzalanmıştır. Son beş yılda Türkiye'nin Afrika'daki büyükelçilik sayısı 23 iken bu sayı 2012'de 35'e yükselmiştir.¹¹¹ Türkiye'nin Afrika ile ticaret hacmi 2011 yılında 17 milyar doları aşmıştır.¹¹² 2015 yılı için ticaret hacmi hedefi ise 50 milyar dolardır.¹¹³ THY ise Afrika'nın 24 ülkesine 37 ayrı sefer düzenlemektedir.¹¹⁴ 2011 yılından itibaren ise Mehmet Özkan'a göre Türkiye-Afrika ilişkileri yeni bir döneme girmiştir.¹¹⁵ Bu yeni dönemin oluşmasında Türkiye'nin uluslararası alanda kazandığı ağırlığı Afrika kıtasının problemlerine yönelik çözümünde politik bir rol oynaması etkili olmuştur. Türkiye'nin son iki yıldır Somali'ye devlet kurumları ve STK'lar bazındaki yaklaşımı ile halklar bazındaki ilgi bu yeni dönemin başlamasının en büyük habercisi olmuştur. Türkiye uzun zamandır Afrika kıtasında bulunan kültürel gücünü yine Afrika'nın problemlerini çözmeye yönelik politik bir rol oynayarak sahneye sokmaya başlamıştır.

Türklerin Afrika ile ilişkileri çok eskilere dayanmaktadır. Türklerin Afrika'daki ilk varlığı IX. Yüzyılda Tolunoğulları (868-905) ile başlamış olup, İhşidiler (935-969) ve Eyyubiler (1171-1250) dönemlerinde artmıştır.¹¹⁶ Osmanlı Devleti 1517 yılında Yavuz Sultan Selim'in Mısır'ı almasıyla birlikte Afrika topraklarına adımını atmıştır. Yine aynı yüzyılda Tunus, Cezayir ve Libya'nın Osmanlı Devletine bağlanmasıyla Kuzey Afrika'da Osmanlı hâkimiyeti elde edilmiş, Akdeniz bir Türk gölü haline gelmiştir. Bu dönemlerde Doğu Afrika ile yakın ilişkiler geliştirilmiş ve bölgede Yemen'in alınmasıyla birlikte Osmanlı'ya bağlı Habeş Eyaleti kurulmuştur.¹¹⁷ Bu bağların kurulmasıyla birlikte Aden körfezinde Osmanlı egemenliği tesis edilmiştir. Osmanlı Devleti askeri ya da bürokratik varlığın

¹¹¹ Ahmet Davutoğlu, "2013 Yılına Girerken Dış Politikamız," (Dışişleri Bakanlığı'nın 2013 Mali Yılı Bütçe Tasarısının TBMM Genel Kurulu'na Sunulması Vesilesiyle Hazırlanan Kitapçık, Ankara, TBMM, 16 Aralık 2012), 98.

¹¹² a.g.e., 98.

¹¹³ Abdullah Karakuş, "Erdoğan: 2015 Afrika hedefi 50 milyar dolar," son erişim 20 Mayıs 2013, <http://ekonomi.milliyet.com.tr/erdogan-2015-afrika-hedefi-50-milyar-dolar/ekonomi/ekonomidetay/07.01.2013/1652114/default.htm>

¹¹⁴ "Somali'ye Türk eli," son erişim 27 Mayıs 2013, <http://www.turkarabnews.com/tr/2013/02/26/somali-ye-turk-eli.html>

¹¹⁵ Mehmet Özkan, "Somali Politikasında Yeni Dönem," son erişim 27 Mayıs 2013, <http://setav.org.tr/somali-politikasinda-yeni-donem/yorum/5664>

¹¹⁶ Ahmet Kavas, **Osmanlı-Afrika İlişkileri** (İstanbul: Kitabevi, 2011), 19.

¹¹⁷ Muhammet Yıldırım, "XVI. Yüzyılda Osmanlı Devleti'nin Kızıldeniz, Basra Körfezi, Yemen ve Habeşistan Politikaları" (yüksek lisans tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, 2001), 52.

oluşturulamadığı bölgelerde ise Zanzibar Sultanlığında olduğu gibi diplomatik veya siyasi bağlantılar kurmuştur.¹¹⁸ Osmanlı Devletinin Afrika hâkimiyeti ve bir arada yaşama tecrübesi, Fransa'nın ilk olarak 1830'da Cezayir ve ardından 1881'de Tunus'u işgali, 1882 yılında Mısır'ın İngiltere tarafından ve en son İtalyanların 1911 yılında Trablusgarp'ı işgal edene kadar devam etmiştir. Bu tarihi süreç içerisinde Osmanlı Devleti tam 400 yıl Afrika'yı sömürgeci güçlerden uzak tutmayı başarmıştır. Dolayısıyla Osmanlı Devleti, Afrika'daki son toprağını kaybettiği 1912 Uşi Antlaşması'na kadar geçen süre içinde tam 400 yıl Afrika'yı sömürgecilikten uzak tutan bir güç olarak bölge halkının tarihsel hafızalarında yer edinmiştir.¹¹⁹

Türkiye'nin Afrika ile ilişkileri sömürgecilik ve milliyetçilik akımlarıyla beraber ivme kaybetmişse de Cumhuriyetin kurulmasıyla birlikte siyasi ilişkilerin tekrar sağlanması için adımlar atılmıştır. Buna yönelik olarak Türkiye'nin ilk diplomatik temsilciliği kıtanın tek bağımsız devleti olan Etiyopya'nın başkenti Addis Ababa'da 1926 yılında açılmıştır. Ancak bu tarihlerde Afrika kıtası ile yakın siyasi ilişkilere girilememiştir. Bu ilişki seviyesinin en büyük parametrelerinden biri 1923 yılında Türkiye'nin bir ulus devlet olarak tarih sahnesine çıktığı andan itibaren dış politikasını Misak-ı Milli çerçevesinde belirlemesi ve Sovyetlerin ideolojik ve jeopolitik yayılmacılığı karşısında kendi güvenliğini sağlama çabası olmuştur. Ayrıca ülkenin modernist, laik ve ulusal rejiminin korunmaya çalışılması da¹²⁰ Türkiye'nin Müslüman Afrika ülkeleriyle olan ilişkilerinde açılımlar sağlamasını engellemiştir. Türkiye bu dönemde Osmanlı Devleti'nin hinterlandı konumundaki bölgeler ile bağlarını kopartma seviyesine gelmiştir. Çünkü 1923 ve II. Dünya Savaşı arasındaki dönem Türkiye için bir anlamda izolasyon ve tarafsızlık dönemi idi.¹²¹ Cumhuriyetinin kurulmasıyla birlikte sadece Afrika kıtası değil, bugün isimlendirildiği haliyle Ortadoğu, Orta Asya ve hatta Uzakdoğu ile olan ilişkilerde

¹¹⁸ Mohamed Bakari, "Turkish-African Social and Cultural Relations: Reflections" (Paper presented at the International Conference on Turkish-African Relations at the Turkish Asian Centre for Strategic Studies, Istanbul, on 23rd November, 2005), 1.

¹¹⁹ Mehmet Seyfettin Erol ve Ahmed Said Altın, "Türk Dış Politikasında Afrika: Osmanlı Mirası Üzerine Ortak Gelecek-Etkinlik Arayışları," USGAM, 18 Haziran 2013, 2-3. <http://www.usgam.com/tr/index.php?l=840&cid=381>

¹²⁰ Kemal Karpat, **Türk Dış Politikası Tarihi** (İstanbul: Timaş Yayınları, 2012), 161.

¹²¹ Duygu Bazoğlu Sezer, "Turkey in the New Security Environment in the Balkan and Black Sea Region," in **Turkey Between East and West: New Challenges for a Rising Regional Power**, ed. Vojtech Mastny and R. Craig Nation (USA: Westview Press, 1996), 75.

ciddi düşüşler yaşanmıştır. En önemlisi de İslam coğrafyasında bir gücü temsil eden kültür etkisi ulus devlet süresince erozyona uğratarak, dönün müttefikleri o günün düşmanları haline getirilmiştir.

Soğuk Savaş ile başlayan yeni uluslararası ortam aynı zamanda Afrika ülkelerinin bağımsızlıklarını teker teker kazandığı dekolonizasyon döneminin de habercisi olmuştur. Başlangıçta Afrika ülkelerinin bağımsızlıklarına kavuşmasını destekleyen Türkiye, Sovyetler Birliği'nin sıcak denizlere inme politikası izlemesi üzerine, Batı şemsiyesi altında güvenliğini garanti altına almak istemiştir. Güvenlik endişeleri ve AB'ye girme çabaları Türkiye'nin komşu ve Afrika ülkeleriyle olan ilişkilerini olumsuz yönde etkilemiştir. SSCB'nin oluşturduğu yakın ve doğrudan tehdit, Türkiye'yi daha uzak kıta havzaları ile olan ilişkilerini bu tehdit ekseninde görmeye zorlamıştır.¹²² Bu tehdit dolayısıyla şartlar bir dönem klasik emperyal güçlerin karşında duran Türkiye'yi bu blokun içinde yer almasını sağlamıştır. Bu durum doğal olarak Türkiye'nin, Batı ülkelerinin sömürgelerinin bağımsızlık hareketlerine mesafeli durmasına yol açmıştır. Bunun en çarpıcı örneği Cezayir'in bağımsızlık sürecinin BM'de oylanması sürecinde yaşanmıştır. Kıbrıs meselesi yüzünden Fransa'yı karşısına almak istemeyen Türkiye, Cezayir'in bağımsızlığının oylandığı BM'de lehteki ve aleyhteki oyların eşit çıkması üzerine, Türkiye daimi Büyükelçisi Seyfullah Esin yardım sözü vermiş iken son anda çekimser oy kullanmıştır.¹²³ Bu durum daha sonraları Türkiye'yi, BM'de İslam ülkeleri nezdinde yalnızlığa iterken Kıbrıs meselesinde de büyük ölçüde desteksiz bırakmıştır.

Dünya politikasında Soğuk Savaş'ın sona ermesinden sonra ortaya çıkan tek merkezli ve tek süper güçlü dönemin sona ermeye başlaması dünya coğrafyasında yeni bir jeopolitik düzenin de kapılarını aralamaya başladı. Soğuk Savaşın sona ermesiyle birlikte statik uluslararası sistem sona ermiş, bir dönem ilişkilerin düşük profilde seyredildiği ülkeler ile kültürel ekonomik ve ticari ilişkilere girilmeye başlanmıştır. Soğuk Savaş döneminde tek merkezli ve tek ölçekli bir dış politika

¹²² Ahmet Davutoğlu, **Stratejik Derinlik: Türkiye'nin Uluslararası Konumu** (İstanbul: Küre Yayınları, 2001), 207.

¹²³ Numan Hazar, **Küreselleşme Sürecinde Afrika ve Türkiye-Afrika İlişkileri** (Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2003), 113.

izleyen Türkiye, hâkim sistemin sona ermesiyle birlikte dış politikasını gözden geçirme gerekliliğiyle karşı karşıya kalmıştır. Bundan ötürü çok yönlü bir dış politika arayışına girmiştir.

Bir yandan Avrupa ve Asya ülkesi olan, diğer yandan ise tarihi derinliği açısından Afrika ile yakın ilişkileri bulunan Türkiye'nin izlediği çok boyutlu dış politika çerçevesinde, 1998 yılında Afrika ülkeleriyle siyasi, askeri, kültürel ve ekonomik ilişkilere ivme kazandırmak amacıyla “Afrika’ya Açılım Eylem Planı” oluşturulmuştur. Fakat o dönemlerde ülkedeki konjonktürel ve siyasi dalgalanmalar sebebiyle bu açılım tam anlamıyla gerçekleştirilememiş ve istenilen sonuçlar elde edilememiştir. Türkiye'nin Soğuk Savaşın ardından Balkanlar, Ortadoğu, Kafkaslar ve Orta Asya’ya yönelik dış politika gündemleri olmasına rağmen Afrika gibi geniş, üzerinde birçok ülke barındıran, stratejik geçiş noktalarına ev sahipliği yapan ve bütün sömürgeci birikime rağmen hala zengin bakir kaynaklara sahip olan bir kıta için strateji eksikliği yaşanmaktaydı. Bu durum ise Türkiye gibi tarihi ve coğrafi zengin bir birikime sahip olan bir ülke için ciddi bir zaaf oluşturmaktaydı. Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu 2001 yılında yayımladığı **Stratejik Derinlik: Türkiye’nin Uluslararası Konumu** adlı kitabında Soğuk Savaş şartlarının ortadan kalkmasının ardından, Türkiye’nin Afrika politikasını yeniden gözden geçirmesinin gerekli olduğuna dikkat çekmiştir. Bunun sebeplerinden biri Türkiye’nin Afrika ülkelerinin ağırlığını hissettirdiği BM Genel Kurulu’ndaki ilgili her kararda ciddi bir yalnızlık yaşaması olmuştur.¹²⁴ Yine Davutoğlu’na göre karşılıklı bağımlılık ilişkilerine dayalı olarak bir ülkenin gücü sadece kendi çevresindeki fiili gücü ile değil, değişik havzalardaki ekonomik, kültürel ve diplomatik etkinliği ile değer bulacaktır.¹²⁵ AK Parti hükümetinin iktidara gelmesiyle birlikte 2003 yılında Afrika ülkeleriyle ekonomik ilişkilerin geliştirilmesi stratejisi hazırlanmış ve 2005 yılı Türkiye Cumhuriyeti tarafından Afrika Yılı olarak ilan edilmiştir.¹²⁶ Türkiye aynı tarihlerde AfB tarafında gözlemci statüsü elde etmiştir. Çok geçmeden 2008 yılında yine AfB

¹²⁴ Ahmet Davutoğlu, **Stratejik Derinlik: Türkiye’nin Uluslararası Konumu** (İstanbul: Küre Yayınları, 2001), 208.

¹²⁵ a.g.e.

¹²⁶ Bu konu hakkında bilgi için bkz. <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-afrika-iliskileri.tr.mfa>

tarafından Afrika'nın stratejik ortağı ilan edilmiş ve aynı yıllarda Afrika Gelişim Bankası tarafından bölge-dışı üye statüsü elde etmiştir.¹²⁷

Afrika ile ilişkilerin derinlik kazanmaya başladığı 2005 yılının ardından 2011 yılında Doğu Afrika'da şiddetli bir kuraklık meydana gelmiştir. Bu kuraklık sonucu Afrika Boynuzunda yaklaşık 12.4 milyon afetzede insani yardıma muhtaç kalmıştır. Bu nüfusun yaklaşık dört milyon kadarı Somali'de yaşamaktadır. Dört milyon afetzededen yaklaşık bir milyonunun durumu ise insani aciliyet teşkil etmektedir. 2011 yılının başlarında 166 bin insan Somali'den ayrılıp komşu ülkelere sığınmıştır. 40 bin kadarı ise Kenya'nın 360 bin nüfuslu Daab mülteci kampına göç etmiştir.¹²⁸ Yerinden edilen insanların %62'si kuraklık nedeniyle olmakla birlikte, geriye kalan %38'inin büyük çoğunluğu silahlı çatışmalar nedeniyle yerinden olmuştur.¹²⁹ Bu coğrafyada meydana gelen insani krizin temel nedenleri dört başlık altında toplanabilir:

1. Yetersiz yağışlar sonucu su ve tarımsal faaliyetlerin yapılamaması;
2. İnsani yardımların ulaştırılmasında güvenlik eksenli yaşanan bir takım güçlükler;
3. Hâlihazırda devam etmekte olan iç çatışmalar;
4. Tüm bunların bir neticesi olarak yükselen gıda fiyatları

Türkiye'nin son yıllarda küresel meselelere karşı izlediği tutum; global istikrara yönelik derin bir farkındalık, tarihi birikimi ve coğrafi mirasından gelen sorumluluk bilinci tarafından motive edilmektedir.¹³⁰ Türkiye buna ek olarak, Somali örneğinde olduğu gibi insani gerekçeler, taşıdığı tarihi miras ve Afrika'ya açılım politikasının bir sonucu olarak Somali'de meydana gelen bu duruma sessiz kalmamış ve insanlık dramının çözümüne yönelik aktif bir dış politika bilinci ortaya koymuştur. Türkiye bu

¹²⁷ a.g.m.

¹²⁸ "The UN declares famine in Somalia," son erişim 20 Haziran 2013, http://www.unicef.org/esaro/5440_Somalia_UN_declares_famine.html

¹²⁹ "Kızılay Somali İnsani Yardım Operasyonu," son erişim 16 Mayıs 2013, http://www.kizilay.org.tr/dosyalar/1353075003_web.xSomali_Raporu.pdf

¹³⁰ Ahmet Davutoğlu, "Turkey's Zero-Problems Foreign Policy," Foreign Policy May 20, 2010, 7. http://www.foreignpolicy.com/articles/2010/05/20/turkeys_zero_problems_foreign_policy

sebeplerden ötürü Somali'ye sadece insani yardım ve destekte bulunmakla kalmamış, proaktif ve önleyici bir insani diplomasi örneği göstererek Somali'yi uluslararası toplumda desteklemiştir. Gerek devlet kurumları gerekse de STK nezdinde bölgede insani yardım faaliyetlerinde bulunmaya başlamıştır.

4.2. Türkiye - Somali İlişkileri

4.2.1. Tarihi Arka Plan

Osmanlı Devleti'nin, Afrika Boynuzu olarak da bilinen Doğu Afrika ile ilişkileri XVI. Yy'e kadar gitmektedir. Bu ilişkilerin seyri ticari, kültürel ve ekonomik gibi çok yönlü olup temelde stratejik açıdan önemli olan bu bölgeleri karadan ve denizden düşman istilalarına karşı koymaya yönelik askeri alanlarda iş birliğine gitme şeklinde cereyan etmiştir.

Coğrafi keşiflerin başlaması ile birlikte kadim İpek Yolu ve Baharat Yoluna alternatif olarak Güney Afrika'nın altından geçen Ümit Burnu keşfedilmiştir. Bu keşfin Hindistan, Basra Körfezi, Kızıldeniz ve Doğu Akdeniz arasındaki büyük ticaret yoluna çıkıyor olması sebebiyle Batılı devletler açısından büyük bir ticari kazanım olmuştur. Ancak bu gelişmeler Osmanlı devleti için büyük bir ekonomik zarar ve kutsal toprakların tehdit altında olması anlamına gelmekteydi. Nitekim Mısır ve civarında hâkim olan Memlûkler kendi imkânları ile Portekizlere karşı koymayı denemişlerse de bunda başarılı olamamışlardır. Bunun üzerine Memlûk Sultanı Kansu Gavri, ilk defa 1510 yılında Osmanlı sultanı II. Bayezid'den Portekiz donanmasına karşı yardım istemiştir. II. Bayezid, Portekiz tehdidinin bertaraf edilmesi için Selman Reis komutasında Osmanlı filosunu Kızıldeniz'e yollamıştır.¹³¹ Kutsal toprakların Portekiz tehdidine karşı korunmasının yanı sıra, Doğu Afrika'da bulunan Habeşistan'ın stratejik konumu ve sahip olduğu altın ve maden yatakları bakımından bu bölgede Osmanlılar ile Portekizler arasında mücadeleler yaşanmasına

¹³¹ İdris Bostan, **Beylikten İmparatorluğa Osmanlı Denizciliği** (İstanbul: Kitap Yayınevi, 2007), 25.

sebeup olmuştur.¹³² Hint Okyanusunun Portekizlilerce tehdidinin devam etmesi üzerine Kanuni Sultan Süleyman döneminde Doğu Afrika’da Eritre, Cibuti, Somali, Sudan kıyıları ve Habeşistan’ın bir bölümünü Osmanlı topraklarına katılmıştır. Böylece Doğu Afrika toprakların bir kısmı Osmanlı idaresi altına girmekle birlikte bir kısmı da özerk olarak varlıklarını devam ettirmişlerdi.

Osmanlı Devleti bugünkü Somali, Cibuti, Eritre ve Etiyopya topraklarına hâkim olan Müslüman Harar sultanlığı ile yakın ilişkiler içine girmiştir. Portekiz desteğini alan Habeş hükümdarı II. David’e karşılık Osmanlı devleti Harar Sultanlığını desteklemiş, silah yardımlarında bulunarak devletin yıkılmasını engellemiştir. Somali’nin kuzey kesiminde bulunan Zeyla iskelesi XIX. yüzyıla kadar gerek Kızıldeniz’e giriş noktasında bulunması gerekse de bölgedeki mevcut hakların muhafaza edilmesi bakımından uzun yıllar boyunca stratejik bir nokta olarak Osmanlılara hizmet etmiştir.¹³³

4.2.2. Günümüz İlişkileri

Türkiye’nin 2011 yılında Doğu Afrika’da meydana gelen kuraklık ve sonucunda yaşanan can kayıplarına kadar olan süre zarfında, Somali ile olan ilişkileri neredeyse yok denecek seviyedeydi. Ancak bilinenin aksine resmi olarak Türkiye-Somali ilişkileri 1976 yılında Somali Ankara Büyükelçiliğinin açılmasıyla başlamıştır. Ardından 1980’de Doğu Afrika’da meydana gelen kuraklık neticesinde Türkiye bugünkü adıyla İİT olan İslam Konferansı Örgütü aracılığıyla Somali’ye 10 milyon dolar tutarında yardımda bulunmuştur.¹³⁴ Ancak ikili ilişkilerin ciddi anlamda ivme kazandığı dönem Başbakan Erdoğan’ın 2011 yılında Somali’ye gerçekleştirdiği ziyaret sonrasına rast gelmektedir. Bu tarihi ziyaretin tarafımızca Türkiye ve Somali açısından olmak üzere önemli sonuçları bulunmaktadır.

¹³² Numan Hazar, **Küreselleşme Sürecinde Afrika ve Türkiye-Afrika İlişkileri** (Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2003), 90-91.

¹³³ Ahmet Kavas, **Osmanlı-Afrika İlişkileri** (İstanbul: Kitabevi, 2011), 371.

¹³⁴ Mehmet Seyfettin Erol ve Ahmed Said Altın, “Türk Dış Politikasında Afrika: Osmanlı Mirası Üzerine Ortak Gelecek-Etkinlik Arayışları,” USGAM, son erişim 18 Haziran 2013, <http://www.usgam.com/tr/index.php?l=840&cid=381>

Soğuk Savaş dönemi ve ardından takip eden yıllarda dış politikasını Batı yanlısı ve Statükoculuk olarak belirleyen Türkiye,¹³⁵ genel anlamda güvenlik ve ekonomi politikalarını da Batı şemsiyesi altında sürdürmüştür. Bu klasik dış politika anlayışı, Türkiye'nin Afrika ülkeleriyle olan ilişkilerini düşük profilde seyretmesine yol açmıştır. 2000'li yıllara kadar genel olarak dış dünyaya karşı izole ve yüzünü ekonomik ve güvenlik kaygılardan ötürü Batı'ya dönen Türkiye, geride bırakılan son on yılda alternatif dış politika açılımlarında bulunmaya başlamış, ekonomik, kültürel ve ticari fırsatlar elde etmek amacıyla bir çok kıta ve ülkeler ile ilişkilerinde önemli mesafeler kat etmiştir. Afrika kıtası da bu açılımın önemli bir adımını oluşturmaktadır. Bu bağlamda geçtiğimiz son on yılda daha önceki yıllara nazaran Afrika ülkeleriyle olan ithalat ve ihracatta artışlar elde edilmiş, Afrika'da sayıları 20'yi geçen Büyükelçilikler açılmış, Afrika ve Türkiye arasında çeşitli anlaşmalar imzalanmıştır.¹³⁶ Ayrıca TİKA ve STK'lar aracılığıyla kıtada eğitimden sağlığa, altyapı çalışmalarından insani faaliyetlere artış sağlanmış, Başbakan ve Cumhurbaşkanlık seviyelerinde Afrika'ya diplomatik ziyaretler gerçekleştirilmiştir. Başbakan Erdoğan'ın Mart 2005'te Etiyopya ve ardından Güney Afrika ziyaretleri (Cumhuriyet tarihinde resmi olarak ekvator altını ziyaret eden ilk Başbakan olmuştur) şüphesiz Türkiye'nin Afrika kıtasındaki etkinliğini arttırmaya yönelik hamlelerdir. Ancak Türkiye'nin uluslararası örgütler ile dayanışma içerisinde Afrika'nın uluslararası ve politika yapım süreçlerinde ciddi roller üstlenerek bölgedeki nüfuz ve ağırlığını ciddi bir şekilde hissettirmesi 2011 yılına rastlamaktadır. Bu nedenle küresel boyutta Türkiye'nin uluslararası politika ve güvenliğe katkıları göz önüne alındığında, 2002'den 2011 yılına kadar Türkiye-Afrika ilişkileri balayı dönemi olarak adlandırılabilir.

Türkiye, Afrika kıtasındaki ilk ciddi sınavını Somali'de vermektedir. Bu bakımdan Türk dış politikası bölgesel meselelerin dışında ve kendi sınırlarının çok daha ötesinde Sahra-altı Afrika'da ilk defa ciddi bir sınav ile karşı karşıyadır. Bu açıdan Başbakan Erdoğan'ın Somali ziyareti Türkiye'nin oyun kurucu rolü üstlenmesi ve uluslararası arenada temsil gücünü arttırması bakımından önemlidir.

¹³⁵ Baskın Oran, "Türk Dış Politikası: Temel İlkeleri ve Soğuk Savaş Ertesindeki Durumu Üzerine Notlar," SBFD, Prof. Dr. Oral Sander'e Armağan, Cilt 51, No. 1-4 (1996), s. 353-370.

Türkiye'nin yaklaşık son iki yıldır uyguladığı Somali politikası, Soğuk Savaş parametreleri gibi önceliğe dayalı bir dış politika anlayışı değil, entegre politikalarının uygulanmasının bir sonucudur.

Hiç şüphesiz bu ziyaretin Somali nezdinde de bir takım sonuçları bulunmaktadır. 1991 yılında Siad Barre'nin ülkeden sürülmesiyle iktidar boşluğu meselesi yaşanmış ve boşluğu kapatmak amacıyla birçok kabile arasında çatışmalar yaşanmıştır. Bu çatışmalar, arabuluculuk faaliyetlerinin sonuç vermemesi üzerine sivil savaşın önünü açmıştır. Buna ek olarak yıllardan beri ekonomi ve güvenlik alanlarında yaşanan ivedi düşüşler sonuç itibarıyla Somali'yi başarısız devlet konumuna itmiştir. Bu sürecin başlangıcından bu yana Somali'nin tekrar istikrara kavuşması için düzenlenen konferansların istenilen sonuçları verememesi ve buna ek olarak 1993 yılında ABD tarafından yapılan insani müdahalenin bölgedeki şiddeti daha da tırmandırması ve 2006 yılında Etiyopya'nın İMB'yi devirmek için Somali'ye girmesi gibi dış müdahaleler, Somali halkı için olumsuz sonuçlar doğurmuştur. Bir birini takip eden bu gelişmeler Somali halkında kendi ülkelerinin geleceğine dair olumsuz bir tablo ve güvensizlik oluşmasına yol açmıştır. Kanaatimizce Somali'nin eskisi gibi iktisadi, ekonomik ve siyasi mecralarda tekrar ayakta durabilmesi her şeyden önce Somalilerin kendilerine güven duymaları, psikolojik bir yenilenmeden geçmeleri gerekmektedir. Mecazi bir örnek verecek olursak, özgüven eksikliği burada Somalilerin devlet inşası yolundaki kayıp tuğlayı teşkil etmektedir.

Mogadişu'da bulunduğum dönemde Somali ve Türk yetkilileriyle yaptığım görüşmelerde, Somali'nin en büyük ihtiyacının psikolojik bir yenilenme olduğu izlenimini edindim. Türkiye'nin son iki yıldır eğitimden altyapıya kadar birçok dalda Somali'ye hizmet götürmesine rağmen aslında Somalilere göre Türkiye, Somali'ye pek fazla bir şey getirmemiştir. Türkiye'nin Somali'ye getirdiği en önemli ve yeni olan şey ise Somalilere göre “umut” olmuştur. Eski Somali Başbakanı Abdiweli Muhammed Ali, II. Somali Konferansı'nda Türkiye'yi Somali'nin en ihtiyacı olduğu zaman Somali'nin yardımına koşmasını “Kutsal Kâse” olarak tanımlamıştır.¹³⁷ Somali Cumhurbaşkanı Mahmud ise Erdoğan'ın 2011'de gerçekleştirdiği Somali ziyaretini çığır açıcı olarak değerlendirmiş, “Şimdi Somali'de bir tarih yazılıyor ve

¹³⁷ Mohamud M. Uluso, “Message from Istanbul II Conference to the Citizen of Somalia,” Al Shahid, son erişim 2 Aralık 2012, <http://english.alshahid.net/archives/29382>

Türkiye halkı ile hükümeti bu tarihin yazılmasına faal olarak katılıyorlar” demiştir. Devletlerarası başlayan ilişkiler STK’ların katılımıyla yoğunluk kazanmış, Somali Cumhurbaşkanı Mahmud’un işaret ettiği üzere en son halklar bazında ilişkiler tesis edilmiştir. Bunun en güzel örneği, Somalili öğrencilerin kendi ülkelerini maddi ve manevi anlamda desteklemesinden ötürü Hakan Şükür’ü İstanbul’daki evinde ziyaret etmeleri olmuştur.¹³⁸ Bu ise ikili ilişkilerin sivil düzeyde de ilerlediğini göstermesi bakımından güzel bir örnek teşkil etmektedir.

Yukarıda belirtildiği üzere Somali’de 21 yıl süren iç karışıklık ve sivil savaş sonuç itibariyle Batıya karşı korku ve BM siyasi ajandasına karşıda şüpheler doğurmuştur. Somaliler, Batılı ülkelerin kendi ülkelerini istila etmek ve doğal kaynaklarını sömürmek amacıyla gizli bir politikası olduğuna inanmaktadırlar. Bu noktada onlara göre BM bir takım küresel güçlerin korumalığını yapmaktadır. Batı ve BM’ye yönelik bu negatif algı, Türkiye’ye bölgede güven duyulmasına yol açmıştır. Türkiye’nin İslam kimliği ve yardım anlayışında izlediği yöntem bu güvenin oluşmasında etkili olmuştur. Başbakan Erdoğan’ın Somali ziyareti ve özellikle ziyaretin zamanlaması Somaliler için psikolojik bir yenilenmenin miladını oluşturmuştur.

Türkiye, Somali ile siyasi ilişkilerin 20 yıl aradan sonra yeniden kurulmasının akabinde, Somali tarafından stratejik müttefik olarak görülmüştür. Doğu Afrika’da meydana gelen kuraklık sebebiyle başlayan Türkiye-Somali ilişkileri, Türkiye’nin hükümet organları ve STK’ları aracılığıyla Somali’ye yardım götürmesiyle hız kazanmıştır. Son aylarda Türkiye ve Somali arasında yardımlara dayalı yapılan bir takım anlaşmaların çok ötesinde askeri anlaşmalara da imza atılmıştır. Somali’de şuan için en büyük problem güvenlik ve sağlık alanlarında yaşanmaktadır. Mogadişu’da ordunun yönetici kadrosunu oluşturması için 200 kişilik harp okulu ve 100 kişilik astsubay okulu kurularak Türk Silahlı Kuvvetleri tarafından Somalili askerlere eğitim verilecektir.¹³⁹ Buna ek olarak Emniyet Genel Müdürlüğü tarafından eğitilmek üzere Somali’den 60 polis Türkiye’ye getirilmiştir. 60 polisin ardından

¹³⁸ CİHAN “Somalili Kızlar Hakan Şükür’ü Unutmadı,” son erişim 15 Mayıs 2013, <http://www.haberler.com/somalili-kizlar-hakan-sukur-u-unutmadi-4465413-haberi/>

¹³⁹ Umut Tütüncü, “Somali’de Türk mucizesi,” son erişim 15 Mayıs 2013, <http://www.haberturk.com/dunya/haber/823798-somalide-turk-mucizesi>

500 kişilik bir ekibin daha Türkiye'ye getirilmesi gündemdedir.¹⁴⁰ Ayrıca Somali Hükümetine hibe edilmek üzere dört adet sahil güvenlik botunun alımına yönelik olarak yapılan araştırma neticesinde ilgili firma ile anlaşma sağlanmış olup, üretilecek olan botlar için sipariş verilmiştir.¹⁴¹ Bu gelişmeler ise ikili ilişkilerin gün geçtikçe daha ciddi bir boyut kazandığını göstermektedir.

İkili ilişkilerin artarak devam ettiğinin bir göstergesi de Somali Cumhurbaşkanı Hasan Şeyh Mahmud'un ilk yurt dışı temasını Ankara'ya yapmış olmasıdır.¹⁴² İstanbul'da düzenlenen II. Somali Konferansı'nın ardından düzenlenen İzmir organizasyonuna katılan Somali Başbakanı Abdiweli Muhammed Ali, Türkiye ve Somali arasındaki ilişkilerin yeni olmadığını, 500 yıllık geçmişe dayandığını belirtmiştir.¹⁴³ Somali'nin bir dönem Osmanlı toprağı olduğunu hatırlatan Ali, "Onun için ilişkilerimiz dün başlamış ilişkiler değil, yüzyıllarca yıl geriye giden ilişkiler. Bu ilişkilerimizi canlandırıyoruz ve biz Türkiye ile Somali'nin stratejik ortaklar olduğuna inanıyoruz. Çok ortak noktalarımız var ve birbirimizden öğreneceğimiz çok şeyimiz var. Bu vesileyle de Türk halkına şükranlarımızı bir kez daha iletmek istiyorum" demiştir.¹⁴⁴ Hiç şüphesiz ikili ilişkilerin kısa sürede bu denli ivme kazanmasında Türkiye'nin, Somali'ye yönelik yardım tedariki noktasında geliştirmiş olduğu yeni yöntem ve yürüttüğü insani diplomasi politikasının olumlu sonuçlar doğurmasının büyük etkisi olmuştur.

4.3. Yeni Bir Yardım Tedariki Paradigmasına Doğru

Türkiye'nin son iki yıldır Somali'ye yönelik insani faaliyetlerinin basit bir kavramsallaştırmayla insani yardım olarak adlandırılması, Türkiye'nin devlet

¹⁴⁰ "TSK Şebab'a karşı Somali askerini eğitecek," son erişim 26 Mayıs 2013.

<http://www.pressmedya.com/haber/13736/tsk-sebaba-karsi-somali-askerini-egitecek.html>

¹⁴¹ "Somali'ye Türk eli," son erişim 27 Mayıs 2013,

<http://www.turkarabnews.com/tr/2013/02/26/somali-ye-turk-eli.html>

¹⁴² "Türkiye-Somali İlişkileri, Uluslararası Camiaya Güzel Bir Örnek Olacaktır," Ayrıntılı bilgi için bkz. <http://www.tccb.gov.tr/haberler/170/84590/turkiyesomali-iliskileri-uluslararasi-camiaya-guzel-bir-ornek-olacaktir.html>

¹⁴³ "Muhammed Ali: Erdoğan Allah'ın bir lütfü," son erişim 26 Mayıs 2013,

<http://www.sondakikahaberleri.info.tr/haber/511164-muhammed-ali-erdogan-allah-in-bir-lutfu>

¹⁴⁴ "Somali Başbakanı Abdiweli Muhammed Ali," Türkiye ve Somali'nin iki önemli stratejik ortak olduğunu söyledi," son erişim 16 Mayıs 2013, <http://www.sondakika.com/haber/haber-turkiye-somali-iliskileri-3677724/>

kurumları, STK'ları ve bireysel faaliyetler göz önüne alındığında yetersiz gözükmektedir. Çünkü insani faaliyetler gıda, ilaç ve barınak gibi acil ihtiyaçların teminini sağlayan insani yardımdan çok daha öteye gitmektedir. Yardım tedarikinde ki çok boyutlu yaklaşımdan dolayı, Türkiye'nin Somali politikasına insani diplomasi adının verilmesi daha uygun ve yerinde bir kavramsallaştırma olacaktır.

Türkiye'nin Somali'ye yönelik insani diplomasi politikası kanaatimizce üç boyuttan oluşmaktadır. İlk boyut insani yardım olarak adlandırılan ve gıda, ilaç ve barınaktan oluşan hayatta kalmaya yönelik zaruri ihtiyaçları temin etme anlayışıdır. İkinci adım ise insani destek sağlamaktır. İnsani desteği gıda, ilaç ve barınak merkezli insani yardımlardan ayıran özellikler ise belediyeçilik, balıkçılık ve ziraat yetiştiriciliği, eğitim, sağlık, yollar ve kamu binalarının yapımı vb. gibi uzun dönemli hedefler ve altyapı çalışmalarını içermesidir.

Üçüncü boyut ise "ritmik diplomasi"¹⁴⁵ nin bir parçası olarak Somali'yi dünyaya açma ve yardımların çoğalması amacıyla uluslararası konferanslar düzenleyip ev sahipliği yapmaktır. Kızılay ve Kızılhaç örgütü, meydana gelen kriz ve afetlerde farkındalık yaratabilmek amacıyla devletlerin ve uluslararası organizasyonların ortak hareket edip seslerini bu şekilde duyurmalarının önemli olduğunu belirtmiştir.¹⁴⁶ Somali örneğinde olduğu gibi insani diplomasi yolundaki bu üçüncü adım ise ikiye ayrılmaktadır.

Yukarıda belirtmiş olduğumuz ilk iki boyutu kalıcı hale getirmek amacıyla Somali'nin dış dünya ile irtibatının sağlanması gerekmektedir. Örnek olarak Başbakan Erdoğan'ın Somali ziyareti sadece Somali için uluslararası arenada küresel farkındalığın sağlanması şeklinde yorumlanmamalı, ayrıca Türkiye'nin insani diplomasi politikasının bir parçası olarak da değerlendirilmelidir. Buna ek olarak THY'nin Somali'ye doğrudan uçuşları da, Somali'yi dış dünyaya bağlama çabalarının esas bir parçası olarak düşünülmesi gerekmektedir. İkincisi ise Somali'yi

¹⁴⁵ Ahmet Davutoğlu tarafından özellikle son yıllarda bir dış politikası ilkesi haline getirilen bu terim Türkiye'nin uluslararası ilişkilerde daha aktif bir rol oynamasına atıfta bulunmaktadır. Bu prensip küresel ve uluslararası ehemmiyeti olan her meselede ve tüm uluslararası organizasyonlarda aktif bir rol almayı öngörmektedir.

¹⁴⁶ "Humanitarian Diplomacy Policy," International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies, son erişim 26 Mart 2013, belge erişimi için bkz. http://www.ifrc.org/Global/Governance/Policies/Humanitarian_Diplomacy_Policy.pdf

devlet ve STK bazında uluslararası ve bölgesel konferanslar düzenleyerek desteklemek, geçici sorunlara kalıcı çözümler bulmayı hedeflemektedir.

Türkiye, ritmik diplomasisine uygun bir şekilde Somali'deki gıda krizinin ve insanlık dramının önüne geçmek amacıyla 2010 yılı Mayıs ayında İstanbul'da BM Genel Sekreteri Ban Ki-moon'un katılımıyla gerçekleşen Somali Konferansını organize edip, ev sahipliği yapmıştır. Bu konferans Cibuti barış süreci ve TFG'yi destekleme yolunda önemli katkılar sağlamış, uluslararası kamuoyunun Somali'de yaşananlar karşısında harekete geçmesi için atılan önemli bir adım olmuştur. Ardından İİT, Türkiye'nin çağrısı ile 17 Ağustos 2011'de Somali'deki durumu değerlendirmek amacıyla İstanbul'da bir araya gelmiştir. Türkiye ve Somali 1969 yılından bu yana İİT'nin üyeleridir. Konferans sonunda Somali'ye ulaştırılmak üzere 350 Milyon dolarlık fon oluşturulmuştur. Bu konferansın düzenlenmesi, Türkiye'nin Somali'ye insani sebeplerden dolayı girişini meşrulaştırma adına son derece önemli bir girişim olmuştur. Çünkü Türkiye, geçmişinden dolayı Afrikalı Müslümanlar tarafından Batı Medeniyetinin bir parçası, ABD'nin ise yakın bir müttefiki ve laik bir ülke imajına sahiptir. Ancak Türkiye, düzenlediği konferanslar ve İİT aracılığıyla İslami kimliğini Somali'de sahneye sürme fırsatı elde etmiştir.¹⁴⁷ Öyledir ki, Somali'de başta eş-Şebâb örgütü olmak üzere Türkiye'nin Somali'de laikliği yaymak istediğini, İslamiyet'i ise bir maske olarak kullandığını söyleyen gruplarda vardır.¹⁴⁸ Ancak toplumun büyük çoğunluğu Türk hükümet kurumları, STK ve sivillerin kendilerine gösterdiği yakın ilgiden ve en önemlisi en zor anlarında yanlarında olmalarından ötürü Türkiye'yi ağabey ülke olarak görmektedirler.

İİT toplantısından iki gün sonra, 19 Ağustos 2011'de Başbakan Erdoğan ailesi, bakanları, gazeteciler ve sanatçılar ile birlikte Somali'ye tarihi bir ziyaret gerçekleştirmiştir. Bu ziyareti önemli kılan husus Başbakan Erdoğan'ın son 20 yılda Afrika ülkelerinin yöneticileri dışında Somali'ye giden ilk lider olmasıdır. Bu ziyaret birçok açıdan önem arz etmektedir. Somali, uluslararası arenada uzun yıllar boyunca iç savaş yüzünden mahvolmuş, sınır çatışmalarının yaşandığı ve güvenlik açısından

¹⁴⁷ "OIC pledges \$350 million to Somalia at Turkey summit," son erişim 7 Nisan 2013, <http://somalilandpress.com/oic-pledges-350-million-to-somalia-at-turkey-summit-23392>

¹⁴⁸ "Türkiye'nin yardımı Somali'yi ikiye böldü," son erişim 7 Nisan 2013, <http://dunya.milliyet.com.tr/turkiye-nin-yardimi-%20somali-yi-ikiy-boldu/dunya/dunyadetay/20.02.2012/1505202/default.htm>

oldukça tehlikeli bir ülke olarak görülmüştür. Dolayısıyla kimsenin gitmek istemeyeceği bir ülke konumundaydı. Erdoğan'ın ziyareti sonrasında bu algı zihinlerden silinmeye başlamıştır. Başka bir deyişle psikolojik engeller ortadan kalkmıştır. Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu'nun vurguladığı gibi: "Kimse Mogadişu'ya gidemez diye bir algı vardı. Biz bu algıları yıktık. Biz geldik, başkaları da gelebilir."¹⁴⁹ Türkiye'den Somali'ye yapılan üst düzey ziyaretler aralıklarla devam etmektedir. Başbakan yardımcısı Bekir Bozdağ gelişmeleri yakından takip etmek amacıyla periyodik aralıklarla Somali'yi ziyaret etmektedir.

Başbakan Erdoğan'ın Somali ziyareti dünya kamuoyunda büyük bir yankı uyandırmıştır. Somali'de vuku bulan son 60 yılın en büyük kuraklığı ve 30 bine yakın çocuk ölümleri bu sefer büyük bir ölçekte dünya gündemine taşınmıştır. Ziyaret sonrası 23 Eylül 2011'de Başbakan Erdoğan, BM genel kuruluna hitaben yaptığı konuşmasında ülkedeki izlenimlerini anlatmış ve adeta Somali'nin uluslararası alandaki sesi olmuştur.¹⁵⁰ Türkiye 31 Mayıs - 01 Haziran 2012 tarihleri arasında ise İstanbul'da "Somali'nin Geleceğine Hazırlık: 2015 İçin Hedefler" başlıklı İstanbul-Somali konferansı tertip etmiştir. Konferansa 54 ülkenin Cumhurbaşkanı, Başbakan ve Bakanlar düzeyinde üst düzey yetkililerinin yanı sıra, başta BM Genel Sekreteri, AfB Komisyonu Başkanı, İİT Genel Sekreteri olmak üzere uluslararası ve bölgesel örgütlerin temsilcileri katılmıştır.¹⁵¹ Konferansın birinci gününde uzmanlar, iş adamları ve bürokratların katılımıyla "Su", "Enerji", "Yol", ve "Direncililik" konu başlıkları altında dört ortaklık forumu oluşturulmuştur. Konferansın ikinci gününde ise Somali'de geçiş döneminin Ağustos 2012' ye kadar sonlandırılması için atılabilecek ilave adımlar, bu dönem sonrasına dair yakın ve orta vadeli stratejiler hakkında görüş alışverişinde bulunulmuştur. Konferansta ayrıca,

¹⁴⁹ "Somalia famine: Turkish PM Erdogan visits Mogadishu," son erişim 15 Mayıs 2013, <http://www.bbc.co.uk/news/world-africa-14588960>

¹⁵⁰ "Erdoğan: Dünyanın İkiyüzlü Zihniyetlerden Kurtulması Lazım," son erişim 26 Mayıs 2013, <http://www.turkishny.com/headline-news/2-headline-news/67411-erdoan-dunyann-ikiyuzlu-zihniyetlerden-kurtulmas-lazim#.UaJlkrVM-Sp>

¹⁵¹ İstanbul II Conference on Somalia "Preparing Somalia's Future: Goals for 2015," son erişim 15 Mayıs 2013, <http://www.mfa.gov.tr/istanbul-II-conference-on-somalia-preparing-somalias-future-goals-for-2015.en.mfa>

bölgesel istikrardan toplumsal uzlaşmaya, korsanlık sorunundan enerji kaynakları çeşitlendirilmesine kadar birçok konu ele alınmıştır.¹⁵²

Somali'ye yönelik devlet nezdindeki yakın ilgi, STK'larında katılımıyla yeni bir boyut kazanmıştır. Kıtık zamanının Ramazan ayına denk gelmesi sebebiyle bu konuya yönelik Türk kamuoyunda büyük bir farkındalık yaratılmış ve yardımlar Somali için seferber edilmiştir. Bu seferberlik sonucu Somali'ye gönderilmek üzere Türkiye tarafından 350 milyon dolar civarında ayni ve nakdi yardım toplanmıştır.¹⁵³ Burada altı çizilmesi gereken nokta, yardım faaliyetleri noktasında STK'ların geçmiş yıllara nazaran toplumda öncü rolü oynaması ve toplumu bu noktada hareketlendirmesidir.

Devlet kurumları ve STK'lar yaklaşık olarak iki yıldan bu yana gıda krizinden sağlık alanına, altyapıdan güvenliğe, eğitimden ülkede siyasi istikrarın oluşmasına yönelik Somali'ye ciddi anlamda destek sağlamaktadır ve bu destekler artarak da devam etmektedir. Türkiye'nin gıda yardımlarından uluslararası konferanslar düzenlemeye kadar giden bu yardım anlayışındaki zenginliği “devam eden süreklilik” şeklinde kavramsallaştırılabiliriz. Bu kavramsallaştırmada işaret edilmek istenen nokta ise Türkiye'nin bu yardım politikasının zaman içerisinde Somali'nin ihtiyaçları doğrultusunda kendini yenilemesidir. Türkiye'nin devlet kurumları ile sivil inisiyatifin bir bütün olarak Somali'deki faaliyetleri, Türkiye'nin Somali'ye yönelik insani diplomasi politikasının ve özelde ise Türkiye usulü yardım anlayışının oluşumunun önemli birer parçalarıdır.

4.4. Türkiye Usulü Yardım Anlayışı

İstikrarlı bir devlet yapısının olmayışı ve güvenlik zaafırları dolayısıyla BM merkezli Somali yardım faaliyetleri, Kenya'nın başkenti Nairobi'den yürütülmektedir. Uzun yıllar boyunca yapılan ayni ve nakdi yardımlar geçtiğimiz

¹⁵² “İstanbul'da uluslararası diplomasi trafiği: Türkiye, Somali Konferansı'na ve Medeniyetler İttifakı Forumu'na ev sahibi,” <http://www.turkishjournal.com/2012/05/29/2-istanbul-somali-konferansi/>

¹⁵³ “Bakan Yıldırım: Somali'ye toplanan yardım 500 milyon TL'yi aştı,” son erişim 25 Şubat 2013, http://www.zaman.com.tr/gundem_bakan-yildirim-somaliye-toplanan-yardim-500-milyon-tlyasti_1178273.html

yıllarda ülkenin kriz durumunun iyileştirilmesine fazla katkı sağlayamamıştır. Kanaatimizce bunda iki önemli unsur öne çıkmaktadır. Bunlardan ilki yardımların gerekli yerlere birinci elden değil, aracılarla ulaştırılmaya çalışılmasıdır. Somali'ye gönderilen gıda yardımlarının yarısına yakınının karaborsacılar, radikal İslamcı militanlar ve yerel BM çalışanlarının eline geçtiğine yönelik iddialar vardır. BM Genel Sekreteri Somali özel temsilcisi Ahmed Abdullah'a göre sorun, ülkede 20 yıldır etkin bir hükümet olmamasından kaynaklanmaktadır. Abdullah yaptığı bir açıklamada "İstikrarlı ve uluslararası desteğe sahip bir hükümet olsaydı, bu yardımların yüzde 50'sini değil, yüzde 5'ini bile kaybetmezdik" demiştir.¹⁵⁴ İkinci faktör ise yardımların kısa vadeli oluşu ve yardım zihniyetinin Somali'yi nihayetinde kendi ayakları üzerinde tutmaya yönelik olmamasıdır.

Türk yardım kurumları faaliyete başladığı 2011 yılından günümüze kadar gelen süreçte Somali'de büyük bir başarı elde etmiştir. Bu başarının sebeplerinden biri yardımları aracı kullanmadan, doğrudan ihtiyaç sahiplerine elden ulaştırmalarıdır. Türkler, Somali'de yardım faaliyetlerinde bulunan tek Müslüman millet değildir. Ancak İHH Somali temsilcisi Taner Altun'un belirttiği şekilde, diğer İslami kuruluşlar yardım etme açısından ver-kurtul mantığı ile hareket etmektedirler.¹⁵⁵ Yardımların ulaştırılması bakımından STK'ların bu çabalarını "ince yardım" adı altında kavramsallaştırabiliriz. Bu yardım bilincinde yardımları sağlayan ile yardımları alan arasında bir bağ bulunmaktadır. İnce yardımdan kastım imtihan bilinci, emanet duygusu ve yardım ahlakı ile bu görevlerin yerine getirilmesidir. Bu yardım anlayışı bir anlamda bu tür bölgelerde Türk usulü yardım yönteminin doğmasına da katkı sağlamıştır.

4.5. Türkiye Somali'ye Yardım Yaklaşımını Neden Değiştirdi?

Doğu Afrika'da geçtiğimiz yıllarda baş gösteren açlık ve kuraklığın bir daha yaşanmasını önlemek adına, Somali'yi dış dünya ile bağlamak oldukça önem arz

¹⁵⁴ "Somali'ye giden yardımların yarısı çalınıyor," son erişim 7 Nisan 2013, http://www.bbc.co.uk/turkce/haberler/2010/03/100311_somali_aid.shtml

¹⁵⁵ Taner Altun, yazar ile mülakat, Mogadişu, 1 Ocak 2013.

etmekteydi. Önleyici bir girişimde bulunmak ve Dünya kamuoyunun ilgisini çekmek için Başbakan Erdoğan'ın Somali ziyareti ve THY'nin Somali'ye başlattığı direkt uçuşlar önemli rol oynamıştır.

İlk olarak Ağustos 2011'de Başbakan Erdoğan Somali'nin başkenti Mogadişu'yu ziyaret etmiş, şehir merkezindeki yerinden edilmiş insanların kaldığı çadırlarda insanlık dramını yakından görmüştür. Bu ziyaretin hemen ardından hükümet organizasyonları ve STK'lar Somali'ye gelip faaliyetlerde bulunmaya başlamıştır.

İkinci olarak, THY Somali'ye haftada üç kez olmak üzere sefer başlatmıştır. Bu uçuşların yakın zamanda haftada 5'e çıkması planlanmaktadır. THY Genel Müdürü Temel Kotil ile yaptığım görüşmede Somali'den hareket eden THY uçağının, İstanbul üzerinden 144 ülkeye erişim sağlayabildiğini söylemiştir.¹⁵⁶ Dolayısıyla uçuşların başlaması Somali'yi dış dünyaya açmak için oldukça önemli bir katkı sağlamaktadır. Ayrıca THY aracılığıyla rahatlıkla İstanbul'a gelebilen Somalili iş adamları ve Türkiye'den Somali'ye giden yatırımcılar ülkeler arası ekonomik işbirliğine destek sağlamaktadır.

Son olarak, güvenlik kaygıları nedeniyle 1992 yılında kapatılan Somali Türk Büyükelçiliği, aradan geçen 21 yılın ardından Kasım 2011'de tekrar açılmıştır.¹⁵⁷ Dış işleri bakanlığı yeni açılan büyükelçiliğe uzman bir diplomat atamak yerine, farklı bir yol izleyerek Afrika toplumunu ve kültürünü yakından tanıyan eski bir insani yardım görevlisi olan Dr. Kani Torun'u bu göreve atamıştır. Kendisi bir tıp doktoru olan Torun aynı zamanda Yeryüzü Doktorları Derneği'nin de bir zamanlar Londra başkanlığını yürütmüştür.¹⁵⁸ Doktorluk tecrübesinin yanı sıra STK deneyimi bulunan ve birkaç yerel dil¹⁵⁹ konuşabilen Torun'un Somali gibi bir ülkede böylesine bir göreve getirilmesinin hiç şüphesiz bilinçli bir tercihin sonucu olduğu kanaatindeyim.

¹⁵⁶ Temel Kotil, yazar ile mülakat, THY genel müdürlük binası, 20 Aralık 2012.

¹⁵⁷ "Turkish Embassy Reopened in Somalia," son erişim 16 Mayıs 2013, <http://www.trt.net.tr/trtworld/en/newsDetail.aspx?HaberKodu=84e5c5c9-5161-4bf4-bed3-1b8fa015fce4>

¹⁵⁸ "Somali'ye ilginç büyükelçi ataması," son erişim 7 Nisan 2013, <http://siyaset.milliyet.com.tr/somali-ye-ilginc-buyukelci-%20%20atamasi/siyaset/siyasetdetay/13.09.2011/1437937/default.htm>

¹⁵⁹ "Somali'ye iki kabile dili bilen elçi atadık," son erişim 7 Nisan 2013, <http://haber.gazetevatan.com/somaliye-iki-kabile-dili-bilen-elci-atadik/397074/1/gundem>

4.6. Türkiye Somali'ye Yardım Yaklaşımını Nasıl Değiştirdi?

Türkiye, Somali Hükümetiyle koordineli bir şekilde Somali'ye iki boyutlu insani destekte bulunmaktadır. İlk boyut kısa dönemli yardımları içermekle birlikte ikinci boyut ise uzun dönemli ve çözüm odaklı yardımlar sunmaktır.

Türk insani yardımları ilk olarak Somalileri açlık sebebiyle yaşanan ölümlerden korumaya odaklanmıştır. Zaman geçtikçe ve kısa ölçekli yardımlar başarıya ulaştıkça yardım anlayışında gelişmeler yaşanmıştır. Somaliler için önemli olan hali hazırda hazır olanı tüketmek değil, nasıl balık tutulacağını öğrenmektir. Bundan dolayı açlık tehlikesi minimuma indirilirken paralel bir şekilde Somalilerin kendi ayakları üzerinde durmaları için uzun dönemli ve kalıcı çözümler Somalilere sunulmuştur. Uzun dönemli çözümler ise eğitim, sağlık, yollar, enerji ve siyasi istikrar sağlama gibi altyapı faaliyetlerini içermektedir.

ABD Dışişleri Bakanı Hillary Clinton, Londra konferansı sonunda yaptığı açıklamada ironik bir şekilde Somali'nin en büyük probleminin aşırı İslamcı gruplar olduğunu söylemiştir. Ancak problemin kökleri eş-Şebâb ve hatta İslami gruplardan daha önceye kadar gitmektedir. 1980'lerde yaşanan klan savaşları ve Siad Barre'ye muhalif olan grupların öldürülmesi ya da hapsedilmesi, sorunun başlangıcını oluşturmuş ve devletin 1991'de çökmesine yol açmıştır. Devlet kurma yolundaki bir takım zorlukları aşmaya yönelik olarak çeşitli konferanslar düzenlenmiş ve bu konferansların sonucunda ancak kısa süreli hükümetler kurulabilmiştir. 1990'lı yılların başından beri kurulan *de facto* hükümetlerin başarı sağlayamamalarının sebeplerinden biri, üçüncü bölümde ele alındığı üzere halkı merkeze almayan, devlet merkezli bir görüş anlayışına sahip olmalarından kaynaklanmıştır. Oysaki örnek verilecek olursa, altı ay gibi kısa bir sürede Güney Somali'ye hâkimiyet kuran ve egemen olduğu bölgelere barış ve istikrarı getiren İMB'nin halk nezdinde popülerlik kazanması, insan merkezli bir politika izlemesinden kaynaklanmıştır. Toplumda kamu hukuku ve düzen arasındaki boşluğu dolduran İMB, ülke içinde güvenliği de

tesis etmişti.¹⁶⁰ Türkiye'nin insani diplomasi politikasının göreceli şekilde başarılı olmasının ana sebeplerinden biri, insanı merkeze alan politikaların izlenmiş olmasıdır. Bu nedenledir ki, küresel güçler Somali'ye yatırım yapmadan önce Somali'nin istikrar kazanmasını beklerken, Türkiye Somali'de istikrarın sağlanması için bölgeye yatırımlar yapmaya başlamıştır. Ayrıca, geleneksel insani yardım anlayışı olan BM aracılığı ile çeşitli yardımlarda bulunmak, bir bakıma bu insani yardımların siyasileşmesine yol açabilmektedir. Türk yardımlarını metot açısından bu noktada öne çıkaran husus, yardımların ihtiyaç sahibi insanlara doğrudan verilmesidir. Dolayısıyla Türkiye, tam anlamıyla insanı merkeze alan bir yardım anlayışında bulunduğu için insani diplomasiyi bölgede etkili bir şekilde kullanmaktadır.

Sonuç

Bu bölümde ilk olarak Türkiye'nin Afrika ile olan ilişkisinin sürekliliğini göstermek amacıyla, Cumhuriyet öncesi Türkiye-Afrika ilişkileri ele alınmıştır. Ardından Türkiye'nin Afrika açılımı politikasına değinilmekle birlikte bu açılımın bir devamı niteliğinde olan ve Türkiye'nin Afrika açılımında yeni bir döneme girdiğinin göstergesi olan, Türkiye'nin Somali politikasına yer verilmiştir.

Türkiye'nin Afrika ile olan ilişkisi eski Türk devletlerine kadar gitse de ikili ilişkiler Osmanlı Devleti ile ivme kazanmıştır. Türkiye'nin ulus-devlet sistemi içerisinde tarih sahnesinde yer almasından Soğuk Savaş döneminde kadar Türkiye-Afrika ilişkileri eski yoğunluğu kaybetmiştir. Soğuk Savaşın başlamasıyla birlikte Batı bloku içerisinde yer alan Türkiye'nin, çoğu tarafsızlar ve Doğu bloku içerisinde yer alan Afrika ülkeleri ile olan ilişkileri oldukça düşük bir profilde seyretmiştir.

Soğuk Savaş şartlarının ortadan kaybolduğu 1990'lü yıllarda, Türkiye siyasi ve ekonomik ortaklıklar kurmak amacıyla Afrika açılımını gerçekleştirmiştir. Ancak açılıma yönelik yapılan hazırlıkların yetersiz oluşu ve ülkenin siyasi açıdan çalkantılı

¹⁶⁰ Ioan Lewis, **Understanding Somalia and Somaliland** (London: Hurst & Company, 2011), 85-86.

bir süreçten geçmesi dolayısıyla bu açılım gerçekleştirilememiştir. 2002 yılında Afrika'ya açılım projesi tekrar gündeme gelmiş, adı geçen açılımın eylem planı hazırlanmış ve neticesinde 2005 yılı Türkiye tarafından Afrika Yılı ilan edilmiştir.

Bu gelişmeler devam ederken 2011 yılında Doğu Afrika'da şiddetli bir kuraklık meydana gelmiş, bunun sonucu binlerce insan hayatını kaybetmiştir. Bunun üzerine BM, Doğu Afrika'da son yılların en kurak geçen dönemini ilan etmiştir.¹⁶¹ Türkiye bu kuraklığın en yoğun yaşandığı ülke olan Somali için faaliyete geçerek sivil inisiyatif aracılığıyla 300 milyon dolar toplanmıştır. Başbakan'ın Somali ziyareti ardından Türk devlet ve sivil kuruluşları Somali'de faaliyetlerde bulunmaya başlamıştır. İlk olarak gıda krizini önlemek amacıyla insani yardımlarda bulunulmuştur. Ardından bu krizlerin bir daha yaşanmaması adına Somali'de uzun dönemli; eğitim, sağlık, altyapı, tarım ve balıkçılık alanlarında çalışmalar yapılmaya ve bu konularda Somalilere eğitim verilmeye başlanmıştır. Bunlar devam ederken Somali'yi Dünya'ya açma ve bu farkındalığı uluslararası alana taşımak amacıyla bölgesel ve BM nezdinde konferanslar düzenlenmiştir. Somali için atılan bu adımlar Türkiye'nin insani diplomasi politikasını meydana getirmiştir. Bu bölümde ayrıca Türkiye'nin insani diplomasi metotları ele alınmıştır. Altıncı bölümde ise bu diplomasinin oluşumunda önemli bir yere sahip olan devlet özerk ve sivil kuruluşların Somali'deki insani yardımları ele alınmaktadır.

¹⁶¹ "UN declares famine in two regions of southern Somalia," son erişim 20 Haziran 2013, <http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=39086#.UcK8VvIM-So>

5. BÖLÜM

SOMALİ'DE FAALİYET GÖSTEREN DEVLET KURUMLARI VE SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI

Türkiye, 2011 yılında bu yana devlet kurumları ve sivil kuruluşları ile birlikte eğitimden sağlığa, alt yapı hizmetlerinden daha birçok alana kadar Somali'de faaliyetlerde bulunmaktadır. Bu bölüm iki sebepten dolayı önem arz etmektedir. Öncelikle, her ne kadar Türk medyası ve akademi camiasında bugüne kadar yapılan faaliyetler hakkında bilgiler verilmiş olmasına rağmen, bu faaliyetler hak ettiği kadar satırlarda yer alamamış ve okuyucuya yapılanlar hakkında derli toplu, geniş bilgiler sunulamamıştır. Bunun sebeplerinden biri yapılan faaliyetlerin hâlihazırda devam ediyor olması ve her geçen gün yapılan faaliyetler bir yenisi daha ekleniyor gerçeği olsa da, bu çalışma tezimizin yazım tarihine kadar yapılan tüm faaliyetleri ele almaktadır. İkinci sebep ise tezimizin dördüncü bölümünü desteklemesi açısından önemlidir. Dördüncü bölümün son kısımlarında Türkiye'nin Somali'de uyguladığı insani diplomasi için kullandığı araç ve yöntemler ele alınmış, fakat pratikte neler olup bittiğine dair bilgilere yer verilmemiştir. Bu açıdan bu bölüm, adı geçen eksikliği kapatmak ve Türkiye son iki yıldan bu yana Somali'de ne tür faaliyetlerde bulunuyor sorusuna cevap vermek için hazırlanmıştır.

Türk Hükümeti TİKA, Kızılay, Diyanet, THY ve AFAD gibi devlet ve özerk kurumlarını Somali için seferber etmiş; Kimse Yok mu, Yardım Eli, İHH, Yeryüzü Doktorları gibi Sivil Toplum Kuruluşları da bu hareketi destekleyerek Somali'de faaliyetlerde bulunmaya başlamıştır. Bu bakımdan Türkiye'nin insani diplomasi politikasının oluşumunda hükümet ve sivil organların, Somali insanını merkeze

olarak koordineli bir şekilde faaliyetlerde bulunması oldukça önem arz etmektedir. Bu bölümde devlet-özerk kurumlar ve STK'ların Somali'deki faaliyetleri ele alınmaktadır.

5.1. Devlet ve Özerk Kurumlar

5.1.2. Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA)

TİKA, Başbakanlık ofisine bağlı bir devlet kurumudur. TİKA'nın amacı gelişmekte olan ülkelere teknik yardımlar noktasında yardımlar sağlamakla birlikte özelde ise Türkiye ile tarihi ve kültürel bağları bulunan ülkelere teknik yardımlar sağlamaktır.¹⁶²

Türk Hükümeti, Somali'ye yönelik yardımlarını TİKA aracılığı ile koordine etmektedir.¹⁶³ Bununla birlikte Somali ve Türk hükümeti arasında ikili anlaşmalar yapılmasında katkı sağlamaktadır. Bu haliyle TİKA, Somali'de bir yardım kuruluşu olmaktan daha çok, yardımların daha etkili ve organize olmasını sağlayan bir üst çatı konumundadır. İnsani yardım faaliyetlerini daha etkili kılmak amacıyla Somali'deki tüm STK ve Devlet Kurumları her ay TİKA ve Türk Büyükelçiliği vasıtasıyla bir araya gelmektedir.

TİKA, yaşanan açlık krizini azaltmaya yönelik olarak ilk başlarda diğer tüm devlet kurumları ve STK'lar gibi yiyecek ve ilaç tedarikinde bulunmuştur. TİKA'nın bunlara ek olarak uzun süredir devam eden krizi sona erdirmek amacıyla orta ve uzun dönemli ortaya koyduğu faaliyetleri bulunmaktadır. TİKA hâlihazırda DSİ ile ortak yürüttüğü proje kapsamında Somali'de temiz içme sularına ulaşım sağlamış ve 20 su kuyusu açmıştır.¹⁶⁴ Su çıkarma işlemleri konusunda Devlet Su İşleri (DSİ) ile

¹⁶² Ayrıntılı bilgi için bkz. <http://www.tika.gov.tr/tika-hakkinda/1>

¹⁶³ Ayrıntılı bilgi için bkz. International Crisis Group, "Assessing Turkey's Role in Somalia" Policy Briefing (2012), 4.

¹⁶⁴ "Somaliland Heyetinden Genel Müdürümüze Teşekkür Ziyareti," son erişim 20 Haziran 2013,

ortak çalışmaktadır. Ayrıca yardımların daha güvenli ve hızlı sağlanması olması amacıyla havaalanı ile şehir merkezi arasındaki 23 kilometrelik ana yol asfaltlama çalışmaları yapılmaktadır.¹⁶⁵

Somali, Afrika kıtasında okyanusa kıyı şeridi olarak en uzun ölçüme sahip ülkedir. Dolayısıyla balıkçılık faaliyetleri, tarımla birlikte ülke ekonomisi için hayati bir öneme sahiptir. Ancak balıkçılık sektöründeki bilgi ve teknolojik imkânların sınırlılığı ve buna ek olarak uzun yıllardır merkezi bir devlete sahip olamayan Somali, zengin doğal kaynaklarından yeterince istifade edememektedir. TİKA'nın uzun dönem faaliyetlerinden biri de Somali'de balıkçılık sektörünün gelişmesi adına balıkçılara eğitim vermektir. Ayrıca ülkenin başka bir doğal zenginliği olan Juba ve Shabel nehirlerinin sunduğu tarım fırsatlarından yeterince faydalanamama da, Somali ekonomisi için büyük bir eksiklik olarak gösterilmektedir. Yıllardır süren iç savaş, yoksulluk ve kuraklık Somalilerin bu imkânlardan yeterince faydalanmasını engellemiştir. TİKA'nın katkısı bu noktada devreye girmektedir. Türkiye'den getirdiği ziraat uzmanları hem bölgede incelemelerde bulunmakta hem de halk bu konuda bilinçlendirilmektedir.

İnşaat ve onarım faaliyetlerinde de bulunan TİKA, 200 yataklı Digfer hastanesini yenilemiş, Mogadişu havaalanının onarımını yapmış ve çeşitli hükümet binaları ile meclis binasının yapımını da üstlenmiştir.

5.1.3. KIZILAY

Kızılay, 11 Haziran 1868'de Osmanlı askerlerine savaş alanlarında yardım etmek amacıyla kurulmuştur. Uluslararası Kızılay ve Kızılhaç Topluluğu'nun temel ilkelerini paylaşan Kızılay; tüzel kişiliğe sahip, özel hukuk hükümlerine tâbi, kâr

¹⁶⁵ <http://www.dsi.gov.tr/kurumsal-yapi/yonetim/genel-mudurumuz/calismalari/2013/03/13/dsisomaliland>
TİKA'nın faaliyetleri hakkında detaylı bilgi için bkz. <http://store.tika.gov.tr/yayinlar/faaliyet-raporlari/faaliyet-raporu-2011.pdf>

amacı gütmeyen, yardım ve hizmetleri karşılıksız olan ve kamu yararına çalışan bir gönüllü sosyal hizmet kuruluşudur.¹⁶⁶

Kızılay, 2011 yılından bu yana Somali’de faaliyet gösteren en etkin yardım kuruluşu olmakla birlikte, kuraklık afetinden önemli ölçüde etkilenen Afrika Boynuzu ülkeleri ve Somali’ye insani yardım ulaştırabilmek için bir kampanya başlatarak, yaklaşık 12 milyon TL ayni ve 100 milyon TL nakdi bağış toplamıştır.¹⁶⁷ Kızılay’ın esas faaliyet alanı iç savaş sonucu yerinden edilmiş insanların gıda ve konaklama gibi temel ihtiyaçlarını karşılamaktır. Bundan dolayı, Kızılay’ın daha iyi bir hizmet sunmak amacıyla Somali’de 13 Türk ve 200 civarında da yerel çalışanı vardır. Kızılay’ın son iki yıldır Somali’deki insani yardım operasyonları Türk Bürokratlarının olduğu kadar uluslararası kuruluşlarında takdirini toplamıştır. BM Mülteci Yüksek Komiserliği Somali Bürosu Başkanı Bruno Geddo öncülüğünde Cezire Hayat Çadır kentini ziyaret eden BM heyeti, insani yardım operasyonu çerçevesinde yürütülen çalışmalar hakkında bilgi alıp incelemelerde bulunmuştur. Çadır kentin Afrika’da Sphere Standartlarını (Afete Müdahalede Minimum Standartlar) karşılayan tek ve Afrika’daki en iyi kamp olduğu vurgulayan Bruno Geddo, Türk Kızılay’ını Somali’ye olan katkısından dolayı takdir etmiştir. Yardımların Türk halkının cömertliği sayesinde gerçekleştiğini de belirten Geddo, Türk Kızılay’ı ve Türkiye hükümeti tarafından Somali’de gerçekleştirilen sürdürülebilir kalkınma çalışmalarının ülke için hayati öneme sahip olduğunu söylemiştir.¹⁶⁸ Kızılay faaliyetlerini üç alanda yürütmektedir:

1- Cezire Çadır Kampı

Kızılay’ın faaliyetler noktasında yürüttüğü ilk alan, yaklaşık olarak 25.000 kişinin yaşadığı Cezire çadır kampıdır. Adeta bir ilçe görevi gören çadır kentte çamaşırhane, çocuklar için oyun bahçesi, cami, çadır hastanesi ve su kuyuları mevcuttur. Kentte ayrıca kent halkına ve şehir içindeki belirli noktalara

¹⁶⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz. son erişim 19 Haziran 2013,

<http://www.kizilay.org.tr/kurumsal/sayfa.php?t=-Kurumsal-Tarihcemiz>

¹⁶⁷ Ayrıntılı bilgi için bkz. Somali İnsani Yardım Operasyonu, son erişim 19 Haziran 2013,

http://www.kizilay.org.tr/dosyalar/1349940795_57.11102012_Somali_Faaliyet_Raporu_57.pdf

¹⁶⁸ “Somali’deki Çalışmalar Hayat Standartlarını Yükseltiyor,” son erişim 20 Mayıs 2013,

<http://www.kizilay.org.tr/kurumsal/ghaber.php?t=2636>

ulaştırılmak üzere günlük 10.000 üretim kapasiteli mobil ekmek fırını da mevcuttur.

2- *Sıcak Yemek Merkezi*

İkinci faaliyet alanı günlük sıcak yemeklerin üretildiği merkezdir. Burada pişirilen yemeklerin Mogadişu'nun 33 farkı bölgesindeki yetimler, yatılı okullar ve hastanelere dağıtımı yapılmaktadır.

3- *Depo*

Kızılay'ın hava ve deniz üzerinden gelen yardımlarının depolandığı okyanus kıyısında 6000 metre karelik bir deposu vardır. şeker ve un gibi gıdaların yer aldığı depoda ayrıca 50 adet ağır iş makinası Somali devletinin hizmetine sunulması için beklemektedir.

Kızılay'ın kısa ve orta vadeli projelerinin yanı sıra uzun vadeli projeleri de bulunmaktadır. Mogadişu'da belediyeçilik faaliyetlerinde bulunan Kızılay, evre açısından kötü bir görüntü oluşturmasının yanı sıra, sağlık açısında da zararı bulunan hayvan kemiklerinden oluşan yığınları toplayıp tesislerinde yakmaktadır. Kızılay bununla birlikte İstanbul Büyükşehir Belediyesi (İBB) ortaklığı ile mühendislik bölümü de amayı planlamaktadır. İBB ile ortaklaşa yürütülen “Kentsel Dönüşüm ve Mogadişu Belediyesi'ne Kapasite Kazandırılması” adlı insani yardım projesi de mevcuttur.¹⁶⁹ Buna ek olarak Somalili doktorlar ve hemşireler yetiştirmek amacıyla Kızılay eliyle tıp okulu açılması gündemdeydi. Ancak Sağlık Bakanlığının aynı özelliklerde okul inşa edeceğinden dolayı, tıp okulu yerine Endüstri Meslek Lisesi inşa edilmesi gündemdedir. Somali Hükümeti tarafından Kızılay'a tahsis edilen 6.500 metrekare alan üzerine yapılacak olan teknik lisede makine, elektrik ve bilgisayar eğitimi verilecektir. 360 öğrencinin eğitim alacağı okulda, 240 öğrenciye yatılı okuma imkânı sağlanacaktır.¹⁷⁰

¹⁶⁹ “Somali Projeleri Takdir Görüyor,” son erişim 27 Mayıs 2013, <http://www.kizilay.org.tr/kurumsal/ghaber.php?t=3391>

¹⁷⁰ “Türkiye Somali'yi yeniden inşa ediyor,” son erişim 20 Mayıs 2013, <http://www.sabah.com.tr/Dunya/2012/07/20/turkiye-somaliyi-yeniden-insa-ediyor> .

5.1.4. Diyanet İşleri Başkanlığı

Türkiye, Somali’de yaşanan gıda krizinin önüne geçmek amacıyla yaklaşık olarak 500 milyon liraya yakın nakdi yardım toplamıştır. Toplanan 200 milyon lira ile Diyanet İşleri Başkanlığı ilk sırada yer almaktadır.¹⁷¹ Diyanetin diğer bütün kurumlar gibi Somali’ye yönelik ilk yardımların gıda, ilaç ve barınma alanlarında olmuştur. Buna yönelik olarak Türkiye’den Somali’ye ulaştırılmak üzere yardım gemisi yollanmıştır. Somali’ye ulaşan en büyük yardım gemisinde 4.500 ton gıda yardımının yanı sıra; sekiz adet tam donanımlı ambulans, bir forklift, beş arazi aracı, altı jeneratör, 1.750 çadır, 8.750 battaniye ve tıbbi malzeme yer almıştır.¹⁷² Bununla birlikte ücretsiz kuran dağıtımı, Somalili öğrencilerin eğitim alması amacıyla Türkiye’ye getirilmesi, sivil savaşta hasar görmüş camilerin onarılması ve yeni camilerin yaptırılması Diyanet İşleri’nin başlıca faaliyet gösterdiği alanlardır.

Diyanet İşleri, eğitim noktasında Türkiye’deki İmam-Hatip Liselerine benzer bir projeyi Somali’de faaliyet geçirmiştir. Somali Milli Eğitim Bakanlığı ile yürütülen ortak çalışma neticesinde Somalili İmam-Hatipler yetiştirilmek amacıyla toplamda 24 sınıftan oluşan ve 1200 öğrenci kapasiteli Şeyh Sufi İmam-Hatip Lisesi altı aylık bir restorasyon sonucu faaliyete geçmiştir.¹⁷³ Diyanet faaliyetleri bunlarla sınırlı kalmamaktadır. Ülke halklarının bir birlerini daha iyi anlamaları amacıyla Diyanet İşlerinden Somali’ye araştırmalarda bulunmak üzere ekipler giderken, Somali tarafından ise Diyanet İşleri aracılığıyla Türkiye’ye heyetler getirilmektedir. Mogadişu’da bulunan Hurşit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi’nden altı kişilik Somali ilim heyeti Diyanet İşleri Başkanlığını ziyaret etmiştir. Bununla birlikte hizmet içi eğitime tabi tutulmak amacıyla 40 Somalili müftü vaiz ve din adamı, 16 gün süreyle eğitim görmek için Konya’da misafir edilmiştir. Diyanet ayrıca 400 öğrenciyi

¹⁷¹ “Diyanet Somali için toplanan yardımda hedefine yaklaştı,” son erişim 20 Mayıs 2013, <http://www.dinihaberler.com/haber/4883/diyanet-somali-icin-toplanan-yardimda-hedefine-yaklasti.html>

¹⁷² “Yardım Gemimiz Somali’de,” son erişim 20 Mayıs 2013, <http://www.diyantvakfi.org.tr/41/guncel/yarim-gemimiz-somalide>

¹⁷³ “Somalili öğrenciler imam hatipte yetişecek,” son erişim 18 Nisan 2013, <http://www.dunyabulteni.net/index.php?aType=haber&ArticleID=248732&q=somali>

Türkiye'ye getirmiştir.¹⁷⁴ Bu öğrencilerin 250 tanesi İmam-Hatip Liselerinde okumaktadır. Bu öğrenciler Milli Eğitim Bakanlığı iş birliği ile Kastamonu'da bir yıllık Türkçe hazırlıktan sonra, çeşitli illerdeki İmam-Hatip Liselerine gönderilmiştir. 50 öğrenci İlahiyat Fakültelerinde burslu okutulmak üzere, 100 kız öğrenci ise Kuran kurslarında eğitim görmek üzere Türkiye'ye getirilmiştir.

5.1.5. Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD)

Somali'de yaşanan açlık ve kuraklık nedeniyle, 16 uçak ve 8 gemi ile 22.128 ton insani yardım malzemesinin bölgeye gönderilmesi ve ülkelerinde tedavi imkânı bulamayan 57 yaralı ve refakatçilerin Türkiye'ye getirilmesi AFAD aracılığı ile yapılmıştır.¹⁷⁵ AFAD'ın toplam yardım miktarı 67 milyon lirayı bulmuştur. Bununla birlikte, AFAD bünyesinde Somali yardım kampanyası için yaklaşık olarak 500 bin TL toplanmıştır.

5.1.6. Türk Hava Yolları (THY)

Ulaşım stratejisi açısından Türkiye'nin açılım yaptığı bölgelerde ya da konumuzla doğrudan ilgisi bulunması dolayısıyla, insani diplomasi politikasını etkin bir şekilde kullanabilmesi açısından özerk bir şirket olan THY'nin o bölgelerdeki varlığı oldukça önem arz etmektedir. Bu bakımdan THY'nin hangi noktalara uçacağı meselesi bir havayolu şirketinin hangi noktalara ineceği meselesinden çok daha ötelere gitmekte, Türkiye'nin stratejik vizyonunda hangi ülkelerin ne kadar yer alması gerektiğini de belirleyip etkileyebilmektedir.¹⁷⁶

Bu noktada, Afrika'nın 24 ülkesine 37 ayrı sefer düzenleyen THY'nin, 5 Mart 2012'de Somali seferlerini başlatması, Türkiye ve Somali açısından taraflara çift

¹⁷⁴ “Somalili Din Adamları Konya’da,” son erişim 20 Mayıs 2013, <http://www.diyasetvakfi.org.tr/93/guncel/somalili-din-adamlari-konyada>

¹⁷⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz. <http://store.tika.gov.tr/yayinlar/kalkinmayardimi/KalkinmaYardimlariRaporu2011.pdf>

¹⁷⁶ Ahmet Davutoğlu, **Teoriden Pratiğe Türk Dış Politikası Üzerine Konuşmalar** (İstanbul: Küre Yayınları, 2013), 137.

yönlü bir kazanım sağlamaktadır. Seferlerin başlaması gerek Türkiye'nin Afrika kıtasındaki siyasi ve ekonomik alandaki ağırlığını arttırmasına yönelik bir kazanç olurken gerekse de Türkiye'nin Somali'ye yönelik insani diplomasi politikasının daha işlevsel olmasına katkı sağlamıştır. THY'nin Somali'deki varlığının, Somaliler açısından da önemli sonuçları bulunmaktadır. Somali'de bulunduğum süre zarfında yaptığım mülakatlarda THY'nin Somali'ye gelmeden önce Somalilerin uçuşlarını Kenya üzerinden yaptığını ve çoğu zaman Somalilerin, Kenya havaalanında saatlerce bekletilmesi ya da Somali'ye geçerli bir neden yokken geri gönderilmesi gibi pek çok güçlüklerle karşılaştıklarını öğrendim. THY'nin Mogadişu-İstanbul seferleri böylesi bir sıkıntının giderilmesini sağlamakla birlikte, yıllar boyunca dış dünyaya entegre olamamış Somaliler bu ulaşım ağını kullanarak İstanbul üzerinden toplam 144 ülkeye erişim sağlayabilmektedir. Ayrıca art arda üç defa Avrupa'nın en iyi havayolu şirketi seçilen THY'nin Somali'ye sefer başlatması da dünya kamuoyunda Somali'ye yönelik bir farkındalık oluşmasına katkı sağlamıştır. THY'nin Somali'ye yönelik sunduğu bu kolay ulaşım fırsatlarıyla diaspora konumundaki Somalilerin bir kısmı uzun yıllar sonra ilk defa ülkelerine geri dönme fırsatı elde etmiştir.

5.2. Sivil Toplum Kuruluşları

5.2.1. Kimse Yok Mu Derneği (KYM)

Kimse Yok Mu Derneği, 17 Ağustos depreminin ardından Samanyolu TV ve ekipleri tarafından kurulan ve ardından 2004 yılında STK kimliği kazanan bir yardım derneğidir. KYM'nin uluslararası alandaki ilk yardımları 2004 yılında Endonezya'da meydana gelen tsunami felaketi ile başlamıştır. Yurtiçi ve Yurtdışında birçok organizasyonda yer alan KYM'nin faaliyet alanları eğitim, sağlık, acil yardımlar ve yetim yardımları olarak sıralanabilir.¹⁷⁷

Kimse Yok Mu Derneği, Nil organizasyonu çatısı altında Somali'de faaliyet yürüten STK'lardan biridir. Eğitim, KYM'nin faaliyet gösterdiği esas alan olmakla birlikte, sağlık ve gıda yardımında da bulunmaktadır. Okul ve hastanelerin

¹⁷⁷ Ayrıntılı bilgi için bkz. <http://www.kimseyokmu.org.tr/?p=content&cl=hakkimizda&i=3> son erişim 19 Haziran 2013.

işletmeleri Nil organizasyonuna ait olup, inşaatlar ise Kimse yok mu Derneği'nce yürütülmektedir.

2011 Nisan ayında Genel Müdür Bilal elik Mogadişu'ya ziyaret gerçekleştirmiş, Başbakan Erdoğan'ın Somali ziyaretinden sonra ise faaliyetlerine başlamışlardır. Somali'de meydana gelen kıtlık üzerine 2011 ve 2012 yılı Ramazan ayları arasında toplam bir sene boyunca 12 bin aileye günlük sıcak yemek yardımı sağlanmıştır. Bunun yanı sıra, gelen üç yardım gemisi içinde yiyecek ve giyecek yardımında bulunulmuştur.

2011'de Mogadişu'da faaliyet gösteren ve en büyük kamp olma özelliği taşıyan Seyidka kampında poliklinik açmışlardır. Bu poliklinikte faaliyetlerde bulunması amacıyla Türkiye'den sayıları 30-15 arası değişen periyodik aralıklarla gönüllü doktor getirilmektedir. Bu doktorlar 250 bin üzerinde hasta bakım ve sekiz bin üzerinde ocuk sünnet faaliyetinde bulunmuşlardır. Ayrıca 150 tondan fazla ilaç dağıtımı yapılmıştır.¹⁷⁸

Gıda tehlikesinin azalması üzerine yardım faaliyetlerini yetim çocuklara yöneltmişlerdir. Adı geçen kampta Seyidka meslek edindirme kursları açılmıştır. Bu kurs üç katlı bir binada faaliyet göstermektedir. Binanın ikinci katında 60 Somalili kadına makarna ve halıcılık kursu ile yine 60 Somalili kadına üç ay süren terzilik kursu verilmektedir. Kurs bitiminde kullanılan dikiş makinaları ve 300 metrelik kumaşlar eğitim gören kadınlara verilmektedir. Binanın nc katında ise 720'ye yakın çocuğa başta matematik ve İngilizce olmak üzere günde üç zamanlı kurslar verilmektedir.

Başlarda halka un yardımı yapılmaktaydı. Fakat ihtiyaç fazlası una sahip olan halk kendilerine verilen unları satmaktaydılar. Bunun önüne geçmek için çevredeki bir fırınla anlaşma yapılmıştır. Buna göre unlar fırına verilecek ve fırında dul bayanlara verilmesi için kişi başına 100 adet ekmek üreteceklerdir. Ekmeği alan kadınlar bunları pazarda satıp kendilerine gelir elde etmektedirler.

¹⁷⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz.

<http://www.kimseyokmu.org.tr/?p=content&gl=duyurular&cl=raporlar&i=526> son erişim 20 Haziran 2013.

Eğitim

288 lise ve 238 üniversite öğrencisi eğitim için Türkiye'ye getirilmiştir. Bu öğrenciler Türkiye'nin 25 ilinde, özel kolej ve üniversitelerde ücretsiz ve burslu eğitim görmektedirler. Eğitim alanları ise tıp, mühendislik, eczacılık ve eğitimidir. Somali genelinde tıp ve mühendislik öğrenciler tarafından tercih edilen dallardır. Bunun dışında 50 öğrenci Mısır el-Ezher üniversitesine ve 20 öğrencide ilahiyat eğitimi için Sudan'a yollanmıştır.

Bedir Türk Lisesi

Bedir Türk Lisesi'nin 2011 yılının Kasım ayında Bekir Bozdağ tarafından açılışı yapılmıştır. Okuldaki öğrenci sayısı ilk sene 100 iken, bu sayısı ikinci sene 200'e yükselmiştir. Yerel öğretmenler tarafından Tarih, Coğrafya, Tefsir ve Kuran dersleri verilmekle birlikte Fizik, Kimya ve Biyoloji gibi dersle İngilizce verilerek öğrencilerin dünya ile entegre olunması amaçlanmaktadır. Bedir Türk Lisesi kısa bir süre önce Politeknik'te bulunan 61 dönümlük araziye taşınmıştır. Bu arazi içerisinde; yemekhane, okul, spor kompleksi, halı saha, mescit ve görevlilerin kalması için lojmanlar yer almaktadır. Mezun olacak öğrenciler Türkçe, İngilizce Arapça ve Somali dillerini rahatlıkla konuşabilecek seviyeye gelecektir.¹⁷⁹ Ayrıca Kible Nüma (Pusula) adında 60 öğrencinin eğitim gördüğü prefabrik okul mevcut olmakla birlikte, prefabrik bir hastane projesi de gündemdedir. Bunun yanı sıra Somaliland'ın başkenti Hergeysa'da hizmete giren Vifak Türk Lisesi de 120 öğrenciye eğitim sunmaktadır.

Projeler

Mart ayında faaliyete girecek olan 70 yataklı prefabrik hastanede görevlendirilmek üzere Türkiye'den dört kişilik kalıcı doktor ekibi getirilecektir. Adı geçen doktorlar Türkiye'den gelecek olan geçici doktorlarla kuvvetlendirilecektir. Bu hastanenin özelliği eğitim ve araştırma hastanesi olmasıdır. İçinde hemşirelik, meslek yüksekokulu ve tıp fakültesi eğitimi yürütülecektir. Bu

¹⁷⁹ "Somali' in Geleceği Gençler Türk Okullarında Yetiştiriyor," son erişim 21 Mayıs 2013, <http://www.haberler.com/somali-nin-gelecegi-gencler-turk-okullarinda-4358845-haberi/>

hastanenin en önemli yanı ise tıp alanında geleceğin Somalili doktorlarını ve hemşirelerini yetiştirmeyi amaç edinmesidir.

5.2.2. İnsan Hak ve Hürriyetleri İnsani Yardım Vakfı (İHH)

İHH, Somali'deki faaliyetlerine Türkiye'nin 2011'de başlayan yardımlarından yaklaşık 15 sene önce Somali'de içme su kuyuları açarak başlamıştır. Ancak çalışmaların sürat ve büyük ölçek kazanması 2011 yılına denk gelmektedir. İHH, 2011 yılından bu yana 2.5 milyon insana insani yardımda bulunmuş, bu yardımlar için yaklaşık olarak 20 milyon TL'lik bütçe kullanmıştır.

İHH'nin yardımları gıda ve su kuyuları açma ile sınırlı değildir. Açlığı giderme noktasındaki faaliyetlerinin yanı sıra yaklaşık 12.000 insana ücretsiz katarakt ameliyatı gerçekleştirmiş, 14 adet cami restore edilmiş, toplamda 370 su kuyusu açılmış, hayvan yetiştiriciliği konusunda eğitimler düzenlenmiş, ücretsiz Kuran dağıtımında bulunulmuş, 1.500 yerinden edilmiş insani kamplara yerleştirmiş ve 3,100 yetime sponsor sağlanmıştır. İHH ayrıca Katar Kızılay'ı ortaklığı ile 10.000 ton civarında acil yardımda bulunmuş ve Mogadişu'da 200 kişilik ilk ve ortaokul açmıştır. İHH, Somali'de kalıcı projeler de gerçekleştirmektedir. Somali topraklarının % 50'lik kısmı tarıma elverişli olmasına rağmen, Somali halkı hem gerekli bilgi ve tecrübeye sahip olmadığı, hem de alt yapı eksikliğinden ötürü topraklarının ancak %2'lik kısmını kullanabilmektedirler. Somalilerin kendi ayakların üzerinde durması amacıyla yönelik olarak Somalili öğrencilere ve çiftçilere beş yıl sürecek olan Tarım Okulu Projesi hayata geçirilmiştir. Somaliler, teori ve pratik tarım eğitimi verilen tarım okulunda her türlü modern tarım metodlarının eğitimi almaktadır. Bu eğitim ile birlikte köylüler kendi ürünlerini yetiştirebilecektir. Tarım Okulu Projesinin bir sonucu olarak İHH, TİKA ile ortak yürüttüğü tarım projesi kapsamında Somali'de bir ilki gerçekleştirerek ilk defa sera yetiştiriciliğini başlatmış ve bunun sonucu olarak Somali'de ilk defa kavun ve patlıcan yetiştirmeye başlamıştır.¹⁸⁰ Ayrıca 1 km'lik Kevser su kanalı açılırken uygulamalı tarım okulu için 13 öğrenci İstanbul'a getirilmiştir. Bunun yanı sıra İHH ve Zemzem Vakfı

¹⁸⁰ "Somali'deki Tarım Okulu'muzdan güzel haberler var," son erişim 30 Nisan 2013, <http://www.ihh.org.tr/tr/main/news/0/somalideki-tarim-okulumuzdan-guzel-haberler-v/1685>

işbirliğiyle Mogadişu’da “Anadolu Eğitim Merkezi” adında bir yetim kompleksi Somali için hizmete sokulmuştur.¹⁸¹ Yaklaşık değeri 2.3 milyon dolar olan 400’ü yatılı toplamda 1.500 yetimin istifade edeceği bu kompleks okul, yurt binası, spor sahası, lojman ve misafirhane, mescit, kütüphane, bilgisayar laboratuvarından oluşmaktadır. İHH’yı diğer yardım kuruluşlarından öne çıkaran özellik, faaliyetlerini güvenlik endişeleri sebebiyle Mogadişu içerisinde yürüten diğer yardım kuruluşlarının aksine eş-Şebâb örgütünün hâkim olduğu yerlerde de yürütmeleridir. İHH, eş-Şebâb örgütünün kontrolünde bulunan aşağı Shabelle bölgesindeki Aala-Yasir kampına gıda yardımlarına bulunmuştur. Eş-Şebâb’ın önemli isimlerinden Sheikh Hassan Abu Ayman İHH’nın ziyaretini şu şekilde değerlendirmiştir:

“Üç Müslüman Türk kardeşimiz yerinden edilmiş insanlara yardım etmek için kontrolünü sağladığımız aşağı Shabelle bölgesindeki Aalaa-Yasir kampını ziyaret etmiştir. Onlar bize yardım getirdi ve daha da fazlasının sözünü verdiler. Onların bu yardımları için minnettarız.”¹⁸²

5.2.3. Yardım Eli Derneği

Yardım Eli Derneği, eğitim alanından sağlık hizmetlerine kadar geniş bir yelpazede yardım faaliyetlerinde bulunmaktadır. Tıp öğrencilerine hemşirelere ve doktorlarda dahil olmak üzere toplamda 75 kişiye burs sağlanmıştır. Kendi geliştirdikleri kardeş aile projesi kapsamında 400 Somalili aileyi Türk ailesi ile eşleştirmiştir. Kuru gıda temininde bulunmakla birlikte, ulusal göz merkezine gerekli malzeme ve ilaç tedariklerinde bulunmuştur. Ayrıca kuraklığın önünde geçmek amacıyla su kuyuları açmaktadırlar. Afrika’da yaygın bir hastalık olan katarakt ise teknolojik yetersizlikten ötürü Somali’de ciddi bir hastalığa dönüşmüştür. Yardım eli

¹⁸¹ “Türkiye’den Somali’ye eğitim desteği,” son erişim 26 Mayıs 2013,

<http://www.haber7.com/guncel/haber/1028170-turkiyeden-somaliye-egitim-destegi>

¹⁸² Mohamed Odowa, “Turkish Aid Officials Meet with Al-Shabaab,” son erişim 26 Mayıs 2013, http://www.somaliareport.com/index.php/post/1558/Turkish_Aid_Officials_Meet_with_Al-Shabaab

göz kliniğinde başta katarakt ameliyatı olmak üzere göz ameliyatları yapılmaktadır.¹⁸³ Çevre sağlığı adına ise yol kenarlarında ve sahilde oluşmuş çöp birikintileri Yardım eli Derneği tarafından toplatılmaktadır. En büyük projeleri ise 100 yatak kapasiteli Doğu Afrika'nın en büyük kadın doğum ve çocuk hastanesidir. Bu hastanenin 2014 yılında faaliyete geçmesi beklenmektedir.

5.2.4. Yeryüzü Doktorları (YYD)

YYD Derneği 2000 yılında bir grup gönüllü doktor tarafından İngiltere'de kurulmuştur. 2004'de ise Yeryüzü Doktorları Türkiye adıyla Türkiye'de faaliyete geçmiştir. YYD'nin amacı temel tıbbi bakım ve sağlık hizmetlerine yeterince ulaşamayan ihtiyaç sahiplerine bu alanlarda yardım götürmektir. Bu yüzden YYD; acil tıbbi ve insani yardım, uzun vadeli-kalıcı sağlık hizmetleri ve rehabilitasyon, yeniden yapılandırma ve tıbbi eğitim alanlarda hizmetler sunmaktadır.¹⁸⁴

YYD Derneği Afrika'da vuku bulan kuraklık ve açlık krizine yönelik çok yönlü bir program uygulamaktadır. Amaçlarına yönelik olarak 2012 Mart ayında Mogadişu'da Şifa hastanesini faaliyete sokmuşlar ve sağlık alanında kalıcı hizmetlerde bulunmaktadır. YYD sağlık eğitimi konusunda da hizmette bulunmaktadır. YYD, İstanbul Medeniyet Üniversitesi ve Benadir Üniversitesi ortaklığında Somali'de ilk kez tıpta uzmanlık eğitimi başlatmıştır. Programa yönelik olarak genel cerrahi ve acil durum-travma cerrahisi alanlarına beş öğrenci kabul edilmiştir. Tıpta uzmanlık eğitimi Türkiye'de olduğu gibi beş yıl sürecektir.¹⁸⁵ YYD iki ünite de faaliyet göstermektedir. Bunlardan ilki Mogadişu'da açılan Şifa hastanesi ve ikincisi ise Beslenme Sağlığı Merkezi'dir.

1. Mogadişu Şifa Hastanesi

Mogadişu Şifa Hastanesi 73 çalışanı ve 60 yatak kapasitesi ile sivil savaş ve dış müdahalelerden olumsuz etkilenen Somalilere ücretsiz ve gelişmiş sağlık bakımıyla

¹⁸³ "Yardımelî Derneği Somali'de," son erişim 15 Mayıs 2013,

<http://www.haber5.com/siviltoplum/yardimeli-dernegi-somalide>

¹⁸⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz. <https://yyd.org.tr/tr/kurumsal.html>

¹⁸⁵ Şeyda Sever, "Somali'de Bir Tarih Yazıyoruz," son erişim 26 Mayıs 2013, ayrıntılı bilgi için bkz. <https://yyd.org.tr/tr/blog/8-somali-de-bir-tarih-yaz-yoruz.html>

hizmet vermektedir. Şifa Hastanesi, Türkiye ve Somalili doktorları bir araya getirerek, bu doktorlara Mogadişu ve çevre şehirlerden gelen insanlara hizmet noktasında ortak çalışma imkânı sağlamaktadır. YYD gerek Somali’de gerekse de Türkiye’de Somalili doktor ve hemşirelere sağlık noktasında eğitimler vermektedir. Şifa Hastanesi Somalili idareciler ve doktorlar açısından kendisini işletecek gerekli şartlara sahip olduğu zaman Somali’ye karşılıksız olarak hibe edilecektir. 14 Nisan 2013’de Mogadişu’da meydana gelen patlama neticesinde yaralılara ilk müdahale Şifa hastanesi tarafından yapılmıştır.¹⁸⁶ Yapılan bu acil müdahale Şifa hastanesinin bölge için ne kadar önemli olduğunu göstermektedir.

2. Beslenme Sağlığı Merkezi

YYD Mogadişu’nun Hodan, Lafole ve Yaaqshiid bölgelerinde kuraklıktan zarar görmüş insanlar için beslenme sağlık merkezleri açmıştır. Bu merkezler Kasım 2011’de faaliyete geçmiş olup yetersiz gıdaya maruz kalmış bebek ve kadınlarla ilgilenmekle birlikte, UNICEF iş birliğiyle bebek gıdası dağıtımında bulunmaktadır.¹⁸⁷

Sonuç

Türkiye yaklaşık iki yıldır hükümet, özerk ve sivil toplum kurumlarıyla birlikte Somali’de dünya siyasetine emsal oluşturacak bir insani diplomasi örneği sunmaktadır. Gıda yardımları ile başlayan ikili ilişkiler eğitim, sağlık gibi altyapısal ve uzun dönemi hedef alan yardımlarla güçlenmiş, ardından Somali’nin uluslararası arenada desteklenmesi ile tezimde de isimlendirdiğimiz şekliyle Türkiye’nin Somali’ye yönelik insani diplomasi politikası ortaya çıkmıştır.

¹⁸⁶ “Somali’de ilk müdahale Yeryüzü Doktorları’ndan Somali’de yaralanan Kızılay ekibine ilk müdahaleyi Yeryüzü Doktorları yaptı,” son erişim 18 Nisan 2013, <http://www.dunyabulteni.net/?aType=haber&ArticleID=255912>

¹⁸⁷ Doctors WorldWide. Mogadishu Shifa Hospital, son erişim 25 Şubat 2013, <http://www.doctorsworldwide.org/projects/nutrition-support-maternal-health/>

Şüphesiz Somali'ye yardımlar noktasında son iki yıla bakıldığında, Türkiye'yi bu yardım faaliyetlerinde öne çıkaran bazı hususlar göze çarpmaktadır. Güvenliği endişe ederek Kenya'nın başkenti Nairobi'den yardımları aracı kullanarak organize etmeye çalışan yabancı yardım kuruluşlarının aksine, Türkiye yardımları ihtiyaç sahiplerine elden vermeyi tercih etmiştir. Bununla birlikte Türk yardımları bekle ve gör zihniyeti ile faaliyette bulunmak yerine aktif bir yardım politikası tercih etmiş, dönemsel yardımlar yerine uzun vadeli yardımları hedef alan projeler ortaya koymuştur. Somalilere kendi ayakları üzerlerinde duracak eğitimler verilmeye başlanmıştır. Türkiye buna yönelik olarak Somalilere kendi doğal kaynaklarını tam anlamıyla kullanabilmeleri için tarım ve balıkçılık alanlarında eğitimler verilmeye başlanmıştır. Meslek edindirme kurslarında ise geleceğin Somalili zanaatkarları, mühendisleri ve doktorları yetiştirilmektedir. Bu bakımdan Türkiye bir anlamda Somali'yi adeta yeniden inşa etmektedir. Hükümet kurumlarının ve sivil kuruluşların iş birliği ve bir birlerinden haberdar bir şekilde organize olup faaliyetlerini yürütmeleri ise Türk yardımlarının bölgedeki katkısı açısından olumlu sonuçlar doğurduğunu söyleyebiliriz. Bu hususta bizleri düşündüren bir konu yardımların Somalilerce nasıl algılandığıdır. Türkiye'nin yardımlarının Somaliler nezdinde ne gibi sonuçlar doğurduğunu söyleyebilmemiz için bu algıların neler olduğunu ortaya koymamız önem arz etmektedir. Bundan dolayı gelen bölüm çalışmamıza bir bütünlük ve zenginlik katmasını düşündüğümüz bilgiler sunmakla birlikte, bu algıları ortaya koymaya çalıştığımız bir bölüm olma özelliğini taşımaktadır.

6. BÖLÜM

SOMALİLERİN TÜRK YARDIMLARINA YÖNELİK ALGILARI

Türkiye'nin Somali politikası değerlendirilmeye tabi tutulursa yardımların başladığı 2010 yılından günümüze kadar gelen süreçte, Türkiye'nin göreceli olarak başarılı bir siyaset izlediği söylenebilir. Bu siyasetin temelinde ise insanı merkeze alan insani diplomasi politikası yer almaktadır.

Yukarıdaki bölümlerde genel anlamda Türkiye'nin Somali'ye yönelik yardımlarının neler olduğu, bu yardımların lojistik ve sonrası için uygulanan adımlarda izlenen metotlar ve klasik yöntemlerden farklılıkları ele alınmıştır. Buna ek olarak bu yardımları bir konsept içerisine yerleştirmek ve daha anlamlı kılmak amacıyla Türkiye'nin Somali'ye yönelik insani diplomasi politikası, bu diplomasinin kaç boyuttan müteşekkil olduğu ve her bir boyutunun Somali krizini dindirmede ki katkılarına yer verildi. Ancak yapılan bu yardımların Somaliler tarafından nasıl karşılandığına dair geniş bir bakış açısı sunulmamıştır. Buna ek olarak son zamanlarda yayımlanan ve Somali başlığını taşıyan kitaplarda da, dünya basınında geniş yankılar bulan Türkiye'nin Somali politikası ve Somalilerin bu yardımları nasıl

algıladıklarına dair konular yer almamaktadır. Bu bölüm literatürdeki bu açığı kapatmaya bir adım olması amacıyla Türk yardımlarının Somaliler tarafından nasıl algılandığına dair bir bakış açısı sunmayı hedeflemektedir. Bu bölümü oluşturmada; Somali’de geçirdiğim süre zarfında yerel halktan elde edindiğim bilgiler, Türk hükümet kurumları ve STK temsilcileri ile yaptığım mülakatlar, THY Yönetim Kurulu başkanı Temel Kotil ve Somali Fahri Konsolosu Sermet Çetin’in görüşlerinden istifade edilmiş olup ayrıca online kaynaklar kullanılmıştır.

Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu V. Büyükelçiler konferansında yaptığı konuşmasında Türkiye’nin Somali politikasını “bir efsane” olarak nitelendirmiştir. Türkiye açısından bir efsane olarak nitelendirilen bu politikanın Somaliler açısından da bir efsane olarak nitelendirilmesi uygun mudur? Bu hususta akıllara gelen soru ise bu politikayı efsane yapan faktörlerin neler ve bunların Somali siyaseti ve halktaki yansımalarının nasıl olduğudur. Kanaatimizce Türkiye’nin insani diplomasi politikasının geniş çapta bir yankı uyandırması iki yönlü bir analize tabi tutulmasının sonucudur. İlk olarak Türk Dış Politikasının son on yılda izlediği açılım politikaları ve dış politika söylemlerindeki zenginlik ve tutarlılık ile bu söylemlerin pratik bir yansıması olarak Somali krizindeki üstlendiği yapıcı ve öncü rolü bu ilk yönü oluşturmaktadır. İkinci yönü ise dış politika söylemlerinin Somali krizinde tabir yerindeyse bir dizi pratik yönleri olan sınavlara tabi tutulması, bunun neticesinde Somali toplumunun gözle görülür bir biçimde yenilenmesi ve devlet inşası ile merkezi hükümet sürecine girmesi olmuştur. Türkiye’nin Somali’deki yardım faaliyetlerine yönelik olarak bu yaklaşımı, Somalilerde üç farklı tutumun meydana gelmesine yol açmıştır. Bu tutumlardan ilki Türkiye’nin yardımlarının yerinde ve zamanında olduğunu söyleyen Somali bürokratik kesimi ve Somali halkının büyük bir çoğunluğudur. İkinci tutum ise Türkiye’ye ve Türk yardımlarına şüphe ile bakan kesimdir. Bu kesimin ise büyük çoğunluğunu dünya basınında radikal İslamcılar olarak bilinen eş-Şebâb örgütü oluşturmaktadır. Üçüncü tutum ise Türklerin yardımlarını takdir etmekle birlikte yetersiz ve eksik olduğu görüşüne sahip olan kesimdir. Bu çalışmada her üç grubun argümanlarını ve bunlardan çıkan sonuçları sunmaya çalışacağız.

6.1. Türk Yardımlarına Yönelik Pozitif Yaklaşımlar

Türkiye, Cumhuriyet tarihi boyunca en kapsamlı yardım kampanyasını Somali'ye yönelik başlatmıştır ve bu yardımlar artarak devam etmektedir. Türkiye, Somali'deki açlık tehlikesinin dünya medyasında yer aldığı dönemden itibaren oluşan gıda krizine hızlı ve acil bir şekilde cevap vermiştir. Gıda krizi kısa bir süre zarfında belli noktalarda ortadan kaldırıldıktan sonra bu sefer ülke içi altyapı, imar ve eğitim sorunları ile ilgilenilmeye başlanmıştır. Türkiye'nin bu noktada gıda, sağlık, altyapı ve eğitim alanlarında Somali'ye yönelik katkılarından bahsedilebilir. Ancak Somalilere göre Türkiye'nin kendilerine esas yardımı "umut" noktasında olmuştur. Foreign Policy'e konuşan Mogadişu Belediye Başkanı Muhammed Nur "Erdoğan, Mogadişu'nun gidilemez bölge olduğu algısını kırdı. Bu Somali halkına son 20 yılda verilmiş en güzel hediyeydi" demiştir.¹⁸⁸ 20 yıldan bu yana dünya kamuoyu ve siyasetinde Somali algısı, başarısız devlet ve açlık, kuraklık ve ölümlerin hiç bitmediği bir yer olarak yer edinmekteydi. Her şeyden önce Somali'nin tekrar Davutoğlu'nun ifadesiyle eski misyonunu üstlenmesi, psikolojik yenilenmenin miladını oluşturacak bir adımdan geçmekteydi. Başbakan Erdoğan'ın tarihi Somali ziyareti 20 yıl sonra Somali'ye gelen ilk Başbakan olarak Somaliler nezdinde bu miladı oluşturmuştur. Başbakan Yardımcısı Bekir Bozdağ Somali ziyaretinin ardından yaptığı açıklamada "Başbakan ve kabinesinin Somali ziyaretinin Somali halkı tarafından bir milat kabul edildiğini, Somali'deki Türk algısının ise "Türkler imdadımıza yetişti, yaşama umudumuz daha da güçlendi. Türkler gelene kadar burada insanlar hastalandıkları zaman ölümü bekliyorlardı, Türkler geldikten sonra ölümü değil doktorları, hemşireleri bekliyor" şeklinde olduğunu ifade etmiştir.¹⁸⁹ Somali Başbakanı Abdiveli Muhammed Ali ise Türkiye'yi bir umut olarak gördüklerini söyleyip: "Türklerin Somali'ye gelişi bizim için son 20 yıldaki en güzel şeydi. Erdoğan'ın ziyareti dünyanın ülkemize bakışını değiştirdi, ilgi arttı. Şimdi herkes buraya gelmek istiyor. Erdoğan'ın ziyareti olmasa bunlar olmayacaktı.

¹⁸⁸ "FP Dergisinden Türkiye'ye Somali Övgüsü," son erişim 24 Mayıs 2013, <http://www.turkishnews.com/tr/content/2012/05/17/fp-dergisinden-turkiyeye-somali-ovgusu/>

¹⁸⁹ "Artık Somali'de açlıktan ölen insan kalmadı," son erişim 24 Mayıs 2013, <http://www.iha.com.tr/artik-somalide-acliktan-olen-insan-kalmadi-256930-haber>

Halkımız yaptıklarınızı unutmayacak. Allah Türkiye'yi korusun" demiştir.¹⁹⁰ Somali Sağlık, Eğitim ve Sosyal İşler Bakanı Dr. Meryem Kasım ise insanların açlıktan öldüğü bir dönemde Başbakan Erdoğan'ın ülkelerini ziyaret ederek Türkiye'nin Somali'yi dünyaya açtığını söylemiştir.¹⁹¹

Somalilerin Türk yardımlarına yönelik bir başka pozitif algının olduğu alanlardan biri de Sağlık sektörüdür. Somali'de şuan YYD'nin çalıştırdığı Şifa Hastanesi, Yardım Eli Derneği'nin ise Doğu Afrika'nın en kapsamlı ve en büyük 'Anne ve Çocuk Hastanesi' projesi kısa bir süre içinde tamamlanacaktır. Ayrıca Albayrak İnşaat ve Siyah Kalem İnşaat ortaklığı ile inşa edilen ve Sağlık Bakanlığı tarafından yapılan 200 yataklı hastane, KYM Derneği tarafından iki ameliyathaneli ve 60 yatak kapasiteli Somali'deki ilk eğitim ve araştırma hastanesi mevcuttur.¹⁹² Bir anlamda Somali'ye sağlığı Türkler getirmektedir. Sağlık Bakanlığınca krizin ilk yıllarında kurulan Sahra Hastanelerinde günde ortalama 600 hastaya ücretsiz sağlık hizmeti sunulmaktaydı. 2012 tarihli bir röportajda Sahra Hastanesinde göre yapan sağlık ekiplerinin başında bulunan Uzman Dr. Ömer Tuna ülkenin sağlık noktasındaki durumu ve verilen hizmetler noktasında şu ifadelerde bulunmuştur:

"Mogadişu'da insanlar çok kötü şartlarda yaşamlarını sürdürmeye çalışıyor. Hem barınma hem de beslenme sıkıntısı var ama en önemlisi sağlık problemleri var. Burada Somali'nin yerel hastanelerini de görme imkânımız oldu, çok kötü şartlardalar ve ücretli hizmet veriyorlar. Bizim burada verdiğimiz hizmet tabi ki yerel hastanelere göre daha kaliteli. Hastalar buraya geldiklerinde muayene oluyorlar, ilaçlarını ücretsiz alıyorlar, gerekiyorsa ameliyatlarını yapıyoruz. Dolayısıyla iyi bir hizmet sunduğumuzu düşünüyorum. Hastalar memnuniyetlerini de ifade ediyorlar. İnsanlar bu nedenle hastanemize rağbet ediyor, 140 kilometre uzaklıktan muayene olmaya gelen hastalar var. Günlük ortalama 600 hasta muayene ediyoruz, 8-10 civarında ameliyat yapıyoruz."¹⁹³

¹⁹⁰ Mesut Çevikalp, "Somalililerin duası: Allah Türkiye'yi korusun," son erişim 24 Mayıs 2013, <http://www.aksiyon.com.tr/aksiyon/haber-31182-32-somalililerin-duasi-allah-turkiyeyi-korusun.html>

¹⁹¹ Oktay Mehmet, "Erdoğan, Somali'yi dünyaya açtı," son erişim 26 Mayıs 2013, <http://yenisafak.com.tr/gundem-haber/erdogan-somaliyi-dunyaya-acti-19.05.2013-522910>

¹⁹² Somaliturkhastanesi, ayrıntılı bilgi için bkz. <http://www.somaliturkhastanesi.com/>

¹⁹³ "Türk doktorlar Somali'de şifa dağıtıyor," son erişim 27 Mayıs 2013,

Sağlık Bakanlığı tarafından 2013’de yapılan hastanenin koordinatörlüğünü yapan Aylin Özlem Yıldız, Somali’deki sağlık durumunu özellikle çocukların zayıflığı ve sağlık koşullarını sıra dışı bir benzetme ile şu şekilde açıklamaktadır:

“Çocuk hastalıkları bölümünde bir kadın oturuyordu. Kucağındaki örtünün altından dört tane ayak gördüm. Kedisini neden hastahaneye getirir acaba diye düşünürken öğrendim ki onlar bir aylık ikiz bebeklermiş. Açlık ve susuzluktan ateşleri çıkmış bir kiloya düşmüşler. Düşünün bir bebek üç kilo civarında doğuyor ama bu bebekler bir aylıkken bir kiloya düşmüş. O bebekleri sağlıklarına kavuşturduk ve evine gönderdik. O kadın o kadar sevindi ki gözyaşlarını tutamadı çocukları hayata döndüğü için. Hala bizi ziyarete gelip 'sister' diyerek bize sarılıyor.”¹⁹⁴

Bakan Meryem Kasım Somali’nin en büyük sorunun sağlık ve güvenlik alanlarında olduğunu söylemiştir. Meryem Kasım’a göre Somali dünyada anne ve çocuk ölümlerinin en fazla olduğu ülkedir. Kasım’a göre YDD’nin Şifa Hastanesi ve Yardım Eli’nin ‘Anne ve çocuk hastanesi’ sayesinde ülkede anne ve çocuk ölümleri büyük ölçüde azalacaktır.¹⁹⁵

Bende Somali’de bulunduğum dönemde Şifa Hastanesinde gözlemlerde bulundum. Şifa Hastanesi’nin dış kapısında ve hastanenin bahçesinde çok sayıda Somalili tedavi olmak için beklemekteydi. Hastalarla yaptığım konuşmalarda Türkiye’nin ve Türk insanın kendilerine yönelik bu yardımların dolaylı çok müteşekkiri olduklarını ifade etmişlerdi.

Türkiye’nin Somali’de izlediği yardım ulaştırma ve lojistik sağlamadaki metodu sadece Somaliler tarafında değil, uluslararası camiada da takdir görmektedir. Türkiye’nin Somali’de ortaya koyduğu Türk usulü yardım anlayışına göre yardımlar Mogadişu limanına dağıtımı yapılmadan bırakılması ya da Kenya sınırından araçlarla Somali’ye gönderilmesi değil, bizzat yardıma muhtaç kişilere birebir elden verilmesidir. Somali Fahri Konsolosu Sermet Çetin ile yaptığım mülakatta ifade

¹⁹⁴ <http://www.sonsayfa.com/Haberler/Saglik/Turk-doktorlar-Somalide-sifa-dagitiyor-228796.html>
Behlül Çetinkaya, “Somali’ye sağlığı Türkler getirecek,” son erişim 26 Mayıs 2013,

¹⁹⁵ <http://yenisafak.com.tr/diziler-haber/somaliye-sagligi-turkler-getirecek-24.05.2013-518815>
Oktay Mehmet, “Erdoğan, Somali’yi dünyaya açtı,” son erişim 26 Mayıs 2013,
<http://yenisafak.com.tr/gundem-haber/erdogan-somaliyi-dunyaya-acti-19.05.2013-522910>

ettiği gibi: “Bir yardımın yardım olabilmesi için, yani yardımın edildiği ve işe yaradığını anlamak için lojistiği de yapılmak zorundadır. Yardımı el ile vermezseniz o yardımlar yağma olur ve karaborsa halinde piyasaya yayılır. BM’nin yardımlarının %60’ı bu şekilde ortadan kaybolmaktadır.”¹⁹⁶ Türkiye tarzı yardım anlayışı Somaliler tarafından memnuniyetle karşılanmaktadır. Bakan Meryem Kasım, Batı yardımları ile Türk insanın yardımlarını değerlendirirken, diğer ülkelerin yardımları BM aracılığı ile gönderirken Türklerin ise bizzat Somali’ye gelerek, kuyu açarak, yemek pişirip dağıtarak Somali insanının yanında olduğunu ifade etmiştir. Türkiye ile diğer ülkeler arasındaki başka farkın ise gizli gündemlerinin olmaması olduğuna dikkat çekerek bundan dolayı Somali insanın kalbinde Türk halkı için sevgi oluştuğunu belirtmiştir.¹⁹⁷

Türkiye’nin Somali politikası Somali’de farklı kesimler tarafından da takdir görmektedir. Somali’de bulunduğum süre zarfında Kızılay yetkilileri ile mülakatta bulunmak amacıyla Kızılay’ın Somali limanındaki deposunu ziyarete gitmiştim. Limanın güvenliği AMISOM askerleri tarafından sağlanmaktaydı. Yanımdaki Somalilerin bana söylediği şekliyle de güvenlik aramaları yoğun yapılmaktaydı. Güvenlik araması için araçtan indim ve Ugandalı bir asker nereye gittiğimi sordu. Bende kendisine Türk Kızılay’ı yetkilileri ile görüşmek için limana geldiğimi söyledim. Ugandalı asker ise bana Türkiye’nin burada büyük iş yaptığını ve Türkiye’nin büyük bir ülke olduğunu söyledi. Türkiye’den çok uzakta bir Afrika ülkesi Somali’de yine başka bir Afrika ülkesi olan Uganda’dan bir askerin Türkiye’nin faaliyetleri hakkında böylesine bir yorumda bulunması Afrikalıların zihninde psikolojik olarak bir Türk algısı oluşmaya başladığını göstermektedir. Bu olayda dikkatleri çeken başka iki husus daha olmuştur. İlki, yoğun bir güvenlik aramasına sahip bölgede bulunmama rağmen Ugandalı askerin beni standart arama prosedürüne tabi tutmamasıydı. İkincisi ise kendimi henüz tanıtmamış olmama rağmen Türk olduğumu anlamasıydı. Çünkü Somali’de herkes tarafından bilinen bir algı vardır: “Eğer Mogadişu sokaklarında beyaz bir insan varsa, Türk’tür.” İkinci bir olayı ise Türkiye’ye dönmek üzere Mogadişu havaalanında yaşadım. Güvenlik

¹⁹⁶ Sermet Çetin, yazar ile mülakat, Somali konsolosluk binası, 10 Ocak 2013.

¹⁹⁷ “Batı Yardımları Somali’ye Aracılarla, Türkler İse Kendi Elleriyle Getirdi,” son erişim 24 Mayıs 2013, <http://www.haberler.com/bati-yardimlari-somali-ye-aracilarla-turkler-ise-4239215-haberi/>

gereği havaalanı dış kapısında AMISOM askerleri tarafından eşyalarımızın aranması gerekmişti. Bu esnada AMISOM askerleri tarafından sıcak karşılanmış, arama ise kısa sürmüştü. Aynı şekilde havaalanı içine girerken aynı kolaylık bu sefer Somalili görevliler tarafından sağlanmıştır. Burada ifade etmek istediğim husus ise Türkiye'nin Somali'de ezberleri bozan bir siyaset izlemesi ve Türklerin sahada yaptığı çalışmalar ile Somali halkının ve ayrıca Somali'de görev yapan AMISOM askerlerinin takdirlerini kazanmış olmasıdır. Bunlar ise Türk yardımlarının sadece Somali'de değil, diğer Afrika halkları tarafından da nasıl algılandığına dair güzel bir örnek teşkil etmektedir.

Türkiye, Somalili öğrencilerin eğitimi noktasında da yardımda bulunmaktadır. Türkiye'de burslu bir şekilde eğitim gören yaklaşık 1.600 Somalili öğrenci vardır. Bu öğrenciler başta İlahiyat, Mühendislik ve Tıp eğitimi olmak üzere Somali'nin ihtiyaçları doğrultusunda değişik Sosyal ve Fen bilimleri alanlarında ücretsiz ve burslu eğitim görmektedirler. Somalili öğrencilerin ücretsiz okutulduğu okulların Somali'nin geleceğine yatırım olduğunu söyleyen Somali Başbakanı Abdiveli Muhammed Ali, "Son 20 yılda çok sıkıntı çektik. Yeter artık. Somali, Türkiye'nin katkılarını unutmayacaktır. Ümidimiz, şansımız Türkiye" demiştir.¹⁹⁸ Somali Milli Eğitim Bakanı Ahmet Aidid İbrahim ve Bakan Yardımcısı Abdulkadir Sh-Ali İbrahim bir dizi temaslarda bulunmak üzere Ankara'da bulunduğu esnada KYM Derneği'nin İç Anadolu Lojistik Merkezini ziyaret etmişlerdir. Bakan İbrahim başta eğitim olmak üzere Somali'de sağlık ve tıp alanında faaliyetler bulunan KYM Derneği'nde Türk halkına ne kadar teşekkür etse az olacağını ve halkı adına şükranlarını sunduğunu ifade etmiştir. Bakan İbrahim ayrıca şükranlarını şu şekilde ifade etmiştir:

"Türk halkının gerek hükümet, gerekse Kimse Yok Mu benzeri STK vasıtasıyla yaptığı yardımlar, halkımızı çok mutlu etmiştir. Türk halkının dünyaya benzeri olmayan bir seferberlikle yaptığı bu yardımlar, Somali tarihine altın harflerle yazılacaktır. Bu

¹⁹⁸ "Türk okulundan yetişen çocuklar Somali'nin geleceğini kurtaracak," son erişim 27 Mayıs 2013, <http://tr.fgulen.com/content/view/19922/11/>

yardımlarda emeği geçen herkese halkım adına şükranlarımı sunuyorum.”¹⁹⁹

Cumhurbaşkanı Abdullah Gül’ün resmi davetlisi olarak Türkiye’yi ziyaret eden Somali Cumhurbaşkanı Hasan Şeyh Mahmud’da KYM Derneği’nin Somali’den okutmak için getirdiği öğrenciler ile bir araya geldi. Lisede okuyan Abdulmacit Hasan Wehlie derneğin sunduğu imkânlar sayesinde iyi bir eğitim aldıklarını ve kendilerini evlerinde gibi hissettiklerini söylemiştir. Cumhurbaşkanı Mahmud ise KYM Derneği’nin eğitim alanında sağladığı bu desteklerden ötürü memnuniyetini dile getirmiştir.²⁰⁰

Mogadişu’da bulunduğum süre zarfında yerel halk ile diyalog kurma imkânım oldu. Görüştüğüm yerel halktan insanlar Türk olduğum için bana sıcak davranıyor, “en zor zamanlarımızda bizleri yalnız bırakmadınız, bizi görmeye sadece Başbakanınız gelmedi, yanında ailesini getirdi” diyerek şükran duygularını ifade ediyorlardı. Önceleri belki de adını sadece medyada aracılığı ile duyduğumuz bu ülke ve halkı, Türkiye’nin yardımları ve de İslami kimliğinden dolayı Türklere sıcak davranmaktadır. Mogadişu sokaklarından Kızılay çadırkentine geçtiğim zaman kent halkının Türklere karşı yakın ilgisine bir kez daha şahit oldum. Elllerinde Türk bayrakları ile etrafta oynayan küçük çocuklar, daha kendileri ile tanışmadan önce bizlere gülümseyerek “Türki” “Türki” diye seslenip el sallıyordu. Bunun sebebi ise artık Mogadişu sokaklarında beyaz bir insan varsa bunun Türk olduğu algısıdır. Türkiye, Ahmet Davutoğlu’nun ifadesiyle Somali’de milyarlarca dolar harcayıp ta elde edemeyeceği bir kamu diplomasisi başarısı sunmaktadır.²⁰¹ Avrupalı bir beyaz insanın belki de adım bile atamayacağı Mogadişu sokaklarında. TİKA ve Kızılay çalışanları yerel halk ile birlikte Mogadişu’yu daha iyi bir hale getirmek için seferber olmuş durumdadırlar. Her ne kadar son zamanlarda Türklere dair saldırılar meydana

¹⁹⁹ “Somali Milli Eğitim Bakanı Ankara Şubisini ziyaret etti,” son erişim 26 Mayıs 2013, <http://www.kimseyokmu.org.tr/?p=content&gl=haberler&cl=yurtici&i=1449>

²⁰⁰ “Somalili öğrencilerden Cumhurbaşkanlarına: Türkiye’de evimizde gibiyiz,” son erişim 26 Mayıs 2013, http://www.zaman.com.tr/dunya_somalili-ogrencilerden-cumhurbaskanlarina-turkiyede-evimizde-gibiyiz_2025706.html

²⁰¹ “Dışişleri Bakanı Sayın Ahmet Davutoğlu’nun V. Büyükelçiler Konferansında Yaptığı Konuşma, 2 Ocak 2013, Ankara,” son erişim 22 Nisan 2013, http://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-sayin-ahmet-davutoglu_nun-v_-buyukelciler-konferansinda-yaptigi-konusma_-2-ocak-2013_-ankara.tr.mfa

gelse de bu saldırılar bana göre Somali halkının geniş bir kitlesi değil, eş-Şebâb örgütü ya da Türkiye'yi Somali'de istemeyen bir takım gruplar tarafından yapılmaktadır.

Türk yardımlarına yönelik Somalilerin pozitif algısı üzerine başka bir örnekte THY'nin bölgedeki varlığıyla ilgilidir. THY'nin Somali seferlerini başlatması Somali tarafında büyük bir sevinçle karşılanmıştır. Öyle ki Başbakan Yardımcısı Bekir Bozdağ, THY Genel Müdürü Temel Kotil ve davetlilerin olduğu heyeti Mogadişu Aden Abdulle Havalimanı'nda başta Somali Cumhurbaşkanı Shaikh Sharif Shaikh Ahmed, Somali Başbakan Yardımcısı Mohamed Majham Haji ve hükümet yetkilileriyle çok sayıda Somalili karşılamıştır.²⁰² Uzun yıllardır Somali'deki kargaşa durumu ve Somali'ye ulaşım noktasındaki güçlükler hem diasporanın eğitilmiş ve tüccar insanlarını Somali'den uzakta tutmakta hem de diasporanın yeni nesillerinin kendi ülkeleri Somali'yi tanıma ve entegre olma yolundaki adımlarını zorlaştırmaktaydı. THY yönetim kurulu Başkanı Temel Kotil ile yapmış olduğum mülakatta izlenimlerini şu şekilde aktarmıştır: “THY'nin ilk Somali seferinde uçakta Kanada'da yaşayan Somalili bir aile ile tanıştım. Kadın yanıma geldi ve ağlayarak bizlere teşekkür etti. Kendisi 20 yıl aradan sonra çocuklarıyla beraber THY vasıtasıyla ilk defa doğup büyüdüğü Somali'yi ziyarete uçuyordu.” Yine Temel Kotil'e göre THY'nin Somali seferiyle uluslararası kamuoyuna keskin bir mesaj verilmiştir: “THY gittiyse, güvenlik problemi yoktur.”²⁰³ THY, Somali diasporasını Somali ile bağlayarak bir anlamda köprü vazifesi görmüş, Somali ile diğer ülkeler arasındaki ekonomik ve ticari ilişkilere katkı sağlamıştır. Ben de Somali'den İstanbul'a dönmek üzere Mogadişu havaalanında beklerken Somalilerin THY'nin bu seferlerinden teveccüh ile bahsettiğine şahit olmuştum. Bu gelişmeler hiç şüphesiz Somalilerin Türk yardımlarına yönelik pozitif algısına önemli bir katkısı olmuştur.

²⁰² Enver Alas, “Somali'de THY sevinci,” son erişim 24 Mayıs 2013, <http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/20072728.asp>

²⁰³ Temel Kotil, yazar ile mülakat, THY genel müdürlük binası, 20 Aralık 2012.

6.2. Türk Yardımlarına Yönelik Negatif Yaklaşımlar

Türkiye'nin insani yardımları Somalilerin geniş bir kitlesi tarafından sevinçle karşılanırsa da yardımların aslında gizli bir hedefi olduğunu söyleyen kesimlerde mevcuttur. SomaliaReport'ta²⁰⁴ geçtiği üzere eş-Şebâb yanlısı imamlar tarafından cami ve medreselerde Türkiye aleyhine vaazlar verilmektedir. Eş-Şebâb'a göre Türkler, Batı lehine çalışan seküler ajanlar olmakla birlikte bazı kesimler ise Türklerin, Somali'yi Müslüman bir devletten seküler bir devlete dönüştürmeye çalıştığını söylemektedir. Somali'de sekülerleşmek bir anlamda kâfir olmakla eş değerdedir. Eş-Şebâb örgütünün önemli isimlerinden Sheikh Abdulkadir Mumin'e göre Türkler, Somali hakkında neo-kolonyal niyetler beslemektedir. Ayrıca Somali'ye gönderilen gıdaların bir kısmının tarihinin geçmiş olmasından dolayı Türkiye'yi suçlamaktadır.²⁰⁵ Eş-Şebâb grubu ve yanlıları, Türkiye'ye farklı alanlarda eğitim almak üzere gönderilen öğrencilere de sıcak bakmamaktadır. Onlara göre bu öğrenciler Türkiye'de askeri eğitim almaktadırlar. Kız öğrenciler ise Türkiye'ye vardıklarında Türk yetkililerince çarşaf giymeleri yasaklanıp ancak başörtülü şekilde eğitim almalarına izin verilmektedir. Eş-Şebâb'ın Türkiye'ye gönderilen öğrenciler noktasında bir başka eleştirisi de bu öğrencilere Sünni İslam'ın sulandırılmış bir versiyonu olan Türk İslamcılığı üzerine eğitim almalarıdır.²⁰⁶

Türkiye'nin, Doğu Afrika bölgesinde parçalanmış ve zayıf düşmüş bir Somali yerine Mogadişu merkezli tek ve güçlü bir Somali isteği, özerk bir konumda sahip olan Somaliland kesimini rahatsız etmiştir. Somaliland bölgesinde yayın yapan Somalilandpress'in haberine göre, Türkiye'nin Somali'ye yönelik tutumunun aslında 19. Yüzyıldaki Avrupalılar tarafından satın alınıp Avrupa, ABD ve Batı sömürgesi olan ülkelere çalışmak için gönderilen Afrika köle ticaretinden pek de bir farkı olmadığı vurgulanmıştır. Ancak bu sefer eski gemiler yerine bu taşımacılığın uçaklar

²⁰⁴ Mubarak, "Turkey's Divine Mission," son erişim 24 Mayıs 2013, <http://www.somaliareport.com/index.php/post/2731>

²⁰⁵ Abdulkadir Khalif-African Review, "Turkish intervention in Somalia as selfish, says Al-Shabaab," son erişim 29 Mayıs 2013, http://hiiraan.com/news4/2012/Feb/22549/turkish_intervention_in_somalia_as_selfish_says_al-shabaab.aspx

²⁰⁶ Mubarak, "Turkey's Divine Mission," son erişim 24 Mayıs 2013, <http://www.somaliareport.com/index.php/post/2731>

ile yapıldığı ifade etmiştir.²⁰⁷ Somalili akil adamlar, seçkin ve ihtiyar heyetinden oluşan Somali Sivil Toplumunu Somali'nin geleceğini tartışmak üzere İstanbul'a getiren Türkiye'yi bu konuda suçlamakta, bir grup okuma-yazma bilmeyen insanı uluslararası topluma Somali Sivil Toplumu diyerek dünya basınına yanlış yönlendiren Türkiye'yi bu konuda hedef göstermektedir. Konu hakkında yazar Yusuf Dirir Ali'nin yorumları şu şekildedir:

“Türkler Somali'nin Geçici Federal Hükümet Üçlüsü tarafından dikkatlice seçilen okuma yazma bilmeyen insanları uluslararası toplumu yanlış yönlendirmek için İstanbul'a getirmiştir. Bu insanlar kasıtlı olarak ve yanlış bir şekilde “Somali'nin Sivil Toplumu” olarak adlandırılmaktadırÇok geçmeden ortaya çıktı ki aslında Türklerin bu yardımlarının Avrupalıların zamanında Afrika kabile reislerinden göz alıcı kolyeler karşılığında köleler satın almasından farkı yoktu.”²⁰⁸

Eş-Şebâb örgütü her ne kadar geçtiğimiz yıllarda Mogadişu'dan çekilse de zaman zaman hala federal hükümete gözdağı vermek adına Somali halkına ve federal hükümete karşı intihar eylemleri ve saldırılarda bulunmaya devam etmektedir. Eş-Şebâb, 15 Nisan 2013'te Mogadişu adliye binasına saldırmış, ardından havaalanı yoluna kurmuş oldukları bomba düzeneğini Türk Kızılay'ı konvoyu geçerken patlatılmıştır.²⁰⁹ Bu saldırının Türkiye'ye karşı olmayıp iki grup arasında çıkan taşıma neticesinde olduğunu söyleyenlerde vardır. Ancak saldırının Somali ve Somaliland hükümetlerinin ilk kez Ankara'da arabuluculuk adına görüşmelerde bulunmasından hemen sonra yapılması, eş-Şebâb'ın Türkiye'nin bölgedeki etkinliğini arttırmadan önce bu etkinliğini kırmak ve Türk yardım çalışanlarını bu şekilde korkutup kaçırmaya taktiği olma ihtimali de muhtemeldir. Ancak çok geçmeden Somali-Türk Büyükelçiliğine yapılan saldırı sonucu bir Türk özel harekât görevlisi şehit olmuş, iki Türk polisi ve Somali güvenlik elemanları yaralanmıştır. Eş-Şebâb Türk Büyükelçiliğine yapılan saldırıyı üstlenmiş ve Türklerin faaliyetlerinden ötürü

²⁰⁷ Yusuf Dirir Ali, “Somalia: Turkey is dead wrong,” son erişim 24 Mayıs 2013, <http://somalilandpress.com/somalia-turkey-is-dead-wrong-29704>

²⁰⁸ A.e.

²⁰⁹ “El Şebab Somali'de ilk kez Türk konvoyunu hedef aldı,” son erişim 27 Mayıs 2013, <http://www.hurriyet.com.tr/planet/23045130.asp>

rahatsız olduklarını söylemişlerdir.²¹⁰ Eş-Şebâb örgütü ayrıca Türk yardım çalışanlarını “Batılı paralı askerler” olarak isimlendirmiş²¹¹ ve Türkiye’nin aslında bu yardımları Somali için değil, kendi çıkarları hedefli ve Somali’de etkin olan İran’ı dengeleme amacıyla yaptığını söyleyerek Türkiye’yi suçlamıştır.²¹²

6.3. Türk Yardımlarına Yönelik Eleştiriler

Somali toplumunda Türk yardımlarına yönelik pozitif ve negatif algılar olmakla birlikte bu yardımları takdirle karşılayıp yine de bazı eksik yanlarının olduklarını söyleyen algılarda mevcuttur. Türk Hükümetinin, Diyanet aracılığıyla çok sayıda Somalili öğrenciye burs verdiğini ancak Türkiye’nin yol, hastane gibi temel ihtiyaçlarının göz ardı edilerek ülkeye sadece dini yardımlarda bulunması bu kesimler tarafınca eleştirilmiştir. Bu eleştirinin iki dayanak noktası bulunmaktadır. İlki Somali halkının tamamının Müslüman olması ve her ailede mutlaka bir hafız yetişmesidir. SomaliaReport sitesine göre Somali’nin dini yardıma ihtiyacı yoktur. Türkler yetiştirecekleri imamların Somali camilerinde ılımlaştırıcı etkisi olacağını düşünüyor olabilir fakat bu sonuç vermez. Her ne kadar böyle imamlar bizi ruhani olarak yükseltse de şu gerçeğe yüzleşmeli ki imamlar yol inşa etmiyor ya da ameliyat yapmıyorlar. Somali’ye asıl lazım olan şey mühendis ve doktorlardır. Çünkü bir bölgedeki 60 bin insana yalnızca bir doktor düşmektedir. Bununla birlikte getirilen eleştirilerden biri de Türkiye’ye gönderilen öğrencilerin kriterlerine yöneliktir. Türk Hükümeti her ne kadar seçilen öğrencilerin bir dizi sınav sonucu

²¹⁰ Samir Salha, “Somalia: Who’s that knocking on Turkey’s door in Somalia?,” son erişim 10 Ağustos 2013, <http://somalilandpress.com/somaliawho%E2%80%99s-that-knocking-on-turkey%E2%80%99s-door-in-somalia-43498>

²¹¹ “Deadly bombings hit drive to save Somalia,” son erişim 27 Mayıs 2013, http://www.upi.com/Top_News/Special/2013/05/07/Deadly-bombings-hit-drive-to-save-Somalia/UPI-14451367957432/

²¹² Mohamed Nuxurkey, “Roadside Bomb Targets Turks in Mogadishu,” son erişim 27 Mayıs 2013, http://www.somaliareport.com/index.php/post/3470/Roadside_Bomb_Targets_Turks_in_Mogadishu

Türkiye'ye getirildiğini söylese de bazı Somalilere göre Türkiye bu seçimi öğrencilerin başarı durumuna göre değil, 4.5 klan sistemine göre yapmaktadır.²¹³

Şifa hastanesinde gözlem için bulunduğum sıralarda yanıma Somalili bir çocuk yaklaşıp benimle Türkçe konuşmaya başladı. Okullar tatil olduğu için Türkiye'den Somali'ye dönen bu çocuk Sağlık Bakanlığı'nın hastanesinde tercüman olarak görev yapmaktaydı. Bu çocuk bana Türkiye'de İmam-Hatip okulunda okuduğunu ancak Somali'de zaten yeterince imam olduğu için bunun yerine mühendis ya da doktor olmak istediğini söyledi. Bu dönemlerde Türk medyasında Türkiye'ye eğitim için getirilmiş fakat okullarından kaçan Somalili öğrenciler hakkında haberler yapılmaktaydı. Kendisine bu konu hakkında soru sorduğumda bana bu öğrencilerin çoğunun ya dini eğitim almak istemedikleri ya da Türkiye'yi Avrupa'ya geçmek için bir kaçış güzergahı olarak gördüklerini söyledi ve şöyle ekledi: "Aynı şekilde bende onlar gibi kaçabilirdim fakat ülkemi sevdiğim kaçmadım. Bunun yerine doktor ya da mühendis olmak istiyorum ve bunu sizinle konuşmak için yanınıza geldim. Lütfen bu konuda bana yardımcı olun."

Sonuç

2011'den bu yana Türkiye'nin yardımları neticesinde kanaatimizce Somalilerce bu yardımlara yönelik pozitif, negatif ve eleştirel olmak üzere üç tür algı meydana gelmiştir. Oluşan bu algıların büyük çoğunluğu da göstermektedir ki Türkiye son iki yıldan bu yana Somali'de başarılı bir insani diplomasi örneği sergilemektedir.

İlk algı, Türk yardımlarına tamamen pozitif bakan ve her yönüyle bu yardımların Somali için bir nimet olduğunu vurgulayan kesimdir. Çünkü Somali özellikle Siad

²¹³ Geçtiğimiz yıllarda Somali Geçici Federal Hükümeti, güç paylaşımı konusunda aşağıdaki yöntemi izlemiştir: Somali'nin dört büyük klanı mecliste 122 sandalyeyi kontrol ederken, bir araya gelen daha küçük klanlar ise sadece 62 sandalye kontrol edebilmekteydi. Bu yüzden bu formül 4,5 adıyla anılmaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Afyare Abdi Elmi, *Understanding The Somalia Conflagration: Identity, Political Islam and Peacebuilding* (London: Pambazuka Press 2010), 28-47.

Barre'nin 1991'de ülkesinden sürölüp ardından başarısız devlet konuma düştüğünden bu yana açlık, sefalet ve kimsenin gitmeyeceğı bir ülke konumundaydı. Türkiye'nin Somali politikası, uluslararası ortamda Somali'ye yönelik bu algının değışmeye başlamasında önemli rol oynamıştır. Bu sebepten dolayı Mogadişu halkının büyük çoğunluğu ve Somali devletinin bürokratik kesimi bu tutumun içerisinde yer almaktadır.

İkinci algı ise, Türk yardımlarına karşı negatif bir tutum sergileyen gruplar ve kişilerdir. Eş-Şebâb örgütü ve bu örgüte bağılı olmasa bile örgüte yakınlık gösteren kişiler bu ikinci grubun içinde yer almaktadır. Eş-Şebâb gerçekleştirdiğı faaliyetleri meşrulaştırma adına öne sürdüğü argümanları, Türkiye'nin aslında Batılı devletlerin bir ajanı olduğı ve bu yardımlardaki asıl amacının ise Somali'yi sekülerleştirmek, örgütün ifadesiyle "Somali'yi kâfir bir devlet haline getirmeyi amaçlaması" dır. Türkiye'nin bölgesel istikrar için tek ve güçlü bir Somali isteğı ve bu doğrultuda Somaliland Cumhurbaşkanı Ahmed Mohamed Silanyo ile Somali Federal Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Sheikh Mahmud'un arasındaki sorunların çözümünde arabuluculuk için Ankara'da bir araya getirmesi, diyalog istemeyen grupları harekete geçirmiştir.

Yardımlara yönelik son algı ise, Türk yardımlarını takdir etmekle birlikte yetersiz olduğunu ya da farklı dengelerin gözetilip ardından bu yardımların yapıldığını söyleyen gruptur. Bu algıya göre Türkiye'ye gönderilmek üzere seçilen öğrenciler elit ailelerin çocukları olmakla birlikte bunlar sınava tabi tutulmaksızın Türkiye'ye yollanılmaktadır. Ayrıca bu öğrencilerin çoğı, Somali'nin ihtiyacı doğrultusunda mühendislik ya da tıp dallarında değil, din eğitimi noktasında eğitim görmektedirler.

SONUÇ

Türkiye'nin Soğuk Savaş döneminde güvenlik ve ekonomik kaygılardan ötürü bir anlamda yüzünü Batı'ya dönmesi bu durumun özellikle Afrika, daha özelde ise Sahra-altı Afrika ülkeleriyle olan ilişkilerini yok denecek bir seviyede seyretmesine yol açmıştır. Bu durum ise ekonomik açıdan alternatif kaynakların değerlendirilmesine imkân vermediği gibi güvenlik açısından ise dış politikanın Batı eksenli güvenlik parametrelerini izlemesine sebebiyet vermiştir. Ancak Soğuk Savaşın sonra ermesi ile birlikte yeni bir döneme girilmiş ve bu dönem elindeki zengin imkânları yeterince kullanabilen ülkeler için bir takım fırsat doğurmuştur. Bu yıllarda dönemin Dışişleri Bakanı İsmail Cem tarafından Afrika'ya açılım projesi yürütülmeye çalışılsa da gerek ülke içindeki iç meseleler, gerekse de açılımın altyapısının iyi hazırlanamamış olmasından ötürü açılım gerçekleştirilememiştir. Türkiye'nin son on yıldır dış politikada uygulamaya koyduğu çok yönlü/boyutlu diplomasi, proaktif dış politika ve ekonomi merkezli dış politika gibi ilkeler neticesinde 2003 yılında Afrika'ya açılım eylem planı hazırlanmış ve 2005 yılı Türkiye tarafından Afrika Yılı ilan edilmiştir. Türkiye aynı yıllarda AfB tarafında gözlemci statüsü elde etmiştir. Türkiye çok geçmeden 2008 yılında AfB tarafından Afrika'nın stratejik ortağı ilan edilmiş ve aynı tarihte Afrika Gelişim Bankası tarafından bölge-dışı üye statüsü elde etmiştir. Afrika ile siyasi ve ekonomik ilişkiler hızla devam ederken, 2011'de BM tarafından Doğu Afrika'da son 60 yılın en büyük kuraklık dönemi ilan edilmiştir. Bu kuraklıktan en çok etkilenen ülke ise hiç şüphesiz

Somali olmuştur. Başbakan Erdoğan'ın 2011 Ağustos ayında Somali'ye gerçekleştirdiği ziyaretin ardından, Türkiye'nin devlet ve sivil yardım kuruluşları Somali'de faaliyetlerde bulunmaya başlamıştır. Bu faaliyetler ise geniş bir çerçevede Türkiye'nin Somali'ye yönelik insani diplomasi politikasını oluşturmuştur.

Türkiye'nin insani diplomasi politikası üç boyuttan oluşmaktadır. İlk boyutu acil gıda, sağlık ve barınma gibi kısa dönemli insani yardımlardan oluşmaktadır. İkinci boyutu ise uzun dönemli hizmetlerin yer aldığı eğitim, altyapı, balıkçılık ve tarım alanında uzmanlar yetiştirme gibi insana ve çevreye yatırım yapmayı amaçlayan insani destekten oluşmaktadır. Üçüncü boyutu ise BM ve bölgesel oluşumlar nezdinde Somali'yi sahiplenme, uluslararası camiada seslerini duyurmaktır.

Yirmi yıl süren iç savaş ve ardından kurulan geçici hükümetten sonra 2012 Eylül ayında Somali'de yeni bir hükümet kurulmuştur. Bu yeni hükümetin kuruluşunda başından beri etkin bir rol oynayan Türk hükümeti son iki yıldan bu yana gıda krizinden sağlık alanına, altyapıdan güvenliğe, eğitimden ülkede siyasi istikrarın oluşmasına yönelik Somali'ye ciddi anlamda destek sağlamıştır ve bu destekler artarak da devam etmektedir. Türkiye'nin son iki yıldır Somali'de çizdiği tablo Somali halkının geleceği için umut vadetmektedir. Şüphesiz bu tablonun ortaya çıkmasında STK ve devlet kurumlarıyla Türkiye'nin Somali'de ortaya koyduğu yeni yardım tedariki paradigmasının etkisi büyüktür.

Türkiye'yi bu yardım tedariki ve hedef kitlesi açısından ön plana çıkaran şey hiç şüphesiz insanı merkeze alan bir bakış açısına sahip olmasıdır. Bu nedenden ötürü Türkiye'nin Somali politikasına insani diplomasi adı verilmektedir. Türkiye, Somali hükümetine maddi yardım yapıp bu yardımları kendi halkına dağıtmasını bekleyerek bir anlamda bekle ve gör stratejisi yerine, doğrudan Somali halkı ile iletişime geçip Somali'deki bu yenilenmeyi hükümet ile ortaklaşa hareket ederek halktan başlatmıştır. Bundaki amaç ise halkta psikolojik bir yenilenme girişimleri başlatmakla birlikte, Somali'nin ihtiyaç duyacağı kaliteli insan unsurunu yetiştirmektir. Kaliteli insan unsurunun yolu ise hiç şüphesiz eğitimden geçmektedir. İslam'ın insan merkezli bir medeniyet anlayışına sahip olduğunu ve insan olmadan

devletin olamayacağını²¹⁴ konuşmalarında vurgulayan Başbakan Erdoğan, bir anlamda devlet inşasında ve atımlar sağlamada kaliteli insan unsuruna vurgu yapmıştır. Bu bakımdan Ahmet Davutoğlu'nun stratejik derinlik kitabında da ele aldığı üzere kaliteli insan unsuru sabit ve değişken strateji unsurları arasında lokomotif görevi görmektedir.²¹⁵ Bununla birlikte “Somali toplumunun gelişmesi için gerekli tek araç ilimdir²¹⁶” diyen Somali Türkiye büyükelçisi Kane Torun'da bir anlamda kaliteli insan yetiştirme konusunda eğitimin önemine işaret etmiştir. Bu bağlamda Türkiye sağlık, altyapı, güvenlik, siyasi istikrar ve ekonomik canlanama merkezli diğer alanlarda olduğu gibi eğitim alanında Somali'ye Somalili öğrencilere ciddi anlamda destek sağlamaktadır. Bu destek iki türlü gerçekleştirilmektedir. Hem ülke içinde Türk STK'ları aracılığıyla yerel öğretmenler tarafından öğrencilere dersler verilmekte, hem de Somali'den Türkiye'ye öğrenciler gönderilmektedir. Türkiye'ye gönderilen öğrencilerin adedi 1600 civarında olup tamamı burslu ve ortaokuldan doktora kadar geniş bir yelpaze alanında eğitim görmektedir.²¹⁷ Ülke an itibari ile büyük çaplı bir inşa sürecinden geçtiği için Somalili öğrenciler ülkelerinin acil ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik olarak tıp, eczacılık mühendislik ve eğitim alanlarına kanalize edilmiş durumdadırlar. Somali'de ise Türk STK'ların faaliyetleri neticesinde açılan okullarda Somalili öğrencilere dini alanlarda eğitimlerinin yanı sıra İngilizce, matematik ve sağlık bilimleri alanlarında dersler verilmektedir.

Somali'de gerek özel sektör gerekse de STK'lar tarafından hastaneler ve okullar inşa edilmektedir. Mogadişu'da hali hazırda faaliyet gösteren YYD'ye ait Şifa hastanesi bulunmaktadır. Ayrıca Sağlık Bakanlığı tarafından Siyah Kalem-Albayrak inşaat ortaklığıyla yapılan ve 27 milyon dolar maliyetli 200 yataklı hastanenin

²¹⁴ “Başbakan Erdoğan Konya'daki toplu açılış töreninde konuştu,” son erişim 16 Mayıs 2013, <http://www.haberpan.com/haber/basbakan-erdogan-konyadaki-toplu-acilis-torende-konustu>.

²¹⁵ Ahmet Davutoğlu, **Stratejik Derinlik: Türkiye'nin Uluslararası Konumu** (İstanbul: Küre Yayınları, 2001), 34-35.

²¹⁶ “Somalili Öğrenciler Eğitim İçin Türkiye'de,” son erişim 14 Mayıs 2013, <http://www.trthaber.com/haber/egitim/somalili-ogrenciler-egitim-icin-turkiyede-60454.html>.

²¹⁷ “Türkiye-Somali İlişkileri, Uluslararası Camiaya Güzel Bir Örnek Olacaktır,” son erişim 15 Mayıs 2013, <http://www.tccb.gov.tr/haberler/170/84590/turkiyesomali-iliskileri-uluslararasi-camiaya-guzel-bir-ornek-olacaktir.html>.

yapımı tamamlanmıştır.²¹⁸ Yardım Eli tarafından inşaatına başlanılan Afrika kıtasının en büyük çocuk hastanesi ve Kimse Yok Mu Derneği tarafından ise sağlık ve araştırma hastanesi faaliyete geçmek üzeredir. Kızılay tarafından ise sağlık alanında ara eleman ihtiyacının giderilmesine yönelik meslek edindirme okulu açılması geleceğe yönelik projeler arasındadır. Sağlık sektörünün yanı sıra ülkede imarın başka bir ayağı olan mimarlık alanında da hizmetler verilmektedir. Tüm bu yapılar inşa edildikten sonra bunları etkin bir şekilde idare edecek nitelikli insan unsuruna ihtiyaç duyulacaktır. Bu ihtiyaç hali hazırda da varlığını hissettirmektedir. Bu kaliteli insan unsuruna ihtiyacın yurt dışı ayağı da Türkiye'ye gönderilen ve aralıklı bir şekilde gönderilmekte olan Somalili öğrenciler ve Somali Diasporası tarafından temin edilmesi önem taşımaktadır.

Türkiye tarafından çeşitli alanlarda Somali'ye yapılan yardımlar kanaatimizce Somalilerde bu yardımlara yönelik farklı tutumlar yol açmasına neden olmuştur. Bu tutumlar pozitif, negatif ve eleştirel olmak üzere üç gruba ayrılmaktadır. Mogadişu halkının büyük çoğunluğu ve hükümet yetkilileri pozitif bir tutum benimserken, başta eş-Şebâb örgütü ve sempatizanları negatif tutum sergilemektedir. Eş-Şebâb'a göre laik Türkiye, Batı'nın Somali'de casusluğunu yapmaktadır. Eleştirel tutuma göre ise Türkiye'nin yardımları genel anlamda olumlu karşılanmakla birlikte Türkiye'ye gönderilen öğrencilerin seçimleri noktasında 4.5 kabile parlamenter sisteminin uygulandığı ve Türkiye'ye gönderilen öğrencilerin ülkenin daha fazla ihtiyaç duyduğu mühendislik ve tıp alanlarında olmayıp ilahiyat fakültelerinde eğitim görmeleridir.

İnsani Diplomasi kavramı temel bazı prensipler etrafında oluşturulmuştur. Bunları ilk bölümümüzde ele almaya çalıştık. Özellikle iç savaş devam ederken savaştan etkilenen insanlara acil yardımların ulaştırılması ve çatışan ya da bir takım anlaşmazlıklar yaşayan gruplar arasında arabulucuk rolü önce çıkan prensiplerden bir kaçıdır. Tezimiz boyunca Türkiye'nin Somali'deki insani diplomasi rolünü bu ilkeler ışığı altında bir dizi değerlendirmelere tabi tuttuk. Değerlendirmelerimizin bir sonucu olarak söyleyebiliriz ki Somali bugün siyasi ve sosyal ortam açısından özellikle iki

²¹⁸ Recep Yeter, "Somali'ye en büyük hediye," son erişim 14 Mayıs 2013, <http://yenisafak.com.tr/gundem-haber/somaliye-en-buyuk-hediye-24.02.2013-492099>.

sene öncesine göre daha olgun durumdadır. Ankara'nın Somali durumuna göstermiş olduğu özel ilgi hiç şüphesiz Somali'nin bu günlere ulaşmasında belirleyici rolü oynamakla beraber ayrıca uluslararası örgütleri ve BM nezdindeki ülkeleri Somali'ye çekerek bu noktada adeta bir lokomotif görevi de görmüştür.

BİBLİYOGRAFYA

Kitaplar

Adam, Hussein M.: “Political Islam in Somali History,” in **Milk and Peace, Drought and War: Somali Culture, Society and Politics**, ed. Markus V. Hoehne and Virginia Luling. London: Hurst & Company, 2010.

Bir, Çevik: **Somali'ye Bir Umut**. İstanbul: Sabah Kitapları, 1999.

Bradbury, Mark: **Becoming Somaliland**. USA & Canada: Indiana University Press, 2008.

Davutoğlu, Ahmet: **Stratejik Derinlik: Türkiye'nin Uluslararası Konumu**. İstanbul: Küre Yayınları, 2001.

Davutoğlu, Ahmet: **Teoriden Pratiğe Türk Dış Politikası Üzerine Konuşmalar**. İstanbul: Küre Yayınları, 2013.

Elmi, Afyare Abdi: **Understanding The Somalia Conflagration: Identity, Political Islam and Peacebuilding**. London: Pambazuka Press, 2010.

Hazar, Numan: **Küreselleşme Sürecinde Afrika ve Türkiye-Afrika İlişkileri**. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2003.

- Heather, Marie Akou: **The Politics of Dress in Somali Culture**. USA: Indiana University Press, 2011.
- Huntington, Samuel P.: **The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order**. Simon & Schuster, 2011.
- Karpat, Kemal: **Türk Dış Politikası Tarihi**. İstanbul: Timaş Yayınları, 2012.
- Kavas, Ahmet: **Osmanlı-Afrika İlişkileri**. İstanbul: Kitabevi, 2011.
- Lewis, I. M.: **A Modern History of the Somalia: Nation & State in the Horn of Africa**. USA: Ohio University Press, 2002.
- Lewis, Ioan: **Understanding Somalia and Somaliland**. London: Hurst & Company, 2011.
- Mahmood, Othman O.: **The Root Causes of the United Nations' Failure in Somalia: The Role of Neighboring Countries in the Somali Crisis**. USA: iUniverse, Inc., 2011.
- Minear, L. and Smith, Hazel: **Humanitarian Diplomacy: Practitioner and Their Craft**. United Nations Press, 2007.
- Mohammed, Ibrahim Shire: **Somali President Mohamed Siad Barre His Life & Legacy**. UK: Cirfe Publications, 2011.
- Murphy, Martin N.: **Somalia: The New Barbary? Piracy and Islam in the Horn of Africa**. London: C. Hurst & Co Ltd., 2011.
- Nye, Joseph S. and Welch David A.: **Küresel Çatışma ve İş Birliğini Anlamak**. Çeviren Renan Akman. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2010.
- Reid, Richard J.: **Frontiers of Violence in North-East Africa: Genealogies of Conflict since c.1800. (Zones of Violence)** London: Oup Oxford, 2011.
- Sezer, Duygu Bazoğlu: "Turkey in the New Security Environment in the Balkan and Black Sea Region," in **Turkey Between East and West: New**

Challenges for a Rising Regional Power, ed. Vojtech Mastny and R. Craig Nation. USA: Westview Press, 1996.

Westad, Odd Arne: **The Global Cold War: Third World Interventions and the Making of Our Times**. Cambridge University Press, 2007.

Tezler

Apak, Eylem Miray: “Uluslararası Hukukta Müdahale Kavramı ve Türkiye’nin Somali ve Afganistan’a Düzenlenen Uluslararası Müdahalelerdeki Yeri.” Yüksek lisans tezi, Ege Üniversitesi, 2009.

Coşar, Hümeysra: “Etiyopya-Somali Arasındaki Ogaden Sorunu.” Yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, 2011.

Yıldırım, Muhammet: “XVI. Yüzyılda Osmanlı Devleti’nin Kızıldeniz, Basra Körfezi, Yemen ve Habeşistan Politikaları.” Yüksek lisans tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, 2001.

Makaleler

Al-Yadoomi, Hussain: “The Strategic Importance of Bab-al Mandab Strait,” U.S Army War College, 1991.

Aral, Berdal: “Reading International Law through the Invasion of Somalia,” **Journal of International Studies Text**, Vol. 5, No. 1, Nov. 2009.

Bakari, Mohamed: “Turkish Turkish-African Social and Cultural Relations: Reflections” **TASAM I. Uluslararası Türk-Afrika Kongresi "Yükselen Afrika ve Türkiye"** 2005.

- Boyadjieva, Nadia and Grozev, Kostadin: “Diplomacy, International Intervention and Post-War Reconstruction: Interactions between States, International Organisations and Local Authorities in the Implementation of the Dayton Accords for Bosnia and Herzegovina,” in **Intercultural Communication and Diplomacy**, ed. Hannah Slavik. DiploFoundation, 2004.
- Davutoğlu, Ahmet: “Turkey’s Zero-Problems Foreign Policy.” Foreign Policy, http://www.foreignpolicy.com/articles/2010/05/20/turkeys_zero_problems_foreign_policy
- Elmi, Afyare Abdi & Barise, Abdullahi : “The Somali Conflict: Root causes, obstacles and peace-building strategies,” **African Security Review 15.1**, 2006.
- Harper, Mary: “Getting Somalia Wrong” <http://www.e-ir.info/2012/05/09/getting-somalia-wrong/>
- International Crisis Group, “Assessing Turkey’s Role in Somalia” Policy Briefing. **International Crisis Group Africa Briefing N.92**, 2012.
- Jones, Richard H.. “Seeking of a Common Resulation for Energy Security: The IEA Perspective,” 2009.
- Machiver, Christa: “Disaster Diplomacy:A Brief Review,” **Strategic Applications International**
<http://servantforge.org/sites/default/files/Disaster%20Diplomacy%20FINAL%20Lit%20Review.pdf>
- Medani, Khalid M.: “Financing Terrorism or Survival?” **Middle East Report 223**.
- Menkhaus, Ken: “There and Back Again in Somalia,” **Middle East Research and Information Project**. Erişim 20 Mart 2013.
<http://www.merip.org/mero/mero021107>
- Oran, Baskın: “Türk Dış Politikası: Temel İlkeleri ve Soğuk Savaş Ertesindeki Durumu Üzerine Notlar”, **SBFD, Prof. Dr. Oral Sander’e Armağan, Cilt 51, No. 1-4**, 1996.
- Özkan, Abdullah: “Vizelerin Kaldırılması Kamu Diplomasisi İçin Önemli Fırsatlar Sunuyor”

<http://www.kamudiplomasisi.org/index.php/makaleler/makaleler/103-vizelerin-kaldrlmas-kamu-diplomasisi-cin-oenemli-frsatlar-sunuyor>

Rediker, Ezekiel: “The Ogaden: a microcosm of global conflict,” **The Concord Review**.

Samatar, Abdi Ismail : “Warlordism, Ethiopian Invasion, Dictatorship, & America’s Role.” Accessed March 3, 2013.

<http://www.sudantribune.com/spip.php?article20261>.

Samatar, Abdi Ismail, Lindberg, Mark and Mahayni, Basil: “The Dialectics of Piracy in Somalia: The rich versus the poor,” **Third World Quarterly, Vol. 31, No. 8**.

Samatar, Said S. : “The Islamic Courts and Ethiopia’s Intervention in Somali: Redemption or Adventurism?” (**Paper presented at Chatham House London, April 25, 2007**). A record of the discussion can be found on the Chatham House website.

Thakur, Ramesh: From Peacekeeping to Peace Enforcement: The UN Operation in Somalia. **The Journal of Modern African Studies, 32, 3, 1994**.

Online Kaynaklar

“Türkiye ‘insani diplomasi’ politikasını açıklıyor”, son erişim 21 Nisan 2013. <http://turkey.setimes.com/tr/articles/ses/articles/features/departments/society/2013/01/10/feature-02>

“Somalili liderleri buluşturan Ankara’dan arabuluculuk atağı”, son erişim 5 Mayıs 2013. http://www.zaman.com.tr/dunya_somalili_liderleri-bulusturan-ankaradan-arabuluculuk-atagi_2077923.html

“Turkey’s Contribution to Efforts to Overcome Problems between Somalia and Somaliland”, son erişim 27 Mayıs 2013.

<http://somalilandpress.com/turkey%E2%80%99s-contribution-to-efforts-to-overcome-problems-between-somalia-and-somaliland-41063>

“Myanmar için 7 maddelik öneri paketi”, son erişim 22 Nisan 2013.
<http://www.akparti.org.tr/site/haberler/myanmar-icin-7-maddelik-oneri-paketi/43084>

Karen DeYoung, “U.S. recognizes Somalia, citing success of a campaign against militants”, son erişim 3 Nisan 2013, http://articles.washingtonpost.com/2013-01-17/world/36410076_1_somalia-somali-clan-leader-mohamud

United Nations Operation in Somalia, 21 March 1997,
<http://www.un.org/Depts/DPKO/Missions/unosomi.htm>

UN declares famine in two regions of southern Somalia, UN News Centre, 20 July 2011, <http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=39086#.UVwqa1ccNms>

Marking one year since Somalia famine declared, UN flags plight of needy millions, UN News Centre, son erişim 20 Haziran 2012.
<http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=42525#.UVwqaVccNms>

London Conference on Somalia: Communique, UK Government 23 February 2012,
<https://www.gov.uk/government/news/london-conference-on-somalia-communique--2>

Marry Harper, “London conference backs Somalia terror fight”, son erişim 3 Aralık 2012. <http://www.bbc.co.uk/news/uk-politics-17131208>

<http://somalikonferansi.mfa.gov.tr/declaration.en.mfa>

2011 Uluslararası Dünya Hak İhlalleri Raporu:
<http://www.uhim.org/images/rapor/1328193184.pdf>

I.M Lewis, “Ethiopia’s Invasion of Somalia”, son erişim 3 Mart 2013.
http://www.hiiraan.com/op2/2007/apr/ethiopia_s_invasion_of_somalia.aspx

Gunmen kidnap two Spanish aid workers from Kenyan camp,” Reuters Haber Ajansı, son erişim 13 Eylül 2011, <http://www.reuters.com/article/2011/10/13/us-kenya-kidnap-idUSTRE79C2T420111013>

John S. Brown, “The United States Army in Somalia 1992-1994”, son erişim 13 Mart 2013. <http://www.history.army.mil/brochures/Somalia/Somalia.htm>

Somalia: Civil War, Intervention and Withdrawal 1990 - 1995, 1 July 1995, available at <http://www.unhcr.org/refworld/docid/3ae6a6c98.htm> l [accessed 18 March 2013]

Department of Public Information, United Nations, “UNITED NATIONS OPERATION IN SOMALIA I”
<http://www.un.org/Depts/DPKO/Missions/unosomi.htm>

Çatışma ve analizleri hakkında detaylı bilgi edinmek için bkz. son erişim 20 Aralık 2012, <http://www.dtic.mil/cgi-bin/GetTRDoc?AD=ADA366316>

Dean Boyd, “Operation Green Quest Targets Terrorist Finances,” son erişim 19 Mart 2013. http://www.cbp.gov/xp/CustomsToday/2001/November/custoday_quest.xml

Noam Chomsky, “The Somalia Syndrome”, son erişim 20 Aralık 2012. http://www.khaleejtimes.com/DisplayArticleNew.asp?section=opinion&xfile=data/opinion/2007/december/opinion_december88.xml

“Somali'ye Türk eli”, son erişim 27 Mayıs 2013.

<http://www.turkarabnews.com/tr/2013/02/26/somali-ye-turk-eli.html>

Mehmet Özkan, “Somali Politikasında Yeni Dönem”, son erişim 27 Mayıs 2013.

<http://setav.org/tr/somali-politikasinda-yeni-donem/yorum/5664>

“Kızılay Somali İnsani Yardım Operasyonu”, son erişim 16 Mayıs 2013.

http://www.kizilay.org.tr/dosyalar/1353075003_web.xSomali_Raporu.pdf

Mohamud M. Uluso, “Message from Istanbul II Conference to the Citizen of Somalia”, Al Shahid, son erişim 2 Aralık 2012. <http://english.alshahid.net/archives/29382>

CIHAN “Somalili Kızlar Hakan Şükür'ü Unutmadı”, son erişim 15 Mayıs 2013. <http://www.haberler.com/somalili-kizlar-hakan-sukur-u-unutmadi-4465413-haberi/>

Umut Tütüncü, “Somali'de Türk mucizesi”, 15 Mayıs 2013, <http://www.haberturk.com/dunya/haber/823798-somalide-turk-mucizesi> son erişim

“TSK Şebab'a karşı Somali askerini eğitecek”, son erişim 26 Mayıs 2013. <http://www.pressmedya.com/haber/13736/tsk-sebaba-karsi-somali-askerini-egitecek.html>

“Somali'ye Türk eli”, son erişim 27 Mayıs 2013.

<http://www.turkarabnews.com/tr/2013/02/26/somali-ye-turk-eli.html>

“Türkiye-Somali İlişkileri, Uluslararası Camiaya Güzel Bir Örnek Olacaktır”, Ayrıntılı bilgi için bkz. <http://www.tccb.gov.tr/haberler/170/84590/turkiyesomali-iliskileri-uluslararasi-camiaya-guzel-bir-ornek-olacaktir.html>

“Muhammed Ali: Erdoğan Allah'ın bir lütfü”, son erişim 26 Mayıs 2013. <http://www.sondakikahaberleri.info.tr/haber/511164-muhammed-ali-erdogan-allah-in-bir-lutfu>

“Somali Başbakanı Abdiveli Muhammed Ali, Türkiye ve Somali'nin iki önemli stratejik ortak olduğunu söyledi”, son erişim 16 Mayıs 2013. <http://www.sondakika.com/haber/haber-turkiye-somali-iliskileri-3677724/>

“OIC pledges \$350 million to Somalia at Turkey summit”, son erişim 7 Nisan 2013. <http://somalilandpress.com/oic-pledges-350-million-to-somalia-at-turkey-summit-23392>

“Global Humanitarian Assistance,” son erişim 20 Haziran 2013, <http://www.globalhumanitarianassistance.org/data-guides/defining-humanitarian-aid>.

“Türkiye'nin yardımı Somali'yi ikiye böldü”, Son erişim 7 Nisan 2013. <http://dunya.milliyet.com.tr/turkiye-nin-yardimi-%20somali-yi-ikiy-boldu/dunya/dunyadetay/20.02.2012/1505202/default.htm>

“Somalia famine: Turkish PM Erdogan visits Mogadishu”, son erişim 15 Mayıs 2013. <http://www.bbc.co.uk/news/world-africa-14588960>

“Erdoğan: Dünyanın İkiyüzlü Zihniyetlerden Kurtulması Lazım”, son erişim 26 Mayıs 2013. <http://www.turkishny.com/headline-news/2-headline-news/67411-erdoan-dunyann-ikiyuzlu-zihniyetlerden-kurtulmas-lazm#.UaJlkrVM-Sp>

Istanbul II Conference on Somalia “Preparing Somalia's Future: Goals for 2015”, son erişim 15 Mayıs 2013. <http://www.mfa.gov.tr/istanbul-II-conference-on-somalia-preparing-somalias-future-goals-for-2015.en.mfa>

İstanbul'da uluslararası diplomasi trafiği: Türkiye, Somali Konferansı'na ve Medeniyetler İttifakı Forumu'na ev sahibi” <http://www.turkishjournal.com/2012/05/29/2-istanbul-somali-konferansi/>

“Bakan Yıldırım: Somali'ye toplanan yardım 500 milyon TL'yi aştı”, son erişim 25 Şubat 2013. http://www.zaman.com.tr/gundem_bakan-yildirim-somaliye-toplanan-yardim-500-milyon-tlyasti_1178273.html

Somali'ye giden yardımların yarısı çalınıyor”, son erişim 7 Nisan 2013.
http://www.bbc.co.uk/turkce/haberler/2010/03/100311_somali_aid.shtm

Turkish Embassy Reopened in Somalia”, son erişim 16 Mayıs 2013.
<http://www.trt.net.tr/trtworld/en/newsDetail.aspx?HaberKodu=84e5c5c9-5161-4bf4-bed3-1b8fa015fce4>

“Somali'ye ilginç büyükelçi ataması”, son erişim 7 Nisan 2013.
<http://siyaset.milliyet.com.tr/somali-ye-iliginc-buyukelci-%20%20atamasi/siyaset/siyasetdetay/13.09.2011/1437937/default.htm>

“Somali'ye iki kabile dili bilen elçi atadık”, son erişim 7 Nisan 2013.
<http://haber.gazetevatan.com/somaliye-iki-kabile-dili-bilen-elci-atadik/397074/1/gundem>

Başbakan Erdoğan Konya'daki toplu açılış töreninde konuştu”, son erişim 16 Mayıs 2013. <http://www.haberpan.com/haber/basbakan-erdogan-konyadaki-toplu-acilis-torende-konustu>.

Somalili Öğrenciler Eğitim İçin Türkiye'de”, Son erişim 14 Mayıs 2013.
<http://www.trthaber.com/haber/egitim/somalili-ogrenciler-egitim-icin-turkiyede-60454.html>.

“Türkiye-Somali İlişkileri, Uluslararası Camiaya Güzel Bir Örnek Olacaktır”, Son erişim 15 Mayıs 2013. <http://www.tccb.gov.tr/haberler/170/84590/turkiyesomali-iliskileri-uluslararasi-camiaya-guzel-bir-ornek-olacaktir.html>.

Recep Yeter, “Somali'ye en büyük hediye”, son erişim 14 Mayıs 2013.
<http://yenisafak.com.tr/gundem-haber/somaliye-en-buyuk-hediye-24.02.2013-492099>.

“Somali'deki Çalışmalar Hayat Standartlarını Yükseltiyor”, son erişim 20 Mayıs 2013. <http://www.kizilay.org.tr/kurumsal/ghaber.php?t=2636>

“Somali Projeleri Takdir Görüyor”, son erişim 27 Mayıs 2013.
<http://www.kizilay.org.tr/kurumsal/ghaber.php?t=3391>

“Türkiye Somali'yi yeniden inşa ediyor”, son erişim 20 Mayıs 2013.
<http://www.sabah.com.tr/Dunya/2012/07/20/turkiye-somaliyi-yeniden-insa-ediyor>

“Diyanet Somali için toplanan yardımda hedefine yaklaştı”, son erişim 20 Mayıs 2013.
<http://www.dinihaberler.com/haber/4883/diyanet-somali-icin-toplanan-yardimda-hedefine-yaklasti.html>

“Yardım Gemimiz Somali’de”, son erişim 20 Mayıs 2013.
<http://www.diyanetvakfi.org.tr/41/guncel/yardim-gemimiz-somalide>

“Somalili öğrenciler imam hatipte yetişecek”, son erişim 18 Nisan 2013.
<http://www.dunyabulteni.net/index.php?aType=haber&ArticleID=248732&q=somali>

“Somalili Din Adamları Konya’da”, son erişim 20 Mayıs 2013.
<http://www.diyanetvakfi.org.tr/93/guncel/somalili-din-adamlari-konyada>

Somali’ in Geleceği Gençler Türk Okullarında Yetiştiriyor”, son erişim 21 Mayıs 2013.
<http://www.haberler.com/somali-nin-gelecegi-gencler-turk-okullarinda-4358845-haberi/>

Somali’deki Tarım Okulu’muzdan güzel haberler var”, son erişim 30 Nisan 2013.
<http://www.ihh.org.tr/tr/main/news/0/somalideki-tarim-okulumuzdan-guzel-haberler-v/1685>

“Türkiye'den Somali'ye eğitim desteği”, son erişim 26 Mayıs 2013.
<http://www.haber7.com/guncel/haber/1028170-turkiyeden-somaliye-egitim-destegi>

Mohamed Odowa, “Turkish Aid Officials Meet with Al-Shabaab”, son erişim 26 Mayıs 2013.
http://www.somaliareport.com/index.php/post/1558/Turkish_Aid_Officials_Meet_with_Al-Shabaab

“Yardımlı Derneği Somali'de”, son erişim 15 Mayıs 2013.
<http://www.haber5.com/siviltoplum/yardimeli-dernegi-somalide>
Şeyda Sever, “Somali'de Bir Tarih Yazıyoruz”, son erişim 26 Mayıs 2013.
Ayrıntılı bilgi için bkz. <https://yyd.org.tr/tr/blog/8-somali-de-bir-tarih-yaz-yoruz.html>

“Somali’de ilk müdahale Yeryüzü Doktorları'ndan Somali'de yaralanan Kızılay ekibine ilk müdahaleyi Yeryüzü Doktorları yaptı”, son erişim 18 Nisan 2013.
<http://www.dunyabulteni.net/?aType=haber&ArticleID=255912>

Doctors WorldWide. Mogadishu Shifa Hospital, son erişim 25 Şubat 2013.
<http://www.doctorsworldwide.org/projects/nutrition-support-maternal-health/>

“FP Dergisinden Türkiye’ye Somali Övgüsü”, son erişim 24 Mayıs 2013.
<http://www.turkishnews.com/tr/content/2012/05/17/fp-dergisinden-turkiyeye-somali-ovgusu/>

"Artık Somali’de açlıktan ölen insan kalmadı", son erişim 24 Mayıs 2013.
<http://www.ihha.com.tr/artik-somalide-acliktan-olen-insan-kalmadi-256930-haber>

Mesut Çevikalp, “Somalililerin duası: Allah Türkiye’yi korusun”, son erişim 24 Mayıs 2013. <http://www.aksiyon.com.tr/aksiyon/haber-31182-32-somalililerin-duasi-allah-turkiyeyi-korusun.html>

Oktay Mehmet, “Erdoğan, Somali’yi dünyaya açtı”, son erişim 26 Mayıs 2013.
<http://yenisafak.com.tr/gundem-haber/erdogan-somaliyi-dunyaya-acti-19.05.2013-522910>

Somaliturkhastenesi, ayrıntılı bilgi için bkz. <http://www.somaliturkhastenesi.com/>
“Türk doktorlar Somali’de şifa dağıtıyor”, son erişim 27 Mayıs 2013.
<http://www.sonsayfa.com/Haberler/Saglik/Turk-doktorlar-Somalide-sifa-dagitiyor-228796.html>

Behlül Çetinkaya, “Somali’ye sağlığı Türkler getirecek”, son erişim 26 Mayıs 2013.
<http://yenisafak.com.tr/diziler-haber/somaliye-sagligi-turkler-getirecek-24.05.2013-518815>

Oktay Mehmet, “Erdoğan, Somali’yi dünyaya açtı”, son erişim 26 Mayıs 2013.
<http://yenisafak.com.tr/gundem-haber/erdogan-somaliyi-dunyaya-acti-19.05.2013-522910>

“Batı Yardımları Somali’ye Aracılarla, Türkler İse Kendi Elleriyle Getirdi”, son erişim 24 Mayıs 2013. <http://www.haberler.com/bati-yardimlari-somali-ye-aracilarla-turkler-ise-4239215-haberi/>

“Somaliland Heyetinden Genel Müdürümüze Teşekkür Ziyareti,” son erişim 20 Haziran 2013. <http://www.dsi.gov.tr/kurumsal-yapi/yonetim/genel-mudurumuz/calismalari/2013/03/13/dsisomaliland>

“Türk okulundan yetişen çocuklar Somali’nin geleceğini kurtaracak”, son erişim 27 Mayıs 2013. <http://tr.fgulen.com/content/view/19922/11/>

“Somali Milli Eğitim Bakanı Ankara Şubisini ziyaret etti”, son erişim 26 Mayıs 2013.<http://www.kimseyokmu.org.tr/?p=content&gl=haberler&cl=yurtici&i=1449>

“Somalili öğrencilerden Cumhurbaşkanlarına: Türkiye'de evimizde gibiyiz”, son erişim 26 Mayıs 2013. http://www.zaman.com.tr/dunya_somalili-ogrencilerden-cumhurbaskanlarina-turkiyede-evimizde-gibiyiz_2025706.html

Enver Alas, “Somali'de THY sevinci”, son erişim 24 Mayıs 2013. <http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/20072728.asp>

Abdulkadir Khalif-African Review, “Turkish intervention in Somalia as selfish, says Al-Shabaab,” son erişim 29 Mayıs 2013. http://hiiraan.com/news4/2012/Feb/22549/turkish_intervention_in_somalia_as_selfish_h_says_al_shabaab.aspx

Mubarak, “Turkey’s Divine Mission”, son erişim 24 Mayıs. 2013 <http://www.somaliareport.com/index.php/post/2731>

Yusuf Dirir Ali, “Somalia: Turkey is dead wrong”, son erişim 24 Mayıs 2013. <http://somalilandpress.com/somalia-turkey-is-dead-wrong-29704>

“El Şebab Somali’de ilk kez Türk konvoyunu hedef aldı”, son erişim 27 Mayıs 2013. <http://www.hurriyet.com.tr/planet/23045130.asp>

“Deadly bombings hit drive to save Somalia”, son erişim 27 Mayıs 2013. http://www.upi.com/Top_News/Special/2013/05/07/Deadly-bombings-hit-drive-to-save-Somalia/UPI-14451367957432/

Mohamed Nuxurkey, “Roadside Bomb Targets Turks in Mogadishu”, son erişim 27 Mayıs 2013. http://www.somaliareport.com/index.php/post/3470/Roadside_Bomb_Targets_Turks_in_Mogadishu